

НЗ4 Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» /відп. Л.В.Старовойт. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2021. –143с.

Назва

Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв.

Научные записки: Сборник материалов научно-практической конференции преподавателей и студентов факультета дошкольного, начального образования и искусств. Серия «Искусство»

Scientific notes: Proceedings of the scientific-practical conference of teachers and students of the Faculty of Preschool, Primary Education and Arts. Art Series

Ключові слова

Мистецька освіта, творчість, художньо-творча діяльність, музичне мистецтво, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво.

Художественное образование, творчество, художественно-творческая деятельность, музыкальное искусство, изобразительное искусство, декоративно-прикладное искусство.

Art education, creativity, art and creative activity, musical art, fine arts, arts and crafts.

Анотація

У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Тематика збірника презентує різноманітні аспекти мистецької підготовки майбутнього вихователя, вчителя початкових класів, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, розкриває проблему мистецької освіти в ЗДО та початковій школі, висвітлює новітні технології у мистецькій освіті.

До збірника ввійшли матеріали доповідей педагогічних, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти.

В сборнике размещены материалы научно-практической конференции, состоявшейся в Винницком государственном педагогическом университете имени Михаила Коцюбинского. Тематика сборника представляет различные аспекты художественной подготовки будущего воспитателя, учителя начальных классов, психологические основы художественной подготовки будущих специалистов, раскрывает проблему художественного образования в ЗДО и начальной школе, освещает новейшие технологии в художественном образовании.

В сборник вошли материалы докладов педагогических, научно-педагогических работников, студентов.

The collection contains materials of the scientific and practical conference held at the Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky. The subject of the collection presents various aspects of the artistic training of the future educator, primary school teacher, the psychological foundations of the artistic training of future specialists, reveals the problem of art education in preschool and primary school, highlights the latest technologies in art education.

The collection includes materials of reports of pedagogical, scientific and pedagogical workers, students.

**Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Збірник матеріалів
науково-практичної конференції
викладачів і студентів**

**Серія
«Мистецтво»**

**м. Вінниця
2021**

УДК[37:7](06)

НЗ4

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол від 28 квітня 2021 року № 10)

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

Старовойт Л.В. кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бровчак Л.С. кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та соціальних питань Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Сідлецька Т.І., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету

Відповідальність за якість та достовірність матеріалу несуть автори публікацій

НЗ4 Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» /відп. Л.В.Старовойт. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2021. –143с.

У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Тематика збірника презентує різноманітні аспекти мистецької підготовки майбутнього вихователя, вчителя початкових класів, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, розкриває проблему мистецької освіти в ЗДО та початковій школі, висвітлює новітні технології у мистецькій освіті.

До збірника ввійшли матеріали доповідей педагогічних, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти.

© Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2021

ЗМІСТ

Абдулгаїрова С.	
ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	6
Барановська І., Якименко Ю.	
ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ	11
Береженна Л.	
ПОЛІХУДОЖНІЙ ПІДХІД В ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	15
Білоконь Я., Алтухова І.	
РОЗВИТОК МУЗИКАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ГРИ НА МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ	21
Вацьо М.	
ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІНСЦЕНІЗАЦІЇ ПІСНІ	27
Власюк А.	
ІДЕЇ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ У СВІТОВІЙ ПЕДАГОГІЦІ	33
Гуменюк А.	
ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	38
Даніліна В.	
ТЕАТР ЛЯЛЬОК В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	42
Дашкевич Д.	
ВПЛИВ КЛАСИЧНОЇ ТА ФОЛЬКЛОРНОЇ МУЗИКИ НА ФІЗИЧНИЙ ТА ПСИХІЧНИЙ СТАН ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	47

Добровольська Р.	
АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ГРУПОВИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	56
Зінченко М.	
ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС У ТЕАТРАЛЬНО-ДЕКОРАЦІЙНОМУ МИСТЕЦТВІ	63
Коваль Т., Граб О.	
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА	68
Ліхціцька Л.	
ВПЛИВ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗАГАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ	74
Маринчук Т.	
УКРАЇНСЬКИЙ РОМАНС У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	79
Москалюк А., Андрійців О.М.	
КОМПЕТЕНТІСНИЙ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	86
Олійник Н.	
ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	92
Радчук Б., Радчук О.	
ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ	98
Сандул І.	
РОЗВИТОК ВУЛИЧНОГО ТАНЦЮ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	102
Солодка В.	
ВПЛИВ ЗАСОБІВ МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО НАВЧАННЯ В МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	105

Старовойт Л.	
РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	108
Тодосієнко Н.	
СПРИЙМАННЯ МУЗИКИ ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	115
Філіпович А.	
УКРАЇНСЬКА ПОЕЗІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ В ЇЇ ВПЛИВАХ НА ВОКАЛЬНУ ТВОРЧІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМПОЗИТОРІВ	123
Федоренко В.	
СЛУХАННЯ УКРАЇНСЬКОГО РОМАНСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ	127
Шикирінська О., Якименко Ю.	
СПЕЦИФІКА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СІМ'Ї	131
Ярмошкіна М.	
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ	138

С. Абдултайрова,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Т. Коваль

ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Державною національною програмою «Освіта (Україна ХХІ століття)» одним із пріоритетних напрямів реформування освіти визнано сімейне виховання. Адже саме в сім'ї закладаються основи формування особистості, вона є першоосновою духовного, економічного, соціального та культурного розвитку суспільства. Так, у ст. 59 Закону України «Про освіту» зазначається: «Виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості» та «...батьки і особи, які їх замінюють, зобов'язані: постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей; сприяти здобуттю дітьми освіти у закладах освіти або забезпечувати повноцінну домашню освіту відповідно до вимог щодо її змісту, рівня та обсягу...».

Сімейне виховання має великий вплив на самооцінку дитини, її положення в суспільстві та подальшому розвитку, як особистості. У наш час більшість дітей має гарні іграшки, навчання у престижних школах, багато друзів, але, на мою думку, усі б хотіли мати батьків, для яких важливо, що відчуває дитина, чому в неї немає настрою; батьків, які цікавляться стосунками своєї дитини з однолітками, чи ніхто не здійснює психологічного натиску на її дитину. Виходячи з цього можна зробити висновок, що багатьом діткам не вистачає уваги батьків, їх підтримки, захисту, почуття того, що їх люблять не за щось, а просто тому що вони є. Саме тому актуальність обраної теми є безперечною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Сім'я виступає домінуючим інститутом у формуванні особистості дитини. Позитивний вплив на дитину має та родина, у якій кожен член особистість, яку чують усі інші. Дитина має права та обов'язки, до її проблем ставляться з розумінням. В таких родинах і діти цінують батьків та прислухаються до їх порад, а у майбутньому намагаються наслідувати їх

прикладу.

Питаннями сімейного виховання цікавились такі педагоги-філософи, як давньогрецький мислитель Конфуцій, Песталоцці, Г. Сковорода, Я. Коменський, Ж. Руссо, О. Духнович. Питання діяльності інституту батьківства в оновленому українському суспільстві, сутності і закономірностей взаємодії батьків і дітей стали предметом наукових розвідок М. Алексеєва, Т. Алексеєнко, О. Доукіної, З. Зайцевої, К. Журби, О. Киричук, Т. Кочубей, Т. Кравченко, Л. Повалій, В. Постоного, О. Проскура, О. Савченко, О. Хромової, О. Ярошинської та ін.

Мета статті – проаналізувати та прослідкувати вплив стосунків між дітьми та батьками на особистісний розвиток дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. «Сім'я - це спільність рідних і близьких людей, зайнятих різноманітними видами діяльності і спілкування, які переважно спрямовані на вироблення суспільно необхідних цінностей. Як усякий колектив, сім'я може успішно функціонувати, розвиватися лише за наявності у її членів спільних інтересів, усвідомлюваних цілей» [8]. Перші уроки життя діти здобувають в сім'ї, де дитина засвоює такі загальнолюдські поняття, як добро і зло, правда і кривда, гарне і погане, корисне і шкідливе – тобто ті морально-етичні принципи на яких споконвіку ґрунтується педагогічний досвід народу. «Родина відіграє у вихованні дітей колосальну роль. У сім'ї відбувається формування характеру кожної людини, її особистісних рис і національної свідомості. Саме тут з молоком матері закладаються основи становлення особистості. Оптимальне досягнення реалізації навчальних і освітніх завдань початкової школи прийде через забезпечення гармонії родинно-шкільного виховання молодших школярів», - зазначав М.Стельмахович у своїй праці «Теорія і практика українського національного виховання» [5, с. 154].

Сім'я - одна з найперших форм об'єднання людей. Саме вона була, є і буде найголовнішим чинником формування і розвитку особистості дитини. Тому дуже важлива атмосфера, яка панує у родині. Сімейне виховання, як багатогранна фігура, в якій є багато сторін і яку можна розглядати по різному. Виховання дітей у сім'ї потребує від батьків глибоких знань і, що не менш важливо, врахування їхніх вікових особливостей. В кожній сім'ї існують різні способи підходу до дітей, різні методики впливу на них. Це повною мірою сприяє формуванню у дітей уміння міжособистісного спілкування, підготовки їх до життя.

Сьогодні батьки нерідко прагнуть дати дітям елітне виховання і віддають в спеціальні установи - дитячі садки, ліцеї і т. д. - на весь тиждень. Це не замінює дитині батьківську любов, сімейний затишок, тепло домашнього спілкування. Не важко передбачити результати такого виховання: егоїзм, душевна черствість, перекручена система цінностей, адже при ньому втрачається «нитка спорідненості» і родинного порозуміння. Діти і батьки в цій ситуації стають фактично чужими людьми, яких об'єднують лише спільні стіни, а не родинні почуття.

Сучасні батьки мало уваги надають підвищенню своєї педагогічної культури. Не можна не зважати й на те, що методи і засоби виховання, засвоєні батьками з власного дитинства, вже не спрацьовують. Неспроможність батьків налагодити контакти з дітьми, створити сприятливі умови для їх сімейного виховання, призводить до роз'єднання представників старшого і молодшого покоління, негативно позначаючись на формуванні та розвитку зростаючої особистості.

Контакти у системі “батьки-діти” ніколи не можуть виникнути самі собою, їх потрібно будувати з дитиною. «Коли йдеться про взаєморозуміння, емоційний контакт між дітьми й батьками, мається на увазі – діалог, взаємодія дитини й дорослого» [2, с. 4]. Батьки, які не виявляють позитивних емоцій у спілкуванні з дітьми, як правило, ускладнюють процес формування в молодших школярів гуманних почуттів, неправильно розуміють їх думки, почуття і поведінку, ускладнюють взаємини, створюють бар'єри в усіх сферах життєдіяльності дитини, погіршують всі складові здоров'я дитини. «Постійне тактовне придивляння, чуттєвість емоційного стану, внутрішній світ дитини, зміни, що відбуваються в неї, – все це створює основу для глибокого взаєморозуміння між дітьми й батьками в будь-якому віці» [1, с. 146].

Приведемо два приклади. Приклад перший: дитина повертається зі школи, її зустрічає мама чи тато, обнімають, посміхаються та запитують: "Як пройшов твій день? Ми за тобою сумували поки ти був у школі! Роздягайся будем обідати". Що ми бачимо в цьому випадку? Дитина приходить у дім, де панує доброзичлива атмосфера, її раді бачити, за нею сумували, батьки цікавляться її внутрішнім станом та настроєм. Ми можемо спостерігати, що на першому місці в батьків стоїть те, як їх дитина відчуває себе, а не як оцінку вона отримала у школі. Дитина з такої родини виросте повноцінною особистістю, з хорошою самооцінкою. Вона зможе співчувати іншим, допомогти та підтримати своїх

друзів та колег в майбутньому, буде знати як потрібно себе презентувати в залежності від ситуації, буде етичною та толерантною по відношенню до інших і, взагалі, буде прагнути бути хорошою людиною. В процесі виховання своїх власних дітей буде наслідувати приклад своїх батьків.

Приклад другий. Дитина так само приходять до дому, радісна підбігає до мами і каже: "Мамо! Мамо! Я отримав гарну оцінку, а ще, а ще ми малювали, дивись!" А у відповідь отримує: "Ага, молодець" і все. Настрій дитини, звичайно, псується, адже вона хотіла уваги, любові, позитивних емоцій, добрих слів від рідних людей, але не отримала нічого. Дитина з такої сім'ї з кожним разом буде почуватися все більш самотньою, відчувати себе непотрібною. З часом буде страждати її самооцінка і, як наслідок – несформована особистість з незакритими потребами. Тому дуже важливо спілкуватися з дітьми в родині, приділяти належну увагу їх вихованню та всебічному розвитку, щоб дитина знала, що вона потрібна та надзвичайно важлива у сім'ї. Адже все вище перелічене найбільше та найкраще проявляється у дрібницях спілкування, які відкладаються на все життя.

Сімейна педагогіка, ввібравши в себе найкращі надбання минулого та сучасного, залишається «однією з основних форм виховання дітей, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків з повсякденним впливом сімейного побуту, школи, соціального оточення» [4, с.78].

Надзвичайно влучно про силу сімейного виховання писав великий А.С. Макаренка: «Наші діти – це майбутні батьки і матері, вони теж будуть вихователями своїх дітей. Наші діти повинні вирости прекрасними громадянами, хорошими батьками і матерями. Але й це – не все: наші діти – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це наші сльози, це наша провина перед іншими людьми, перед усією країною. ...Батьки, насамперед ви повинні пам'ятати про велику важливість цієї справи, про вашу велику відповідальність за неї» [3, с. 255].

Керуючись стилем вихованням у власній сім'ї, хочу запропонувати власні висновки щодо відносин між батьками та дітьми:

- спілкуйтеся з дітьми, де б ви не були, спілкування має бути дружелюбне, в поважному тоні;
- будьте добрі з дитиною, але й одночасно непохитні в своїх висновках;
- демонструйте повагу у відповідь дитині;
- довіряйте дитині, коли вона це відчує, сама не захоче вас розчарувати;

- не порівнюйте свою дитину з її однолітками, це пригнічує дитину;
- у конфлікті дайте дитині висловити свою точку зору і разом прийдіть до спільної думки, як дорослі люди;
- спілкуйтеся зі своєю дитиною не як з малечею, а як з дорослою людиною, це буде стимулювати її до дорослого мислення;
- інколи просіть порад у дітей, це їм сподобається і вони, у відповідь, самі виявлять бажання просити їх у вас.

Дотримуючись цих порад, я впевнена, що у вас з дитиною буде зв'язок, який ніхто не зможе обірвати. І таким чином, непомітно, ви зможете позитивно впливати на особистісний розвиток ваших дітей.

Піклування про виховання дитини дає батькам відчуття повноти життя, особистого щастя і власної значущості. «Батьки як головні вихователі відповідають перед власною совістю, народом, державою за долю дітей, їх моральну зрілість, вихованість. Батьки несуть відповідальність за виховання дітей, за створення в сім'ї умов для повноцінного фізичного росту і розвитку дитини, формування її інтелектуальних здібностей, моральних якостей, організації життєдіяльності дитини. Народна мудрість стверджує: «Як батько ставиться до своїх дітей, так і діти ставляться до своїх батьків». У дітях батьки продовжують себе. Батьки повинні добре підготувати дітей до майбутнього життя, сприяти здійсненню певної мети, допомогти їм стати повноцінними щасливими людьми» [4, с. 354].

Висновки. Сім'я залишається головним соціальним інститутом, де формуються й розвиваються соціально значущі цінності й установки особистості, де відбувається соціалізація підростаючого покоління і тому, важливе значення мають ті сімейні умови, атмосфера, в яких росте і розвивається дитина молодшого шкільного віку.

Будь-яка сім'я може бути як благополучною так і неблагополучною, в залежності від взаємовідносин які побутують в сім'ї. Родина може бути бідною чи багатую, але щасливою буде дитина тільки в тій сім'ї, де її по-справжньому люблять.

Література

1. Азаров Ю.П. Семейная педагогика. – М.,1994. – 186 с.
2. Ладивір С. Секрети батьківської педагогіки. // Дошкільне виховання. – 2008. – №6. – С. 3 – 6.
3. Макаренко А.С. Книга для батьків. – К.: Рад. школа, 1978. – С. 255.

4. Родинно-сімейна енциклопедія / Авт. кол. В.М. Благінін, Н.І. Белкін та ін. / За заг. ред. Ф.С. Арвата та ін. – К.: Богдана, 1996. – 438 с.
5. Стельмахович М. Теорія і практика українського національного виховання. - Івано-Франківськ, 1996.
6. Фридман Л.М. Психология воспитания. Книга для всех кто любит детей. – М., 2007. – 203 с.
7. Филипчук Г. Знаете ли вы своего ребёнка? Книга для родителей – М.: Прогресс, 2007, – 400 с.
8. Чечет В. Педагогика семейного воспитания. – Минск, 1998.

І. Барановська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
Ю. Якименко,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ

Постановка проблеми. Музика і людина ідуть пліч-о-пліч протягом усього історичного періоду існування та розвитку. Музика створює настрій, розраджує, навіює спогади, спонукає до роздумів і творчості, приносить насолоду, наближує до гармонії та краси. Пригадаймо німецьких романтиків, які вірили, що мистецтво, зокрема музика – це чарівний засіб, здатний перетворити сірий, понурий світ на світ магії, таїни та краси, повернути людині її зв'язок з природою та Богом.

Однак, проблема виховання особистості засобами музики викликана не стільки глибоким психологічним впливом та високою естетичною цінністю музики, але й її величезним світоглядно-філософським та педагогічним потенціалом.

Аналіз попередніх досліджень. Огляд спеціальної наукової літератури показав, що проблема розвитку музикальності, музичних здібностей дітей

цікавила психологів, філософів, медиків та педагогів. Вчені Н. Ветлугіна, Н. Гродзенська, Н. Мозгальова, С. Науменко, О. Ростовський, Б. Теплов, Л.Хлебнікова глибоко вивчаючи дану проблему, переконують, що музичні здібності несуть у собі сенсорну та емоційну чутливість, проявляються рано та становлять фундамент для гармонійного розвитку дитини.

Мета статті – розкрити природу музики та визначити її вплив на розвиток дитини, обґрунтувати необхідність розвитку музичних здібностей дітей.

Виклад основного матеріалу. Ще з часів Античності вивчається вплив музики на людину, її фізичний і психічний стан. І до сьогодні, тема впливу музики на мозок людини не полишає вчених усього світу.

Влучні вислови композиторів, педагогів, вчених різних часів підтверджують життєдайну силу музичного мистецтва:

- Музика є лоном живого зв'язку всіх і вся. Музика є мистецтвом числа, часу і руху. (О. Лосєв).

- Мета музики – торкатися серця (Й.-С. Бах).

- Музика посередниця між життям розуму та життям почуттів. (Л. Бетховен)

- Музика – мова сердець, яка несе любов (Дж. Енеску).

- Без музика життя було б помилкою (Ф. Ніцше).

- Музика – джерело радості мудрих людей (Сюнь-Цзи).

- Музика – найсильніша форма магії (М. Менсон).

- Музика – стенографія почуттів (Л. Толстой).

- Музика – міжнародна мова, яка виражає емоції і почуття людей (Дж. Лорд).

- Музика виступає в якості магічного ключа, який відкриває навіть самі наглухо закриті серця (Марія фон Трепп)

- Кожна людина істинно жива лише настільки наскільки відчуває і переживає музику (В. Шмаков).

- Як гімнастика виправляє тіло, так музика виправляє душу людини (В. Сухомлинський)

- Якщо вважати музику за найнеобхідніший засіб виявлення духовного життя людства, то треба і ставитися до неї серйозно і свідомо (М. Грінченко).

Музика – це найвиразніша мова, що має свої унікальні символи та специфічні виражальні засоби. Музична мова універсальна, вона не має

кордонів, оскільки вона єдина для всіх народів та народностей. Звуки музики барвисті та чуттєві, вони здатні розповідати, навчати, розвивати й виховувати, завдяки своїй природі. Цей факт науково підтверджений вченими-нейрохірургами. Т. Чернігівська переконана, що музика – це вишукана настройка нервової мережі мозку. Вона створює альтернативні нейронні зв'язки в мозку, які здатні компенсувати вікове погіршення пізнавальних функцій та активізувати їх. Музика – це ніби «гантеля для мозку», оскільки робота мозку підчас занять музикою насичена та складна, «як джазова імпровізація» [2].

Навчаючись музики дитина вчиться звертати увагу на деталі, специфічну мову та засоби музичної виразності, як от: який звук вищий, а який нижчий, який коротший, а який довший, який звучить тихіше, а який голосніше, який різкий, а який милозвучний.. Заняття музикою виховує такі властивості особистості дитини, як працездатність, силу волі, тривалу концентрацію уваги, творче мислення, високу швидкість реакції, розвинену емоційну сферу, гарну мову та вимову, координацію, логіку, значний обсяг пам'яті, мислення, уяву, так всього і не перерахувати ... Всі ці якості дозволять дитині, чим би вона не займалася в подальшому, вигідно відрізнятись від своїх однолітків і досягати значно більших результатів у будь-якій обраній сфері діяльності [1].

Потрібно розуміти, що музика – це не тільки розвага. Це складна розумова діяльність. Вже на перших музичних заняттях дитина має запам'ятати та встигнути синхронізувати цілу низку дій-завдань: запам'ятати символічне позначення та розташування нот, прочитати нотний текст та правильно знайти потрібну ноту на клавіатурі, слідкувати за вірною поставою руки та зіграти її правильною аплікатурою, розшифрувати ритмічний малюнок, динамічні відтінки та штрихи, тощо. Звичайно це далеко не повний перелік тих мисленнєвих процесів, що вчиться здійснювати маленький музикант. Окрім цього музика вчить слухати, сприймати, співчувати, взаємодіяти, співпрацювати, спілкуватися, насолоджуватись, розвиває естетичний смак, емоційний інтелект, моторику, тощо.

Навчання музиці споконвіку вважалось найдорожчим і елітним видом освіти:

- по-перше, це майже завжди індивідуальне навчання,
- по-друге, сам предмет вивчення тонкий, вишуканий, вимагає наявності у людини особливих даних.

Музичну освіту отримували нащадки правителів, діти аристократів, дворян. У дореволюційній Росії заняття музикою вважалися необхідним атрибутом виховання в культурному середовищі суспільства.

Безумовно, історія знала і бідних вуличних музикантів з нижчого стану, але в будь-якому випадку, для музичної діяльності завжди була потрібна наявність «дару Божого», що виділяло цих людей з оточення собі подібних.

Музичні здібності проявляються рано, з перших років життя. Діти із задоволенням слухають музику та із задоволенням вчать грати на музичних інструментах (досвід Ш. Сузукі, М. Монтессорі, К. Орфа, З. Кодая та інших). Не музикальних дітей не буває, переконують педагоги-музиканти. Які ж здібності є музикальними?

Музикальні – це спеціальні здібності, які визначаються самою природою музики. Цю думку обґрунтував в своїй праці «Психологія музичних способностей» психолог Б. Теплов [3].

Музична та психологічна енциклопедія у структурі музикальних здібностей виділяють; основні, загальні, спеціальні (рисунок 1):

Весь цей комплекс музичних здібностей існує лише у розвитку, що відбувається шляхом залучення дітей до різних видів музичної діяльності (слухання, гра на музичних інструментах, співи, музично-ритмічна діяльність, музична творчість). Сьогодні в умовах реформування системи освіти вчителі музичного мистецтва спрямовують свої зусилля на підняття іміджу уроків музичного мистецтва. На уроках застосовують інноваційні методики навчання дітей музики, в поза навчальній час ведуть гурткові заняття співами чи з гри на музичних інструментах. На жаль ця вихована, поза навчальна робота здійснюється небайдужими, творчими вчителями переважно на добровільних засадах.

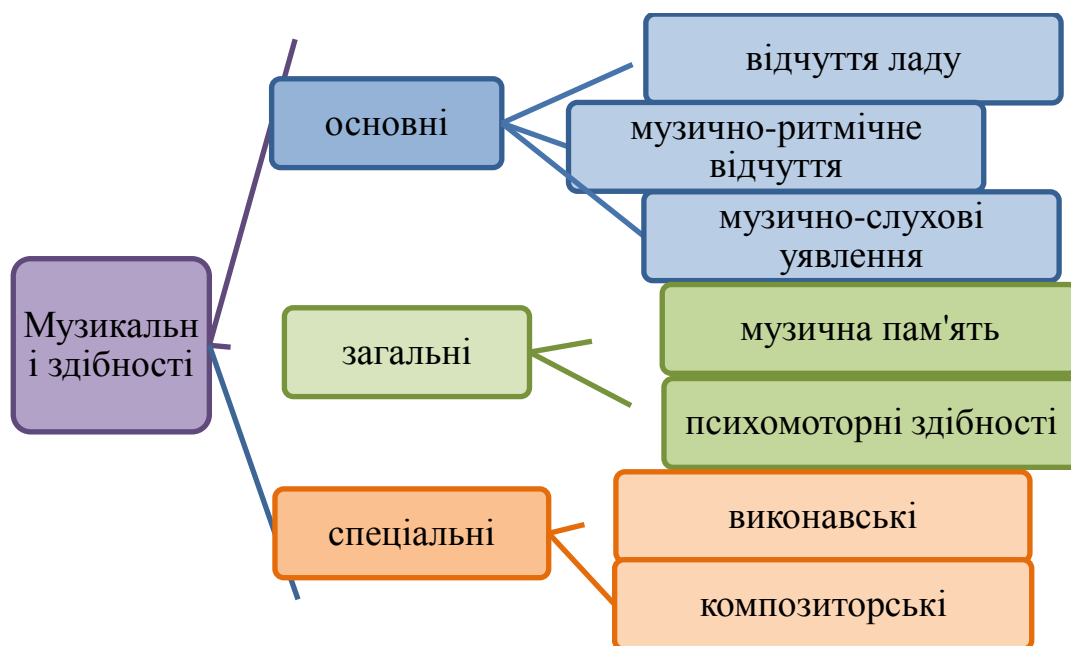

Рис. 1. Структура музичних здібностей

Висновки. Сьогодні жодна країна в світі не в змозі дозволити собі такої розкоші, як обов'язкова початкова музична освіта для всіх дітей. Звичайно, це занадто дороге задоволення. Тому і сьогодні залишається воно долею обраних. Воно для тих дітей, у яких батьки реально дбають про їхнє майбутнє і готові докладати до цього особисті зусилля. Порада батькам: залучайте своїх дітей до занять музикою, підтримуйте і мотивуйте їх. Радійте їхнім досягненням та будьте щедрими на похвалу. Від спілкування з високим мистецтвом – Музикою – ваші діти будуть розумнішими, талановитішими, всебічно розвиненими та духовно багатшими.

Література

1. Барановська І.Г. Методичні засади художньо-творчої самореалізації підлітків в умовах діяльності ансамблю народної музики. Дисертація ... канд.. пед.. наук. Київ, 2007.
2. Територія інтелекту URL :<https://tintelekt.com/2019/10/20/dumka-vchenykh-muzyka-vplyvaie-na-rozvytok-rozumovykh-zdibnostej/>
3. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. Москва, 1978. 335 с.

Л. Береженна,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

ПОЛІХУДОЖНІЙ ПІДХІД В ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні відбуваються значні зміни, які впливають на духовний потенціал суспільства таких галузей, як освіта, культура, соціальна сфера. Перед системою освіти ХХІ століття постає найважливіше завдання – виховання людини, яка здатна творчо мислити, активно брати участь в процесі створення і використання нових технологій. У сучасних умовах реформування дошкільної освіти постановка проблеми художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку пов'язана з необхідністю розробки і впровадження в практику закладу дошкільної освіти поліхудожньої концепції, спрямованої на розвиток творчої особистості нової людини культури.

Аналіз наукових досліджень. Питання взаємозв'язку процесів художньо-естетичного розвитку особистості неодноразово піднімалося в дослідженнях філософів, психологів, педагогів. У сучасній філософській літературі роль мистецтва, естетичних цінностей в розвитку особистості відображена в працях Ю. Борева, Є. Громова, А. Гулиги, А. Донченко, А. Жарикова, Н. Киященко та ін. Психологічним аспектам взаємозв'язку розвитку особистості і естетичного виховання присвячені роботи В. Андрєєва, І. Бескової, М. Блонського, А. Бодалева, Л. Виготського, В. Леонтьєва, Б. Теплова, П. Якобсона тощо. Незважаючи на те, що в перерахованих вище роботах вивчались різні аспекти взаємозв'язку особистості і художньо-естетичного розвитку, в масовій педагогічній свідомості поліхудожній підхід, визнаний потребою часу, ще не зайняв достойного місця.

Виклад основного матеріалу. Поняття «поліхудожність» пов'язане з інтеграцією різних видів мистецтв і різними типами художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку. Одним з перших в педагогіку мистецтва ввів це поняття в II половині ХІХ століття Б. Юсов, який розглядав поліхудожню освіту як комплексний взаємозв'язок мистецтв, можливих на основі інтеграції предметів

культурологічних та естетико-мистецтвознавчих циклів, що передбачає створення нових умов організації занять з мистецтва в інтеграційному просторі закладу дошкільної освіти. У педагогічному процесі поліхудожня освіта нерозривно пов'язана з розробкою і впровадженням в практику інтерактивних технологій на основі особистісних цінностей. Сутність і структурні компоненти поліхудожньої освіти, відповідно до інтерпретації теорії Б. Гершунського, розуміються нами як цінність, система, процес, результат, продукт. Спираючись на теоретичні висновки дослідників Ю. Борева, А. Єрмева, О. Кривцун, Л. Столович та ін., А. Золотова виділила найбільш важливі культуротворчі функції поліхудожньої освіти: пізнавально-евристичну (засвоєння художніх традицій, загальнолюдської культури і досвіду, розуміння його художнього знання); комунікативну (художньо-естетичне спілкування з мистецтвом, діалогічна взаємодія митця з учнями, через сприйняття художнього образу, «педагогіка співробітництва»); художньо-концептуальну (формування «художньої картини світу»); творчу (формування творчого потенціалу, соціально-творчої самодостатньої особистості); сугестивно-гедоністичну (виховання емоційної культури, емпатії, здатності насолоджуватися творчістю, терапевтичний вплив засобами мистецтва: встановлення емоційного балансу особистості і середовища накопичення позитивно забарвленого суб'єктивного досвіду); виховно-естетичну (формування цілісної особистості і її ціннісних орієнтацій) [4; 7].

Зокрема, Н. Селянина визначає «художнє середовище» як «сукупність художніх цінностей, видів художніх діяльностей, провідних і особистих елементів, з якими взаємодіє соціальний суб'єкт і які визначають формування його художніх потреб, способи і засоби їх задоволення» [3]. Е. Лазар [5], з огляду на роль художнього середовища в розвитку і соціалізації особистості дитини, виділяє цілеспрямованість і осмисленість організації мистецького середовища, що дозволяють особистості глибше освоювати твори мистецтва, ієрархію художніх цінностей. Вчений висуває головні чинники складу середовища: речові, особистісні, нормативні засоби художньої комунікації. Групування існуючих умов, що сприяють спілкуванню дитини з мистецтвом, прилучення до культури призводить до взаємодії суб'єкта з середовищем.

Ми вважаємо, що реалізація поліхудожнього підходу в художньо-естетичному розвитку дітей дошкільного віку може бути представлена у вигляді схеми (рис. 1).

Рис. 1. Реалізація поліхудожнього підходу в художньо-естетичному розвитку дітей дошкільного віку

Представлений механізм реалізації художньо-естетичного розвитку особистості дошкільника в поліхудожньому середовищі, який базується на своєрідному культурному освоєнні цінностей світу, більшою мірою пов'язаний з естетичними емоціями і переживаннями, оцінками і діяльністю. Він

спрямований на створення художньо-творчих продуктів дитячої діяльності і формування суб'єктивних якостей особистості дитини.

Таким чином, процес «вростання» в культуру і особистісного становлення здійснюється через міжсуб'єктну взаємодію в мистецтві, в різних видах і формах художньої діяльності, освоєнні знаків та символів культури. Художньо-творчий розвиток дитини передбачає націленість на відкрите самовираження свого образу «Я», саморух власного потенціалу особистості дитини до оригінального продукту дитячої діяльності.

У проектуванні поліхудожнього середовища для художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку ми спиралися на деякі принципи педагогіки Б. Неменського: принцип соціальної обумовленості мистецького середовища, що має на меті основне навантаження по забезпеченню відчуття любові, поваги, соціальної підтримки в русі до свого «Я», у визнанні з боку дорослого, підтвердження цінності кожної дитини, культурно-ціннісних потреб; принцип персоналізації (індивідуалізації) мистецького середовища, що дозволяє враховувати індивідуальні відмінності між дітьми, форми їх прояву в емоційних, творчих та інших відносинах; принцип діалогічності, який реалізується через взаємодію різноманітних аналогів: «мов мистецтва», дитини і мистецтва, дитини і дорослого, внутрішнього діалогу зі своїм «Я» через живопис, танець, театр, гру, художню діяльність; принцип символічності і інформативності, що забезпечує можливості семіотичного розвитку (семіотика від грец. *semiotike* – наука про знаки і знакові системи), вміння бачити, розрізняти і усвідомлювати символіку навколишнього світу і світу культури [2; 6]; принцип емоційної насиченості мистецького середовища, що дозволяє дитині отримувати емоційно-чуттєвий позитивний досвід взаємодії з мистецтвом і в мистецтві з іншими; долати емоційно-чуттєву недосконалість в раціонально організованому просторі, створеним дорослими; адекватно відображати свої переживання і почуття; принцип свободи і творчого самовираження, що забезпечує самостійний вибір засобів, способів дії і визначення ставлення дитини до середовища: сприймати, наслідувати, досліджувати, створювати, комбінувати.

Зокрема, художньо-естетичний розвиток культурної особистості дитини в поліхудожньому середовищі можливий за таких умов: розвиток особистості дитини засобами пізнання цінностей культури, її знаків і символів; створення передумов для народження творчих продуктів дитячої діяльності; використання

музейного простору в якості нових культуротворчих взаємодій, засобів і способів спілкування, діяльності.

Таким чином, через поліхудожнє середовище, в якому дитина активно діє в реальних видах художньо-творчої діяльності, створюється основа формування художньо-образного сприйняття світу; прилучення зростаючої людини до основ художньої та соціальної культури. Таке організоване середовище і спільна художньо-творча діяльність дорослого і дитини дає якісний стрибок у розвитку активної мови дитини, функції культурного спілкування як спосіб життєдіяльності і соціального та творчого аспекту становлення особистості, формування самопідготовки дитини до засвоєння культурно-сенсорних етапів, засвоєння і трансформація художніх елементів у художній діяльності усвідомлення дитиною себе, образу «Я», свого внутрішнього світу, забезпечення мовного розвитку дитини, освоєння засобів і знаків мовної комунікації дає можливість дитині самостійно прийняти образ художника, поета, музиканта і розгортати художньо-мистецький процес набуття досвіду творчих і гармонійних стосунків з людьми і світом. В цей час зростає роль педагога і батьків, які є ретрансляторами цінностей культури для дитини в освітньому та культурному просторі.

Видатний психолог Л. Виготський зазначав, що дитина вступає у взаємовідносини з будь-якою ситуацією безпосередньо, а не «через іншу особу» [1]. Це висуває підвищені вимоги до художніх творів, до якості художніх матеріалів, які забезпечують за допомогою мистецтва морально-ціннісну і особистісно-орієнтовану спрямованість дитини.

Отже, мистецтво представляє дитині необмежені можливості для самовираження і самореалізації, в процесі якого проявляється естетична реакція, яка зраджує, на думку Л. Виготського, дію «афекту від болісного – до того, що приносить насолоду» [1, с. 29]. Вплив різних видів мистецтва на дошкільника викликає гаму різноманітних переживань, стимулює «художню включеність» всіх органів почуттів, його мислення і уяви. Завдяки спілкуванню мистецтва з різноманітними межами особистості, формується цілісна поліхудожня особистість.

Висновки. Поліхудожня педагогіка сприяє корінному переосмисленню фундаментальної сучасної проблеми підготовки дитини до реального життя. Інтегрований поліхудожній підхід до освіти забезпечує відродження традицій розвитку комунікабельної і творчої особистості, здатної самостійно знаходити

нестандартні рішення, активно вдосконалюватися і саморозвиватися в сучасному світі.

Література

1. Выготский Л. Избранные психологические исследования. Москва: Собр. соч. : в 6 т. Т.5, Т. 3. 1983, 1984. 344 с.
2. Волынкин В. Художественно-эстетическое воспитание и развитие дошкольников: учебное пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2007. 250 с.
3. Золотова Л. Концептуальные основы полихудожественного образования бакалавров изобразительного искусства // *Образование и наука*. №5 (84). 2011. С. 91-93.
4. Івершинь А. Поліхудожній підхід у художньо-естетичному розвитку дітей дошкільного віку // *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. 2017. № 1. С. 29-33.
5. Лазарь А. Художественная среда как фактор формирования личности (философско-методологический анализ): дис...канд...филос. наук. Куйбышев, 1989. 197 с.
6. Падалка Г. Мистецька освіта: сучасні проблеми розвитку // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти: збірник*. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. С. 3-9.
7. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademija*. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.
8. Starovoit, L. V. (2010). Pedagogicheskiye umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkolyariv u protsesi trudovoho navchannya [Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training]. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, 261-266.

Я. Білоконь, І. Алтухова,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Барановська

РОЗВИТОК МУЗИКАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ГРИ НА МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ

Постановка проблеми. Проблема формування музичних здібностей школярів є широкою та багатогранною. Наукова розробка цього важливого питання ґрунтується на теорії та практиці музичної освіти, враховує вимоги та завдання, що стоять сьогодні перед учителем музичного мистецтва.

Щодо природи музикальних здібностей, їх структури і змісту процесу формування та його закономірностей точиться багато наукових дискусій.

Музична педагогіка як система знань, способів та методів отримання цих знань, підходів та принципів навчання музики не стоїть на місці – постійно розвивається, ефективно впливає на практику мистецької освіти. У наш час вимоги до вчителів закладів освіти постійно зростають, оскільки невідпинний розвиток суспільства потребує творчих, креативних особистостей.

Музика – мистецтво, яке містить неймовірно багатий і цінний психолого-педагогічний потенціал. Музика має полі функціональну природу, тому здатна робити людину кращою. «Як гімнастика виправляє тіло, так музика виправляє душу людини (В. Сухомлинський). Завдання вчителя – навчати дитину слухати, чути, розуміти і любити музику, сприяти розвитку музикальності та музикальних здібностей, починаючи з перших років життя.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченню проблеми розвитку музикальних здібностей присвячено багато досліджень. Філософи розглядають їх у площині загальних закономірностей перетворюючої діяльності людини (А. Арсенєв, А. Буров, М. Каган та інші). Соціологи досліджують питання зумовленості музикальних здібностей належністю до певних соціальних груп (А. Сохор, Р. Тельчарова, В. Цукерман, І. Юдкін та інші). В психолого-педагогічному аспекті проводиться вивчення музично-слухових, музично-естетичних здібностей та здібностей до музичної діяльності. Розглядаються природа, структура здібностей, методологічні основи розвитку музикальності, особливості її формування у дітей різних вікових категорій (І. Барановська, Л. Виготський, Н. Ветлугіна, О. Лобова, Л. Масол, Н. Мозгальова, С. Науменко, В. Остроменський, С. Садовенко, Б. Теплов та інші).

Виклад основного матеріалу. Розвивати у школярів здатність повноцінно сприймати музику можна за двома напрямками, що тісно пов'язані між собою:

I. Розвиток у широкому плані – формування здатності розуміти значення музики в житті людини, її багатогранність, також усвідомлювати і систематизувати музичні враження, які дитина отримує із навколишнього середовища.

II. Розвиток музичного сприймання як в цілому, так і окремих його компонентів як музикальної здібності, як психологічного процесу.

Природні задатки, із якими дитина народилася, є початком розвитку здібностей. Проте те, що дитина успадкувала біологічно, не визначає її здібностей. У мозку концентрується здатність до формування та розвитку тих чи інших здібностей.

Задатки – є природженими, спадковими властивостями периферичного і центрального нервового апарату – це суттєві передумови здібностей людини, проте тільки передумови [3]. Від задатків до здібностей – тривалий та копіткий шлях розвитку особистості.

Здібності – є індивідуально-психологічними особливостями, що є суб'єктивними умовами успішного виконання певного виду діяльності [3]. Їх не можна зводити до наявності в індивіда знань, умінь та навичок. Вони характеризуються швидкістю, глибиною та міцністю оволодіння засобами та прийомами діяльності. Визначити рівень розвитку здібностей можна за такими критеріями:

- 1) якістю знань й умінь, мірою їхнього об'єднання в одне ціле;
- 2) природними задатками людини, якістю природних нервових процесів елементарної психічної діяльності;
- 3) більшою чи меншою «тренованістю» самих мозкових складових, які беруть участь у здійсненні пізнавальних і психомоторних процесів[1; 3].

Здібності є передумовою успішної діяльності людини, тому вони становлять продукт цієї діяльності. В цьому проявляється взаємозалежність здібностей людини й її діяльності. Так, музикальні здібності розвиваються в процесі занять музикою, зокрема в процесі музикування, гри на музичних інструментах.

Музикальні здібності – індивідуальні властивості людини, які допомагають у сприйнятті, виконанні, написанні музики, здатності до навчання та творчості в сфері музики [3]. Вони здатні проявлятися в певній мірі майже в усіх людей з перших років життя. Яскраво виражені, індивідуальні музикальні здібності називають «музичною обдарованістю».

Музикальні здібності – це відносно самостійний комплекс індивідуально-психологічних властивостей. Вчені доводять, що музикальні здібності можуть зберегтися навіть після втрати, у наслідок психологічних хвороб, розумових здібностей чи можуть проявлятися в людей, які страждають на слабоумство.

Сукупність музикальних здібностей в науковій літературі позначають загальним поняттям «музичність» або ж «музикальність». Відомий психолог Б.М. Теплов вважав музикальність – комплексом індивідуально-психологічних особливостей, які є потрібними для занять музичною діяльністю і в той же час є пов'язані з будь-яким видом музичної діяльності [3]. Класифікація музикальних

здібностей, яку розробив Б.М. Теплов сьогодні є основою для багатьох дослідників та їх досліджень.

У своїй праці «Психологія музикальній здібностей» вчений визначив, що до основних музикальних здібностей відносяться: музичний слух, відчуття ладу та відчуття ритму.

Музичний слух (слухове уявлення) – це здатність вільно оперувати слуховими уявленнями, які відображають звуковисотний рух. Він безпосередньо проявляється в запам'ятовуванні й відтворенні мелодії, яку почули, спершу у співі, а потім – у внутрішньому слухові («внутрішній музичній мові»). Це слуховий (тобто репродуктивний) компонент музичного слуху.

Ладове відчуття – це здатність емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії, відчувати емоційну виразність звуковисотного руху. Вона виявляється у сприйманні мелодії, її впізнанні, в чутливості до точності інтонації. Підвищений інтерес до слухання музики є характерним для дитячого віку. Це відчуття є емоційним (тобто перцептивним) складником музичного слуху.

Відчуття ритму (музично-ритмічне відчуття) – це здатність активного переживання музики, відчуття емоційної виразності музичного ритму і його точного відтворювання. Ці відчуття виявляється в таких рухових реакціях, які якомога точніше передають ритм музики. Вони лежать в основі усіх проявів музикальності, що пов'язані із сприйманням та відтворенням часової ходи «музичного руху». І музично-ритмічне і ладове відчуття є основою емоційного відгуку на музику.

Щодо музикальної пам'яті, як структурної одиниці музикальних здібностей, то психолог наголошував: музикальна пам'ять не є однією із основних музикальних здібностей, таких як музичний слух та відчуття ритму, так як безпосередньо функції запам'ятовування, впізнавання та відтворення звуковисотного і ритмічного руху є прямими проявами музичного слуху і відчуття ритму [3].

Щоб вдало розвинути майбутні музикальні здібності, їх потрібно вчасно виявити. Проте виявити ці здібності не завжди вдається в ранній період життя. Якщо відсутні ранні прояви здібностей, це ще не означає, що музикальні здібності відсутні взагалі. На їх прояв впливають як і вроджені задатки, так і культурне середовище, музичне оточення.

Усі діти різні, тому у кожного музикальність характеризується різним поєднанням певних здібностей. В одних дітей помітно виділяється емоційний

відгук на музику, в других – рухові реакції на неї, у третіх – проявляється серйозна зацікавленість певною музичною діяльністю, водночас вони можуть мати недорозвинений звуковисотний слух, в четвертих – певні здібності певною мірою органічно поєднуються. Щоб обрати методику музично-виховної роботи, потрібно врахувати, які із здібностей краще проявляються [5].

Сьогодні вчителі музичного мистецтва плідно використовують найкращі надбання своїх попередників. Не втратила своєї актуальності музично-виховна система Карла Орфа, заснована на участі дітей у різних видах музично-творчої діяльності. В основі цієї діяльності – синтез інструментального, ритмопластичного, танцювального, вокального музикування та акторської гри. Ця система ввібрала у себе передові гуманістичні ідеї гармонійного розвитку особистості та пробудження її творчості, Прогресивність та плідність педагогічних пошуків К. Орфа визначає орієнтація на природні сили особистості, на елементарне музикування, на фольклор як першооснову музичної культури.

Він вважав, що для прогресивності музичного виховання є надзвичайно важливим те, щоб дитина з ранніх літ вчилася із живих джерел мистецтва, із слова, ритму, руху творити музику. Тому вирішив відмовитися від використання на першому етапі композиторської музики і пішов шляхом активізації музичної діяльності дітей їх власним музикуванням, тим самим спонукаючи до імпровізації та створення нової власної музики. К. Орф писав: «Елементарна музика, слово і рух, ігри і все, що пробуджує і розвиває духовні сили створюють основу для розвитку особистості, основу без якої ми прийдемо до душевного спустошення... Елементарна музика в процесі виховання має бути не чимось додатковим, а основоположним... Фантазію і здатність до переживання слід розвивати в ранньому віці. Все, що дитина переживає, усе, що в ній пробуджене і виховане, проявляється протягом усього її життя» [6].

Надзвичайно корисним є заняття на музичних інструментах. Під час гри активуються обидві півкулі мозку, що є незвичним для нього. Тому, IQ тих, хто грає на інструменті, частіше за все є вищим, ніж у тих, хто не займався цим. Такий феномен не залишився поза увагою науковців, і як наслідок, було доведено, що мозок дитини, яка займалася музикою, набуває цікавих особливостей навіть на фізичному рівні.

Роботи нейробіологів і фізіологів підтвердили, що в дітей, що займалися музикою протягом 15 місяців понад 2,5 годин в тиждень, обсяг мозолистого тіла

головного мозку збільшився на 25%. Тоді як мозок інших дітей, що не займалися музикою, не змінився.

Сьогодні в закладах загальної середньої освіти все ширше впроваджується Орф підхід, послідовники якого на заняттях музичного мистецтва залучають дітей до елементарного музикування на дитячих музичних та саморобних інструментах. Головна мета таких занять – привернути увагу дітей до музичних звуків, навчити чути та розуміти музику. Серед основних інструментів дитячих Орф оркестрів металофони і ксилофони, дзвіночки, ціла група ударних та шумових інструментів та інструментів для звуконаслідування.

Вчителями розроблено комплекси музично-дидактичних ігрових вправ для навчання гри на інструментах та розвитку музикальних здібностей. Наприклад, «Відгадай на чому граю», «Музичний магазин» – для розвитку тембрального слуху; «Спробуй повтори» – для розвитку навичок гри на музичних інструментах; «Музичне коло» – для розвитку ритмічного слуху; «Запитання-відповідь» – для розвитку навичок імпровізації; «Вправний музикант» – для розвитку навичок гри на інструменті, слуху, відчуття ритму та ладу.

Висновки. Розвиток музичних здібностей – це важлива складова гармонійного розвитку дитини. Гра на музичних інструментах – доступний та цікавий вид музичної діяльності. Залучення дітей до гри на різних музичних інструментах (елементарне музикування) на уроках в початковій школі дозволяє вирішити низку складних питань щодо музичного виховання та розвитку музикальних здібностей учнів.

Література

1. Барановська І.Г. Методичні засади художньо-творчої самореалізації підлітків в умовах діяльності ансамблю народної музики. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/1371>.
2. Формування музичних здібностей школярів: психолого-педагогічний аспект URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/890/1/6.pdf>
3. Розвиток музичних здібностей молодших школярів. URL: https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/2c0a65635a3ad68a4c53a88521216d36_0.html
4. Психологія музичних здібностей . URL: <https://ua-referat.com/%D>
5. Розвиток музичних здібностей в контексті еволюції методичної думки. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3420/1>
6. Розвиток музичних здібностей дітей на початковому етапі музичної освіти. URL: https://allreferat.com.ua/uk/myzuka_horeografiya/referat/3782
7. Музично-педагогічна система Карла Орфа. URL: <https://museduc.wixsite.com/music-club/single-post/2015/04/22>

8. Особливості розвитку музичних здібностей та їх вплив на загальний розвиток особистості URL:<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5/91.pdf>

М. Вацьо,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІНСЦЕНІЗАЦІЇ ПІСНІ

Постановка проблеми. В останні роки зросла увага до проблем теорії і практики естетичного виховання як найважливішого засобу формування ставлення до дійсності, засобу морального і розумового виховання, тобто як засобу формування всебічно розвиненої, духовно багатой особистості. А формувати особистість і естетичну культуру, – відзначають багато письменників, педагогів, діячів культури, – особливо важливо в найбільш сприятливому для цього молодшому шкільному віці. Почуття краси природи, оточуючих людей, речей створює в дитини особливий емоційно - психічний стан, збуджує безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, розвиває мислення, пам'ять, волю і інші психічні процеси.

Кожен вид мистецтва як і його роль спрямована на духовне збагачення людської особистості. А це передбачає, що будь-яка людина здатна опанувати і розуміти багато видів мистецтва. Педагогічний зміст мистецької діяльності полягає в тому, що не потрібно обмежувати виховання та розвиток дитини лише одним видом мистецтва. Тільки сукупність їх може забезпечити відповідне естетичне виховання. «Концептуальною ідеєю розроблення змісту загальної мистецької освіти є цілісний художньо-естетичний розвиток особистості на основі взаємодії різних видів мистецтва та координації знань, умінь та уявлень, набуття яких необхідне для формування у свідомості учнів поліхудожнього та полікультурного образу світу. – вважає Л.М. Масол – Згідно з державним стандартом предмети мистецтва мають утворювати єдиний наскрізний цикл, спрямований на всебічне неперервне опанування учнями художніми цінностями впродовж усього терміну навчання в школі» [2, с. 35].

Аналіз попередніх досліджень. Широко розкривається проблема сприйняття мистецтва у працях науковців. В дослідженнях Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Леонтьєва розглядаються питання психології художнього сприйняття. Науковці О. Рудницька, Г. Падалка досліджують теорію формування художньої культури.

У науково-методичній літературі в різних аспектах розглядається проблема інтеграції. Науковці Ю. Фохт-Бабушкін, О. Рудницька в своїх працях виділяють значний педагогічно-виховний потенціал інтеграції мистецтв. Л. Ващенко, Л. Масол досліджують питання взаємодії різних видів мистецтва у педагогічному процесі. Шляхи впровадження інтегративних процесів у системи викладання окремих мистецьких дисциплін можна знайти в працях Г. Падалки, М. Бонфельда. В публікаціях Г. Шевченко дається класифікація рівнів інтегративних зв'язків між предметами художнього циклу. У публікаціях Н.І. Незнанової, М. Семко, М. Вацьо обґрунтовано реалізацію інтеграції предметів мистецтв в навчально-виховному процесі як альтернативну систему навчання та виховання творчої особистості, розвитку її творчих здібностей.

Мета статті. Дослідити дієвість педагогічних умов використання інтеграції мистецтв в освітньому процесі учнів початкової школи, до яких можна віднести наступні: врахування вікових особливостей молодших школярів; створення комфортного середовища, що сприяє реалізації мистецької діяльності учнів початкових класів; правильна взаємодія вчителя з учнями на уроках мистецтва сприяє розвитку і підтримці інтересу учнів до навчання, виховання учнів; використання різноманітних методів та прийомів на уроках в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що мистецтво – найважливіший засіб наближення дитини до загальнолюдських духовних цінностей через власний внутрішній досвід, емоційне переживання. Естетичні дисципліни за своєю суттю спрямовані на формування внутрішнього світу дитини, зокрема дітей молодшого шкільного віку, духовний світ яких вирізняється особисто високим рівнем емоційності, емоційним відгуком на впливи будь-якого характеру, зокрема естетичного.

«Один із складників загальної культури особистості і процес її формування різними засобами мистецтва – це естетична культура. Є багато визначень естетичної культури. – вважає науковець О.П. Рудницька – Щоб глибше розкрити цю проблему звернемось до її загального підґрунтя – естетичного

виховання як педагогічної умови формування естетичної вихованості людини (дитини), кінцевим результатом чого є естетична культура» [6, с. 95].

Проаналізувавши психологічну літературу, можна відзначити, що до психологічних вікових особливостей молодших школярів, які обумовлюють специфіку процесу естетичного виховання, вчені відносять наочно-образне мислення, емоційність, сприйнятливність, вразливість, нестійкість інтересів, мимовільну увагу, моторну активність, діяльнісний характер, орієнтацію учнів на процес, бажання демонструвати себе.

Доцільно підкреслити, що «спілкуючись» з мистецтвом, учень початкових класів накопичує певний естетичний досвід. По-перше, він сприймає мистецтво на доступному рівні, залежно від власного естетичного розвитку, що сприяє його розумінню і таким чином збагачує свій естетичний досвід. Завдяки цьому формується його естетичне ставлення до навколишнього світу.

По-друге, якщо учень бере участь у художній творчості, це обумовлює розвиток його власних творчих можливостей. Процес усвідомлення дитиною певного ставлення до явищ та об'єктів навколишнього світу передбачає означення його певними лексичними засобами, тобто словами.

Формування художньо-образного мислення сприяє розвитку творчої особистості учня, що вимагає звертання до інтегративних технологій, які мають такі різновиди. Л.М. Масол виділяє наступні:

«- духовно-світоглядний вид інтеграції (на основі спільного для всіх видів мистецтв тематизму, пов'язаного з відображенням у мистецтві різних аспектів життя;

- естетико-мистецтвознавчий (на основі введення споріднених для різних видів мистецтв понять і категорій — естетичних, художньо-мовних, жанрових тощо);

- комплексний (одночасне поєднання декількох видів інтеграції, провідних інтеграторів із двох попередніх груп або з додаванням до них інших)» [2, с. 37].

Доцільно зазначити, що одним з видів синтетичної діяльності, в якій учні вчаться використовувати різноманітні виразні засоби у їхньому поєднанні (мова, інтонація, міміка, пантоміма, рух) є інсценізація пісень чи обрядів. Інсценізація є доступним і простим видом сюжетно-рольової гри, а також провідним видом діяльності для дошкільнят, а подальшому і для молодших школярів.

Інсценізація – це синтез видів мистецтва – художнє слово, танці, пісні та ін. Поєднання різних видів мистецької діяльності одним тематичним змістом

створює можливість творчого осмислення й найбільш повного й глибокого відображення теми. Використання виражальних особливостей різних мистецьких мов забезпечує глибоке емоційне переживання дитиною художніх образів. Уміла організація інсценізації пісень чи інших творів дозволяє об'єднати учнів і педагога спільним інтересом, надати можливість здійснювати діалоги у творчому пошуку [3, с. 55].

Інсценізація пісні може відбуватися вже у 1-му класі, зокрема з такою темою уроку як «Чарівний ляльковий світ». Упродовж попередніх кількох уроків вчитель може використати вправи, побудовані на фрагментах відомих казок: попроситися у рукавичку, як мишка, жабка, вовк, ведмідь, передати міміку, жести, рухи персонажів. Після цього обов'язково обговорити з учнями, чия інтонація, манера виконання були найбільш вдалимими і чому. Вчитель намагається залучати самих учнів висловлюватись, задаючи запитання спонукально-пошукового характеру: «А як ти думаєш?», «Як вважаєш?», «Якими рухами ти б доповнив імпровізацію Оксани?», «Що найбільше сподобалось у створеному образі і чому?», «Ірина і Тетяна створили образ мишки. Порівняйте їхні манери виконання». У процесі обговорення вчитель має бути надзвичайно тактовним. Фіксація емоційних вражень має відбуватися природно, за умови максимальної доброзичливості з боку вчителя і не перетворюватися на нудне тренування.

Підготовчими вправами для інсценізації обрядів і пісень є пісні-ігри (наприклад, «Два півники» тощо). Заданий сюжет полегшує учням завдання: у грі міститься зміст, встановлені відносини між учасниками гри, визначені їхні дії, текст і музика пісні. Однак, надзвичайно важливим є зображення персонажів такими як вони визначені у творі, з характерними особливостями їхньої поведінки, інтонації, жестів, міміки. Адже, у запропонованих інсценізаціях у першому класі («Ходить гарбуз по городу») ігрові дії подані у готовому вигляді, їх потрібно втілювати самим учням у міміці, жестах і рухах, оскільки у тексті немає будь-яких вказівок з цього приводу. Тому учням необхідно уявити себе на місці персонажу, перейнятися його почуттями. В інсценізації пісень ініціатива й творчість учнів спрямовані не для створення ігрової ситуації, придумування змісту, а на найкраще зображення і втілення певної ролі. Важливим є якісний результат діяльності учня. Інтерес до виконання ролі інсценізації, що само по собі має виховне значення, підсилюється, якщо учні готують виставу для інших глядачів (батьків, або інших дітей).

Зокрема, працюючи над інсценізацією пісні «Ходить гарбуз по городу», слід зазначити, що, власне, інсценізація не є самоціллю, головним виступає процес творчості вчителя з учнями і їх спільні дії. Робота складається з кількох частин: вчитель демонструє пісню; проводить короткий діалог з учнями, в якому спонукає їх поміркувати над запитаннями: *«Про яку пору року йдеться?», «Що це за Гарбузова родина і чому він називає їх родичами?»*;

- розучує мелодію пісні з учнями;
- аналізує літературний зміст пісні;
- вибір ролей з попереднім обговоренням їх характеру, інтонації;
- виконання інсценізації;
- аналіз і обговорення дійства.

У процесі роботи над ролями вчитель звертає увагу на розвиток емоцій і почуття дітей, розвиває їхнє творче бачення, фантазію, уяву. Він пропонує дітям перед тим, як виконувати свою роль, створити словесний портрет методом «словесного малювання уявити персонаж, продумати його характер, позу, інтонацію, ходу, жести, міміку, навіть костюм і декорації, пофантазувати про його будинок, взаємовідносини з іншими персонажами, придумати його улюблені заняття, страви тощо, наприклад: *«Я уявляю собі велику, бочкасту, жовту диню. Вона кругла, товста і дуже задоволена собою. Диня відчуває себе справжньою господинею, тому й рухається поважно, неспішно, дивиться на інших зверхньо, рухи її плавні, трохи ліниві. А голос «солодкий» і «соковитий», ніби розливає мед»*. Метод словесного малювання можна доповнити ілюстраціями, створеними учнями на уроці образотворчого мистецтва. Відповідно до задуманого образу, учень виконує і свою сольну партію, самостійно добирає засоби виразності – темп виконання, силу звучання, інтонацію.

У процесі роботи над інсценізацією необхідно використовувати різноманітні методичні прийоми, вибір учнями ролей повинен здійснюватись за їх бажанням; надання головних ролей не тільки активним, а й боязким дітям; розподіл ролей по карткам (учні самі беруть з рук вчителя будь-яку картку, на якій схематично зображено персонаж); програвання ролей парами, групами. Проблеми з невеликою кількістю ролей або ролей негативних персонажів можна долати, використовуючи групову організацію занять, наприклад, введення додаткових ролей, або ж поясненням того, що в інсценізаціях присутні позитивні

і негативні персонажі, яких грають у театрі актори, або ж розігруванням негативних ролей викладачем чи лялькою.

Наприкінці року інсценізації мають більш розгорнутий характер.

Наприклад, інсценізація пісні «Два півники». Комбінуючи засвоєні впродовж року рухи в нових поєднаннях, учні можуть створювати свої імпрровізації у різних видах хореографічної діяльності: танцях, інсценізаціях, іграх тощо. Створюючи той чи інший образ, школярі передають своє розуміння змісту і характеру твору, ставлення до персонажу. Такі інсценізації містять і пластичне інтонування, і хореографічні рухи, передбачають композиційне розташування дійових осіб, виконавський план, тобто комплексність дій.

Доречними є й використання словесних методів (бесіда, розповідь, пояснення, нагадування та ін.), які використовуються у процесі навчання як самостійно так і у поєднанні з практичними. Наприклад, розповідаючи про народні обряди, їхніх учасників, вчитель одразу пропонує народні ігри обрядового характеру, таким чином отримані знання будуть закріплюватися під час активної діяльності учнів.

Висновки. Отже, розвиток дослідницького інтересу, допитливості ґрунтується на створенні вчителем можливостей для моделювання творчих ситуацій, пошуку і експериментування з рухами, інтонаціями, атрибутами, декораціями, костюмами. Використання різних видів мистецтва на уроках в початковій школі сприяє формуванню в учнів навичок самостійної роботи з різними джерелами, дозволяє оптимально враховувати індивідуальні здібності й нахили учнів.

Література

1. Вацьо М.В. Впровадження українського дитячого музичного фольклору в освітній процес початкової школи. *Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво»*. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2019. С.23-27.
2. Масол Л. М., Гайдамака О.В., Белкина Е.В., Калініченко О.В. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
3. Миропольська Н., Ничкало С., Рагозіна В., Хлебникова Л. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 240 с.
4. Мішедченко В., Пішун С. Музичне мистецтво в структурі інтегрованих занять в початковій школі. *Молодь і ринок*. 2018. № 6. С. 50-54.
5. Незнанова Н.І. Впровадження інтегрованого курсу «Мистецтво» у шкільну мистецьку освіту. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. Вип. 2. 2013. С. 74-77.

6. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна кн. – Богдан, 2005. 360 с.
7. Семко М.І. Інтегрований підхід до викладання предметів художньо-естетичного циклу. *Молодий вчений*. № 5.2 (57.2). Травень, 2018. С. 122-126.

А. Власюк,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

ІДЕЇ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ У СВІТОВІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли в нашому суспільстві здійснюються значні соціокультурні трансформації, по-новому ставиться і вирішується проблема трудового виховання. Осмислення ролі і місця трудового виховання в системі освіти, зокрема в школі, як фактора формування загальної культури особистості, засобу соціалізації і як необхідної умови становлення особистості відіграє важливу роль.

Відомо, що любов до праці, вихована з ранніх років, є провідною передумовою формування освіченої, розвиненої особистості. Трудове виховання сприяє гармонійному фізичному і моральному розвитку людини, і виробляє потребу в праці як до життєво необхідного процесу. Повага до результатів праці, своєї і чужої, працьовитість як основа життя, терпіння і цілеспрямованість є продуктами такого виховання. "Виховна функція праці полягає в розвитку і закріпленні учнями в ході трудового процесу суспільно цінних якостей і властивостей особистості, морально-естетичного ставлення до життя і діяльності» [2, с.372].

Аналіз попередніх досліджень. У працях класиків зарубіжної і вітчизняної педагогіки Я.Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський, Л.Толстой та ін. приділялася величезна увага проблемі трудового виховання. Широко відомі «трудова школа» Г. Кершенштейнера в Німеччині, Яснополянка школа-Л.Толстого, колонія «Бадьоре життя» С. Шацького, колонія ім. М. Горького А. Макаренка, Павлишська середня школа В. Сухомлинського та ін. Кінець ХІХ - початок ХХ - го століть характеризуються рухом «нових шкіл», створенням реформаторської педагогіки. (С. Френе, Р. Штейнера і ін.) У Росії великий досвід

трудового виховання накопичений в соціально-педагогічній діяльності багатьох педагогів-практиків: С. Шацького, А. Луначарського, П.Блонського, А. Макаренка, А. Пінкевич, В. Сорока-Росинського, В.Шульгіна і ін.

Мета статті – розглянути ідеї трудового навчання та виховання у світовій педагогіці.

Виклад основного матеріалу. Праця має неоціненне значення в житті кожної людини і суспільства в цілому. Культура людства, досягнення цивілізації – продукт праці багатьох поколінь людей. Трудове виховання має багатовікову історію: спочатку освіта дітей зводилась до передачі трудових навичок, оскільки це було життєво необхідно для збереження роду. Батьки передавали найпростіші трудові навички, а діти переймали їх, копіюючи дії дорослих. У період, коли виховання дітей стало окремим видом діяльності, трудове виховання було основним змістом навчання дітей. Дослідники вважають, що можна виділити дві основні течії: відповідно до першої, трудове виховання було основним і провідним (непривілейовані класи суспільства), а інша течія включала навчання праці. Але даний розподіл можна вважати умовним, так як багато педагогів-класиків, розглядаючи питання виховання дворянського населення, все ж таки, вважали важливим навчити вихованця одному або декільком ремеслам (Дж. Локк «Виховання джентльмена»). В обох течіях можна виділити один спільний напрям: трудове виховання розглядалося лише з раціональної позиції, з позиції оволодіння ремісничими навичками, але не розглядалося з точки зору засобу розумового, фізичного, естетичного та ін. розвитку дітей. Тільки з минулого століття ідея розвиваючої спрямованості праці стала розглядатися досить ґрунтовно [1, с.191].

Розглянемо докладніше основні етапи становлення трудового виховання в різні історичні епохи за кордоном.

Трудове виховання в Стародавній Греції не було невід'ємною частиною гармонійного розвитку особистості і не входило в систему навчання аристократичної молоді. Праця була долею рабів. Спартанське виховання переважно носило військовий характер. Афіньська система виховання носила вже більш організований характер і в один час діяв закон для непривілейованих верств населення, вільних городян, який говорив про те, що громадянин, якого батьки не навчили ремеслу має право не утримувати їх в старості, зобов'язуючи, таким чином, простих афінян вирішувати проблему трудового виховання дітей.

У середньовіччі ремесло батька традиційно вдавалося до сина, тобто трудове навчання реалізувалося в сім'ї, але також практикувалося і ремісниче учнівство: хлопчика відправляли на проживання і служіння в сім'ю ремісника, де він поступово осягав секрети того чи іншого виробництва.

У цю епоху виникли перші ідеї включення трудового виховання як засобу загального розвитку дітей. Подібні напрями присутні в педагогічних ідеях Т.Мора, Ф. Рабле.

Величезну роль зіграв Я.Коменський, вперше науково обґрунтувавши взаємозв'язок відчуттів, чуттєвого сприйняття і розумового розвитку дитини, чому і надав великого значення ручній праці в процесі розвитку і навчання дітей. Я. Коменський, в період навчання в «Школі рідної мови» (6-12 років), вважав за обов'язок навчання основам ремесла. У XVIII-XIX століттях в світовій педагогіці виникає нова ідея - поєднання навчання з продуктивною працею. Подібний досвід існував в діяльності швейцарського педагога Й.Песталоцці. Він розвивав ідеї виховання дітей у праці, залучення їх в сільськогосподарську і виробничу роботу. Ним була розроблена «Абетка умінь», в якій йдеться про оволодіння елементами праці, необхідними для професій. Відомі педагоги Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локк висловлювали думки про необхідність введення в практику виховання дітей навчання ремеслам, з метою не тільки підготовки їх до життя, але і з метою розвитку. Ж.Ж. Руссо, французький просвітитель, автор теорії вільного виховання, закликав з раннього дитинства привчати дитину до праці, починаючи з самообслуговування, потім до сільськогосподарської праці, ручної праці, ремеслам [2, с. 34-35].

До кінця XIX ст. трудове навчання почало вводитись в шкільну освіту США, країн Європи. Н.Конишева виділяє три основних напрями трудового навчання:

1. Створення трудових шкіл, спрямованих на формування рис особистості, важливих для хорошого працівника, на підготовку дітей до майбутньої професійної діяльності (Г.Кершенштейнер)

2. Мануалістичний напрям. Його прихильники виступали за введення особливої дисципліни - «ручна праця», а навички, отримані на даному уроці, повинні використовуватися при вивченні і інших дисциплін (У.Сігнеус, Р.Зейдель).

3. Соціально творчий напрям. Третій напрям йдеться не тільки про формування трудових умінь за допомогою включення в навчання дітей уроків

праці, а й про організацію різноманітної самостійної пізнавальної і художньої діяльності, пов'язаної з працею, що виводить трудове навчання на новий рівень - спрямованість на творчий розвиток дітей (А.Фарьер, Е. Демолен, Г. Штайнер) [3, с. 240].

У слов'янському суспільстві домінувало сімейне виховання, тому трудове навчання реалізовувалося в родині, і ремесло батька передавалося синові. У більш пізній період ця тенденція зберігалася в непривілейованих класах суспільства, а дворянське виховання не включало в себе трудове. Одним з перших педагогів, котрі звернули увагу на вплив трудової діяльності на загальний розвиток, був К. Ушинський. У роботі «Праця в її психічному і виховному значенні» він розкриває найважливіші питання, пов'язані з взаємозв'язком різної активної трудової діяльності та психічним розвитком людини, а також її соціальним становленням.

У післяреволюційний період проблема трудового виховання і навчання школярів розглядається досить широко, реалізується багато ідей в даному напрямі. У цей період ідеї трудової школи розробляли А.Макаренко, В.Сухомлинський, П.Блонський, С.Шацький, А.Волковський, С.Ріве, М.Шульман та інші.

У 20-ті роки активно розроблялися шляхи залучення учнів до різних видів ручної, виробничої, сільськогосподарської праці в поєднанні із застосуванням методу проектів. З 1927 року ручна праця була виділена в якості окремої дисципліни. Були розроблені ідеологічні основи трудової школи, а також комплексних програм навчання, важливе місце в них займав розділ «Праця», в рамках якого в першому класі розглядалися питання, пов'язані з працею в сім'ї, у другому - трудове життя кварталу, де живе дитина, в третьому - господарство краю, в четвертому - країни. Причому учні активно брали участь в творчій праці, залучалися до сільськогосподарської праці, виробничої праці, до трудових дослідницьких проектів. Великий радянський педагог А.Макаренко виділяв трудову діяльність як одну з найважливіших в становленні особистості. У його колоніях всі вихованці обов'язково займалися різними видами праці. Особливе місце займає діяльність В. Сухомлинського, в школі якого діти залучалися не тільки до суспільно корисної і побутової праці, а й працювали в саду, в майстернях, на дослідницьких майданчиках.

Таким чином, протягом декількох десятиліть, починаючи з 1918 р. кожна загальноосвітня школа в нашій державі була і трудова політехнічна. Поступово

склалася певна концепція уроків праці, що відображає конкретні освітні та виховні завдання. Головними серед них були: політехнічна освіта учнів, виховання у них працьовитості і профорієнтація. Завдання навчального предмета відбивали соціальні потреби суспільства: економіці, що розвивається потрібні були значні маси кваліфікованих робітників для виробництва - звідси і необхідність політехнічної підготовки та ранньої профорієнтації. Саме фізична праця вважалась чи не синонімом праці і синонімом діяльності. Далі, після ВВВ, основним принципом трудового навчання був політехнічний принцип, широко розвивалася система позакласної роботи з трудового виховання (всілякі гуртки, секції, клуби). У 70-х рр. ставлення до трудового виховання змінюється: трудове навчання відходить на другий план, тому що майбутні випускники зорієнтовані не на виробництво, а на продовження отримання освіти, зокрема в вузах. Ця ситуація спровокувала нову хвилю наукових і творчих пошуків в напрямі реалізації трудового виховання.

Політичні, соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашій країні в 90-х рр. ХХ ст. вплинули і на розвиток освіти, в тому числі трудового навчання. Були розроблені нові, авторські програми трудового навчання, що дозволяють педагогу вибрати найцікавіший, найпродуктивніший, на його думку, варіант програми. В останні десятиліття займалися розробкою методики трудового навчання в початковій школі Л.Гукасова, Н.Конишева, В.Кузнецов, І.Майорова, В.Машиністов, В.Романіна, Я.Рожнев, А.Стахурський, Б.Тарасов, Н.Цейтлін і інші. У працях даних вчених були визначені цілі, завдання, зміст, форми, методи і засоби трудового навчання в початковій школі. Введення освітньої галузі «Трудове навчання» в навчальний план початкової школи зумовило необхідність подальшого розвитку методики викладання технології в початковій школі. В даний час значення, форми, методи, зміст уроків технології в школі переглядаються, нові тенденції, які узгоджуються з основними ідеями модернізації освіти, знаходять відображення в останніх рекомендаціях, розроблених програмах, що реалізуються в сучасній початковій школі [1, с. 193].

Висновки. Таким чином, результат праці, що має суспільно цінний, вільний і усвідомлений характер, можливість реалізації творчого початку і самостійності - продукти розвиваючого потенціалу праці. Вироблення ціннісного ставлення до предмета праці посилює і поглиблює екологічне, моральне виховання учнів, і є умовою для удосконалення естетичної культури особистості, що, безумовно, сприяє гармонійному розвитку творчої особистості.

Ідея трудового виховання не нова. Ще в працях таких класиків, як Я.Коменський, Й.Песталоцці, Л.Толстой, А.Макаренко та ін. приділялась значна увага проблемі трудового виховання і його засадничій ролі в успішному становленні особистості.

Проблема трудового виховання, маючи ґрунтовний теоретичний фундамент і багаті традиції практичної реалізації, мала неоднакове значення протягом всієї історії. В сучасних умовах соціокультурної трансформації суспільства, суттєвих змін соціальних відносин, визнається гостра необхідність звернення до педагогіки трудового виховання.

Література

1. Гуцан Л. Використання народних традицій при формуванні позитивного ставлення молодших школярів до праці як важливої складової формування громадянськості учня. Нові тенденції і явища у дитячому та молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри : збірник матеріалів Методологічного семінару, 16 листопада 2017 р., м. Київ. Київ, 2017. С. 191–198.
2. Макаренко, А.С. Воспитание гражданина / Сост. Р.М. Бескина, М.Д. Виноградова. М.: Просвещение, 1988. 304 с.
3. Морін О. Особливості трудового виховання молодших школярів в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Особистість у просторі виховних інновацій : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2018 рік / за ред. І. Беха, О. Докукіної, Р. Малиношевського. Івано-Франківськ : НАІР, 2018. С. 239–244.
4. Старовойт Л.В. Методика творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання та художньої праці: Дис... канд. наук: 13.00.02 – 2009
5. Старовойт Л.В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання // Наукові записки [Текст] / Л.В. Старовойт. – Тернопіль: ТНПУ, 2010. – С. 261-266.
6. Ушинский, К. Д. Человек как предмет воспитания. Педагогическая антропология. Собр. соч. Т. 8. М., 1950. С.777.
7. Ушинский, К.Д. Труд в его психическом и воспитательном значении. Собр. соч. в 11-ти т. Т. 2 – М., 1948. С. 658.
8. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.

А. Гуменюк,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Завдяки праці, людина може розвиватися як фізично так і духовно. Вона без праці може занепадати. Якщо минути деякі способи плідної праці, то буде неблагополучно для особистості та суспільства. Завдяки трудовому навчанні в учнів розвивається розум, кмітливість, креативність, та творчість.

Мета статті полягає у визначенні трудового навчання як засобу всебічного розвитку особистості

Виклад основного матеріалу. Одне із завдань теперішнього суспільства є виховання піднятої людини як формування розвиваючої особистості. Здолання віддалення людини від його справжньої сутності, в процесі розвитку суспільства формування розвиненої духовно особистості не відбувається автоматично. Воно вимагає безліч зусиль людей, ці зусилля спрямовуються як на створення матеріальної користі, на об'єктивні соціальні умови, так і на реалізацію відкриваються нові нагоди для духовного та морального вдосконалення людини на кожному етапі. У цьому двоєдиному процесі правдива можливість розвитку людини як особистості забезпечується всією матеріально-духовних ресурсів суспільства.

Розвиток людини – дуже важкий, довготривалий і суперечливий процес. Зміни в нашому організмі відбуваються протягом усього життя, але особливо інтенсивно змінюються фізичні дані і духовний світ людини в дитячому та юнацькому віці. Розвиток не зводиться до простого примноженню числових змін прямолінійному поступальному руху від нижчого до вищого. Характерна особливість цього процесу - діалектичний перехід кількісних змін у якісні перетворення фізичних, психічних і духовних характеристик особистості [4].

Проблема розвитку особистості вивчається різними науками: фізіологією, психологією, соціологією та ін.

Трудове виховання займає особливе місце в системі освіти і є найважливішою складовою частиною виховної системи будь-якого освітнього закладу. Трудове виховання - одне з головних засобів соціалізації дітей, яке безпосередньо впливає на розумове, моральне, естетичне і фізичне виховання підростаючого покоління. У трудовій діяльності дітей, підлітків і дорослих вирішується цілий комплекс педагогічних задач.

Трудове навчання – загальноосвітній предмет, який складає основу предметного наповнення освітньої галузі «Технології». Метою предмету є забезпечення підготовки учнів до трудової діяльності у різних сферах виробництва та домашньому господарюванні, дати учням загальні відомості про основи виробництва, сучасну техніку, технології, процеси управління, основні групи професій та вимоги професії до людини; залучити учнів до основних видів проектно-конструкторських і технологічних робіт; сформувати навички розв'язання творчих практичних завдань [1, с. 140].

Трудове навчання знаходиться в тісному взаємозв'язку з фізичної культурою і спортом, які надають на нього безпосередній вплив, сприяючи фізичного вдосконалення людини, розвитку його трудових навичок і умінь, становленню його як працівника. Мета трудового виховання - сформувати у людини ставлення до праці як до життєвої необхідності, необхідної умови успішної життєвої діяльності та досягнення планів і цілей, вирішального засобу отримання задоволення від процесу і результатів трудової діяльності. Можна сказати, що трудове виховання спрямоване на досягнення двох основних і пов'язаних цілей:

- 1) успішну адаптацію людини в якості активного суб'єкта трудової діяльності;
- 2) розвиток його особистості та самостійності.

Трудове виховання завжди виконує цілий ряд функцій в соціальному і професійному розвитку вихованця, основними з яких є: - орієнтаційна; - стимулююча; - корекційна; - інтеграційна; - збереження і зміцнення здоров'я.

В теорії праця поділяється на розумову та фізичну, однак на практиці вони тісно пов'язані між собою і завжди успішно поєднуються в будь-якої діяльності, просто їх співвідношення різне. Проте, існує як переважно фізична праця, що вимагає великих витрат фізичних зусиль і виконання серйозної (часом одноманітною)роботи, і переважно розумовий. В цілому ж можна сказати, що чим складніше технологічні процеси, покладені в основу праці, тим більше у вихованця можливостей для розкриття та розвитку своїх задатків і особистісних здібностей.

Трудове навчання створює зручні умови для професійного самовизначення учнів, сприяє розвитку технічної творчості і конструкторських здібностей, морально-вольових якостей, культури праці. На заняттях у процесі вивчення теорії і на практиці учні знайомляться з різними професіями, у них формується

інтерес до професії. Вчитель має регулярно стежити за розвитком інтересів і нахилів учнів, зафіксувати результати спостережень, брати активну участь і допомагати педагогічному колективу у вивченні особистості школяра [3, с. 34].

Розумовий розвиток найчастіше визначають як сукупність знань, умінь і сформованих під час їх засвоєння розумових дій, а також довільне оперування ними в процесах дослідження і пошуку, яке забезпечує оволодіння новими знаннями і вміннями в повному обсязі. Трудове виховання ділиться на таких принципах:

- Єдність трудового виховання і загальний розвиток особистості
- Виявлення і розвиток індивідуальності в праці
- Висока мораль праці, її суспільно корисну спрямованість
- Залучення дитини до різноманітних видів праці
- Постійність, безперервність праці
- Наявність елементів продуктивної діяльності у дитячій праці дорослих
- Творчий характер праці
- Єдність праці та багатогранність життя.

Формування в учня психологічної готовності до праці відбувається в таких видах діяльності як: гра, навчання, побутова та плідна праця, технологічна творчість. Школярі повинні виконувати сильні замовлення виробництва. Завдяки такому підходу у учнів праця набуде більш високе значення, створюються умови для формування суспільно цінних мотивів діяльності. Так як цей вид діяльності не однозначний ні до навчальної діяльності, ні трудової діяльності дорослих, яке ми умовно виділяємо її як навчально-трудова. Дитина, після закінчення школи, уже може мати спеціальність, що дає йому попередню умову для швидкої адаптації на виробництві.

Висновки. Для того, щоб впливати на розумовий розвиток школярів, на уроках трудового навчання слід тісно поєднувати наукові та технічні знання, що формуються під час ознайомлення з сучасним виробництвом, з просторовим мисленням. Це створює передумови для розумового розвитку школярів.

Література

1. Виготський Л.С. Зібрання творів: У 6 томах. Том 4. Дитяча психологія / Д.Б. Ельконіна - М.: Педагогіка, 2004. - 432 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Київ : Рад. школа, 1976. – 654 с.

3. Садовий М.І. Особливості трудового виховання і профорієнтації в умовах нової парадигми освіти // Наукові записки / Ред. кол.: В.В. Радул, С.П. Величко та ін. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 125. – С. 32-37.
4. Ушинський К.Д. Праця в її психічному й виховному значенні / К.Д. Ушинський // Вибр. пед. твори: у 2 т. – К., 1983. – Т. 1. – С. 106.
5. Starovoit, L. V. (2015). Khudozhnye konstruyuvannya z paperu ta kartonu [The artistic design of paper and paperboard]. Vinnytsya: FOP Korzyn D. Ju., 168.
6. Starovoit, L.V. (2010). Pedagogichni umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkolyariv u protsesi trudovoho navchannya [Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training]. Naukovi zapysky – Scientific notes, 261-266.

В. Даніліна,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник канд. пед. наук, доцент – І. Барановська

ТЕАТР ЛЯЛЬОК У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Один із видів дитячої діяльності, що вільно використовується в процесі навчання і всебічного розвитку дітей, вважається театралізована діяльність. В умовах Нової української школи доцільним є використання нетрадиційних методів навчання молодших школярів. Одним із яких може дієвих виховних засобів є театр, зокрема театр ляльок. На сьогодні викладачі все більше приділяють уваги до виявлення потенційних здібностей дітей, їх прихованих талантів засобами театрального мистецтва. Це дає право стверджувати, що використання театру ляльок в освіті та вихованні вкрай важливо на всіх стадіях розвитку дітей. У зв'язку з цим, звернення до особливостей використання театру ляльок у вихованні є важливим з теоретичної та практичної точки зору.

Розвиток сучасної медіа-культури 21 століття нав'язує дитині спілкування засобами технічних комунікацій, що перешкоджає природному живому міжособистісному спілкуванню. Мережа Інтернет, комп'ютерні ігри, телебачення – це все не дає можливості дитині пройти необхідні етапи соціалізації, а в майбутньому може стати причиною проблем у спілкуванні з ровесниками, бути причиною труднощів у процесі навчання. Нинішнє покоління значно рідше захоплюється і дивується, обурюється і співпереживає. Усе більше

діти виявляють байдужість і черствість, їх коло інтересів обмежене, а ігри одноманітні.

Відзначаючи недолік спостережливості, творчої фантазії у деяких школярів, психологи часто ставлять діагноз: «Не дограв», тобто ніяк не натренував власну фантазію і уяву в непередбачуваному і радісному процесі «створення гри». Як правило, дитина ніяк не може зайняти себе у вільний час і на навколишній світ дивиться без особливого інтересу, як споживач, а не як творець.

Аналіз досліджень і публікацій. Педагоги-науковці, які присвятили свої праці питанню виховання підростаючого покоління засобами театральне мистецтво, застосуванню театральної діяльності як повноцінної частини освітнього процесу: Л. Артемова, І. Барановська, О. Комаровська, Л. Масол, Н. Миропольська, Т. Поніманська, Ю. Рубіна, Л. Серих, Н. Сиротич, Е. Трусова та ін. Проблему полі функціонального впливу театральне мистецтва на дітей досліджували Н. Александрова, О. Комаровська, О. Котикова, І. Михайличенко, В. Сухомлинський, Г. Шевченко.

Мета статті – розкрити актуальні питання впливу театру ляльок на розвиток молодших школярів, формування гнучких навичок та якостей, необхідних для соціалізації в класі та в суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Сучасні діти віддають перевагу відео. Вони не тільки люблять кіно, анімаційне мистецтво та є одними з масових глядачів відео вмісту в Інтернеті, але й намагаються створити власне відео. Театр, таким чином, ніби залишається осторонь та не привертає увагу дітей. Учителю належить відповідальна роль – познайомити дітей з мистецтвом театральної гри, навчити розуміти та любити театр. Діти, які хоча б раз побували у ролі глядача, актора, декоратора чи режисера назавжди будуть зберігати в пам'яті приємні миті живого співчуття, співпереживання, спілкування, миті творчого натхнення та взаємодії.

У типовій освітній програмі, автором якої є Шиян, представлена така змістова лінія, як «Театралізуємо», яка залучає учнів до сценічної творчості. Це дозволяє дітям набувати акторського досвіду, імпровізувати, вчиться моделювати різні ситуації спілкування, підтримує розвиток емоційного інтелекту, творчого мислення, самосвідомості та само ефективності, навчає здатності мобілізувати себе та інших, долати бар'єри, пов'язані з двозначністю, невизначеність та ризик, співпрацюйте.

Театр – це синтетичне мистецтво, що об'єднує в собі музичне мистецтво, літературу, хореографію, образотворче мистецтво тощо. Театральна робота в класі – це синкретична діяльність учнів, яка дозволяє не лише обговорити літературний твір, а й «відчути» його «наживо» усіма почуттями. Це один із найкращих способів забезпечити бажаність літератури для нинішнього покоління дітей. Емоції, які будуть у дітей у процесі драматизації, допоможуть виховати любов до літератури, читання та до різних видів мистецтва. Під час незвичайного уроку театру діти дізнаються, що мистецтво слова можна передавати та реалізовувати різними способами. І якщо говорити про інтегрований курс «Я досліджую світ», то завдяки драматизації діти навчаться дивитись на ситуацію з різних сторін, розвиватимуть критичне мислення та емоційний інтелект [1].

У період психологічної адаптації дітей до школи у першокласників нерідко виникають страхи, зриви, повільність, а у інших навпаки, зухвалість і метушливість. Найбільш легкий спосіб емоційного вивільнення дітей, усунення скутості, навчання відчуттю і образній уяві – це шлях через гру, імпровізацію, творчість. Усе вище перераховане дитина може набути за допомогою театральної діяльності.

Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям перш за все тому, що в основі його лежить гра. Найбільш цікавим видом театрального мистецтва для молодших школярів є театр ляльок, головним принципом якого є принцип рівноваги естетичного і педагогічного. Театр ляльок, більш ніж будь-який інший вид мистецтва сприяє розвитку оригінальної дитячої творчості [2. с. 5].

За допомогою театру ляльок учитель зуміє виховати у дитини бажання творити і пізнавати, закріпить його віру в свої сили, допоможе особистісному зростанню.

Театр ляльок – один з найбільш загальнодоступних видів мистецтва для дитини, він дає можливість вирішувати численні проблеми сучасної педагогіки та психології, пов'язані з:

- формуванням естетичного смаку;
- моральним вихованням;
- формуванням комунікативних якостей особистості;
- створенням позитивного психологічного настрою, зняттям напруженості, рішенням конфліктних ситуацій за допомогою гри;

- вихованням волі, розвитком пам'яті, уяви, підприємливості та правильної постановки мови [3].

Під впливом театру ляльок дитина розкриває свої духовні і творчі можливості, які йому необхідні для адаптації в соціальному середовищі. Через театр школяр навчиться без зайвої праці розуміти людські відносини, стане цінувати чесність, доброту, порядність і буде розуміти, що таке добре, а що таке погано. Театр зуміє підкреслити індивідуальність і неповторність кожного учня.

Окреслимо функції лялькотерапії:

- релаксаційна – зняття емоційної напруги, відчуття повної безпеки («це не я, це лялька»);

- комунікативна – розвиток спілкування, встановлення атмосфери взаємної довіри;

- виховна – корегування тих чи інших проявів поведінки, вироблення бажаної поведінки;

- розвиваюча – розвиток пам'яті, уваги, моторики, сприйняття, мовлення тощо;

- навчальна – отримання інформації про оточуюче середовище [4].

Сценічна імпровізація дає можливість дітям створити повноцінне уявлення про світ, надає можливість молодому артисту виплеснути у час репетицій всю свою енергію. Кому в ранньому дитинстві пощастило доторкнутися до театрального мистецтва, той завжди буде знаходити навколо себе добре і світле, той ні в якому разі не зачерствіє душею і не збідніє духовно.

Найбільш важливе в ляльковому спектаклі – це момент перевтілення, коли будь-який учень може на собі приміряти роль, образ будь-якого казкового персонажа, що дає йому можливість безпосередньо взаємодіяти з іншими учасниками спектаклю. У момент перевтілення дитина дізнається про манеру поведінки, характер героя; пропоновані обставини впливають на поведінку його героя. Дитина набуває в театралізованих іграх нові корисні навички: робота з мімікою, зміни тембру і сили голосу, робота з інтонацією, координація рухів, відчуття простору, відчуття партнера, тощо.

Гра в театрі ляльок допомагає розвинути такі гнучкі навички та якості:

1. Здатність до творчості.

Кожна дитина під час підготовки до лялькової вистави бере участь в створенні ляльок, необхідних для вистави. Самостійно вибирає казку, розповідь для постановки. Оформляє і виготовляє необхідні декорації для спектаклю.

Підбирає музичне оформлення для свого персонажа, з урахуванням його характеру і поведінки [5, с. 485].

2. Велику і дрібну моторику.

Дрібна моторика розвивається під час примірювання дитиною ляльки. Вивченням і виготовленням кожної деталі ляльки, а також управління її під час самого спектаклю. Під час взаємодії дитини і ляльки. Завданням дитини є, не просто привести ляльку в рух, а й органічно влитися в темп спектаклю. Для цього необхідно виконувати певні дії під музичний супровід, рухатися синхронно з партнерами вистави. Все це допомагає дитині більш чітко координувати свої рухи і гармонійно управляти необхідними частинами тіла.

3. Навички спілкування, розуміння цінностей.

Дитина під час вистави, а точніше репетицій, працює зі своїми партнерами. В ході цього він вчиться поводитися тактовно; не висміювати невдачі інших учасників, а допомагати їм справлятися з ними.

4. Пам'ять.

Прочитання необхідного літературного твору, знайомство з героями, заучування необхідних реплік або цілих ролей сприяє розвитку пам'яті у молодших школярів. Дитина вчиться, не тільки запам'ятовувати текст, а й вибудовувати логічну послідовність слів.

Театр ляльок – найбільш демократичний і найбільш доступний з усіх видів мистецтва для дитини. Він надає можливість вирішити величезну кількість нинішніх проблем навчання і психології, які пов'язані з розвитком індивідуальних якостей, пам'яті, фантазії, вивільнення, уяви. [6, с. 72].

Висновки. Таким чином, застосування театру ляльок в початковій школі дозволяє створювати умови для реалізації творчих здібностей учнів; збагачувати і розширювати знання дитини про театр, різновиди ляльок; формувати навички співпраці та роботи в команді, міжособистісного спілкування; мотивувати до імпровізації засобами міміки, пантоміми, рухів і інтонації. Пошуки ефективних шляхів розвитку творчого потенціалу є незамінним засобом і найважливішою умовою розвитку особистості школяра.

Література

1. Театр на уроці. Практикум для початкової школи. URL: <https://osvitoria.media/experience/teatr-na-urotsi-praktykum-dlya-pochatkovoyi-shkoly/>
2. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник / І.Г. Барановська. Вінниця, 2015. 170 с.
3. Лейтес Н. С. Возрастная одарённость школьников. М.: «Academia», 2001.

4. Ляльковий театр як шлях соціальної адаптації для дітей з особливими освітніми потребами URL: <https://inkluzia.com.ua/lyalkoviy-teatr-yak-shlyakh-sotsialnoyi-adaptatsiyi-dlya-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami/>
5. Бондаренко Т.А., Бондаренко Е.Н., Потанова Г.Я. розвиток творчих здібностей дитини за допомогою театрального мистецтва. *Молодий вчений*, 2014. № 5. С. 485-488
6. Деммені Е.С. Шкільний ляльковий театр. Л. 1960. с. 72

Д. Дашкевич,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – доцент М. Вацьо

ВПЛИВ КЛАСИЧНОЇ ТА ФОЛЬКЛОРНОЇ МУЗИКИ НА ФІЗИЧНИЙ ТА ПСИХІЧНИЙ СТАН ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Сьогодні, коли “зовнішній світ” переживає великий інформаційний вибух, коли прийнято говорити про нову інформаційну цивілізацію, ми знову і знову звертаємося до мистецтва як до способу пізнання і самопізнання, способу отримання цілісного уявлення про світ, про місце людини в світі. Сучасна школа не може залишатися відстороненою від проблем нового часу. Музика, як один із сильних засобів емоційної дії, може встановлювати цілісність внутрішнього світу людини, може зіграти значну роль у формуванні людини нового часу, у виробленні системи цінностей, відповідних до сьогодення дня.

Двадцяте століття називають віком музики, попередні століття – віком літератури, а епоху Відродження – золотим віком образотворчих мистецтв. Все це говорить не стільки про популярність того чи іншого виду мистецтва, скільки про його можливості чітко виражати світовідчуття епохи, її духовні стремління, надії та ілюзії.

Роль музики в культурі 20-ст. найяскравіше проявилась після Другої світової війни (1939-1945 рр.). До тепер потреба людей в ній не була такою гострою. Музичні напрямки, стилі та жанри втручаються в життя всіх без винятку поколінь, національностей, прошарків суспільства. Завдяки техніці аудіо - та відеозапису спілкування з музикою стало можливим в будь-яких умовах. Саме в другій половині 20-го ст. музиканти змогли реалізувати здатність

свого мистецтва об'єднувати людей, вміло створюючи в гігантській аудиторії потужні емоційні вибухи – як благодотворні так і руйнівні.

Сучасна музкультура вбирає в себе дві основні сфери: музику елітарного характеру (традиційна класика, що включає всі авангардні напрямки 50-70-х рр., основні напрямки джазу) і музику, яка стала частиною " масової культури" (т. зв. поп-музика, традиційна естрада і мюзик-холл) . Особливу позицію займає рок-культура, що породжує різноманітні течії, близькі як до одної так і до другої сфери. На сьогоднішній день "музика для всіх" та " музика для еліти" розвиваються ізольовано одна від одної.

Окрім того, в кожній з цих областей є велика кількість окремих напрямків, і у кожного із них – свій слухач і свої закони розвитку. Прихильники кожної з цих течій нерідко агресивно відкидають від себе всі інші. Діячі класики недооцінюють художню вартість нових напрямків. Любителі року нерідко принципово не слухають класики, відкидаючи закладений в ній потенціал естетичних цінностей.

Аналіз попередніх досліджень. Особливості виховного впливу музичного мистецтва на особистість дітей відображено в роботах учених-дефектологів Г. Волкової, І. Гудим, Л. Куненко, Л. Нафікової, О. Медведєвої, О. Яхніної та ін. Л. Куненко зазначає, що серед різноманітних факторів, які активно впливають на гармонійний розвиток особистості сліпих, особливе місце належить музично-естетичним, як найбільш доступним видам діяльності.

О. Медведєва зазначала, що через мистецтво дитина засвоює оточуючу дійсність, виражену в музично-художніх образах, пізнає загальнолюдські цінності, пов'язані з природою, людиною, предметами оточуючого світу.

Метою статті є теоретичний аналіз явищ музичного мистецтва на сучасному етапі розвитку суспільства та їх вплив на психо-фізіологічний стан особистості. Акцентувати увагу на основних напрямках музичного мистецтва, та дослідити роль музики як психологічного чинника впливу на особистість дитини; виявити основні закономірності впливу сучасного музичного мистецтва на особистість дитини.

Виклад основного матеріалу. Наш стрімкий і бурхливий час, сповнений стресів і хвилюючих негараздів, активізує пошуки вченими різних галузей наук (медицини, валеології, психології, соціології, педагогіки та ін.) способів зміцнення здоров'я. Серед багатьох чинників, які впливають на психологічний стан сучасної людини, і молоді зокрема, музика займає одне з провідних місць.

Оскільки відомо, що з самого початку виникнення людської спільноти музика була знаряддям пізнання і змінення життя.

Це відбувається засобом показу у художніх образах усього накопиченого і узагальненого досвіду людей. Особливе значення музики, як засобу впливу на свідомість, було відоме з прадавніх часів. Так, відомі спроби тлумачення об'єктивних можливостей впливу музики на психіку людини у стародавньому Китаї, Єгипті, Індії та інших країнах. Загальновідомою є роль культової музики у формуванні містико-теологічних поглядів середньовіччя та інших культурно-історичних періодів.

І дійсно, всі видатні педагоги відмічали і відмічають величезний вплив музики, і не лише на дітей. Цей вид мистецтва супроводжує людину в свято і в будень, в горі і в радості, тобто все життя. Повз музику не пройшла ні одна релігія чи ідеологія. Бо вона не лише дає можливість поспілкуватися з мистецтвом.

Музика - це найактивніший носій моралі і ідеології, які в неї закладено автором. В медицині різні напрямки музикотерапії використовують не лише вплив на емоційну сферу людини, а й вібрації і резонанси які музика викликає. Але ці вібрації і резонанси можуть бути не лише гармонічними, а й деструктивними. [7. 5].

Цілющий вплив музики на організм людини був помічений ще на зорі цивілізації. Містичними легендами пояснювалось покращення самопочуття та настрою, зменшення болісних відчуттів, страху, повернення людині бадьорості, енергії під дією зачаровуючих звуків музики. [5. 1].

Важливо використовувати цілющі впливи музики для зміцнення психічного здоров'я людини на ранніх етапах її життя. Адже музика здатна допомагати молодій людині зрозуміти навколишню дійсність, красу природи, довершеність поезії, живопису, театру, історії свого народу, виступаючи специфічним генератором ціннісного ставлення до світу, оскільки справжні естетичні враження, насолоду від зустрічі з медичним мистецтвом дістає лише той, хто вміє уважно слухати, переживати, розмірковувати над почутим.

Отож необхідно змалку привчати дітей до роботи розуму і душі, збагачувати їхній досвід спілкування з музичними творами.

Медики стверджують, що багато сучасних хвороб у дітей пов'язані з нестачею в їхньому житті добротворних звуків. Вони потрібні для гармонійного повноцінного фізичного та інтелектуального розвитку і в утробі матері, і після народження. Дзюркіт струмка, шелест листя, щебетання птахів, сюркотіння

цвіркуна і багато-багато інших звуків, серед яких людина жила впродовж тисячоліть, сьогодні змінилися ревищем реактивних літаків, гуркотінням автомобілів, побутової техніки тощо. А замість ніжного співу матері дитина чує постріли, лайливі слова, зойки жаху з телевізійних трилерів.

Батьки рідко надають значення таким "дрібницям". Проте благозвучні звуки природи та музики мають величезний вплив на організм на фізіологічному рівні. Доведено, що музика може заспокоювати нервову систему чи збуджувати, прискорювати роботу серця та дихання чи уповільнювати, підвищувати артеріальний тиск чи нормалізувати, спазмувати м'язи чи розслаблювати, підвищувати рівень ендорфіну (речовина, яка виробляється в мозку і сприяє підвищенню життєвого тону людини, усуненню больового синдрому тощо), регулювати температуру тіла, активізувати імунітет, стимулювати вироблення гормонів, що блокують стрес

Перші уявлення про світ формуються за звуками.

Наприкінці 90-х років у Техасі проводили дослідження впливу музики на вагітних. Було доведено, що більшість жінок, які регулярно слухали класичну чи спокійну сучасну музику, під час пологів не потребували знеболювальних препаратів. Крім того, ці майбутні мами практично не хворіли на вірусні захворювання, а отже їхні малюки були захищені від ризику ураження різними інфекціями. Медичні прилади зафіксували в крові жінок підвищення рівня лімфоцитів, які стимулюють опірність організму хворобам.

Прослуховування мелодійної музики справляє позитивний вплив не лише на мам, а й на дітей, яких вони виношують. Лікарі стверджують, що вухо - це найперший орган, який формується в ембріона. Він чує не лише звуки серцебиття та дихання матері, а й реагує на події зовнішнього середовища. Тож перші уявлення про світ у підсвідомості дитини формуються ще в утробі матері. Так само, як і здібності. Діти, мами яких слухали мелодійну музику під час вагітності, самі співали пісні, а татусі, братики й сестрички наспівували лагідні слова про те, як вони їх люблять і з яким нетерпінням очікують їх появи в родині, а ще читали добрі казки та веселі віршики, після народження виявляли неабиякі музичні здібності та зростали творчими натурами.

Немовлята долають хвороби «під пісню».

Засвідчено величезний вплив музики і на немовлят, які з'явилися на світ з певними вадами. Приміром, термін перебування в лікарні недоношених дітей, яким щодня вмикали музику, значно скорочувався, вони вдвічі швидше набирали

масу тіла та легше адаптувалися до світу. Кілька років тому в газетах США було опубліковано сенсацію про диво, що сталося в одному з пологових будинків. В одного американського подружжя довгоочікувана дитина народилася на світ раніше строку. Незважаючи на зусилля лікарів, її стан погіршувався з кожним днем. Родину стали обережно готувати до втрати донечки. П'ятирічний син цього подружжя наполіг, щоб його взяли навідати сестричку в лікарні. Попри незадоволення лікарів, його все ж таки провели у спеціальне відділення, де та перебувала. Він підійшовши до немовляти, заспівав пісеньку про те, як ніжно він любить маленьку і як йому шкода, що ніколи більше її не побачить, називаючи сестричку лагідними словами. Наступного дня, коли згідно з прогнозами медиків немовля мало померти, його стан повністю нормалізувався. Лікарі не знали, як прокоментувати цю подію.

Музика лікує хворих, розвиває здорових.

Важко переоцінити вплив музики і на дітей дошкільного й шкільного віку, підлітків. В Америці було проведено експериментальні сеанси музикотерапії для дітей, хворих на дитячий церебральний параліч. Через деякий час лікарі зафіксували, що у них зменшилося спазмування м'язів, поліпшилася координація рухів, знизилася збудливість. У медичній літературі описано випадки значного поліпшення під впливом музики стану дітей, хворих на аутизм, та з синдромом Дауна. У першому випадку дитина перестала бути замкнутою і відчуженою, ніби народилася заново у цьому світі, у другому – сімнадцятирічна дівчина, яка протягом всього свого життя зовсім не розмовляла, під час виконання божественних пісень раптово почала співати їх разом з матір'ю, вразивши цим усю свою родину.

Не менше за хворих постійного контакту з музикою потребують і відносно здорові діти. По-перше, як уже було сказано, вони зростатимуть фізично міцнішими та психологічно урівноваженішими. По-друге, це сприятиме їхньому розвитку як гармонійних особистостей, розкриваючи закладені в них потенціали. Науковці доводять: якщо дітям під час ігор чи занять вмикати легку мелодійну музику, продуктивність їхньої праці зростає, вони краще концентрують увагу, якісніше засвоюють матеріал, до того ж у ширшому обсязі. Крім того, діти, у родині яких постійно звучить музика, виростають комунікабельними, миролюбними й дружлюбними. Цікавим є такий факт: якщо батьки часто співають разом зі своїми дітьми, в них ніколи не виникає непорозумінь, у

взаєминах панує атмосфера поваги і любові, родинні зв'язки завжди залишаються міцними й надійними.

Постає питання, яка ж музика є цілющою для дитини? Звісно йдеться не про рок та "важкий метал". Численні дослідження засвідчили, що позитивними для дітей, як у лоні матері, так і після народження, є колискові пісні, веселі та мелодійні дитячі твори (приміром, дитячі пісеньки, музика з балету "Лускунчик"), класична музика: п'єси, уривки з симфоній Баха, Бетховена, Вівальді тощо. А фаворитом визнано музику Моцарта. З точки зору корисності американські дослідники прирівнюють вплив його музики до грудного материнського молока чи вітамінів.

Під час мого дослідження зустрічаємо інформацію про те, що вчені-психологи довели, систематичні заняття музикою у віці від 5 до 15 років дозволяють значно підняти IQ, тобто інтелектуальний потенціал людини, краще розвинути пам'ять, аналітичні здібності, орієнтацію, не кажучи вже про позитивну корекцію нервової системи.

Музика вносить позитивну релаксаційну атмосферу під час уроків з різних дисциплін, дає можливість провести учбову "інтеграцію", яка є запорукою розвитку стійкої, довготривалої пам'яті. Вона є основою того, що нейтралізує, пом'якшує промислові й транспортні шуми сучасних мегаполісів, тому з успіхом може використовуватись для зниження збудження в період екзаменів, а також сприяє підвищенню рівня знань. Уроки музики та співу, гри на музичних інструментах сприяють прискоренню навичок читання у школярів, разюче пришвидшують процес засвоєння іноземних мов і допомагають успішному загальному навчанню. Дослідниками було помічено, що музика стимулює прояв творчих здібностей у дітей, підвищує самооцінку у школярів, чуттєві і моторні навички, поліпшує психомоторний розвиток.

Сприйняття музики - це складний психічний процес. Психологи та музиканти визначають, що загалом він вписується між двома полюсами. З одного боку, це елементарне акустичне сприймання звукових сигналів як щось таке, що ми чуємо і що діє на органи слуху. А з іншого – це процес пізнання уявленого художнього змісту в музичній матерії. Сприймаючи музику, людина виражає своє емоційне "я". В свідомості відтворюються переживання, образи та думки, втілені композитором у музичному творі. Музичний твір – це сукупність естетичної інформації, яку надає композитор.

Музика часто передає такі відтінки почуттів і переживань, які важко висловити словами. О. Серов справедливо замітив: "Якби все, що відбувається в душі людини, можна було передати словами, на світі не було б музики". В свою чергу мова музики зрозуміла кожній людині.

За результатами досліджень багатьох науковців, тільки класична музика і головне, перш за все у живому виконанні, позитивно впливає на фізичний та психічний стан людини, на здоров'я хворих. У них не тільки знижується рівень артеріального тиску, а й відбуваються позитивні емоційні зміни. Жива музика композиторів – класиків допомагає позбутися депресивних станів, стресів, тривоги, переживань і страждань, які негативно впливають на процес одужання.

Особливу дбайливість і ентузіазм проявляють в наш час спеціалісти і меломани на заходах щодо проблем музичної терапії засобами класичної музики. Музична терапія широко використовується з метою надання соціально-психологічної допомоги та підтримки тим, хто відчуває самотність, невпевненість в собі, закомплексованість, як профілактика ряду соматичних захворювань, а також як засіб полегшення страждань, реабілітації після перенесених захворювань чи травм.

Спеціалістами доведено, що від дратівливості неврозів допомагає музика Чайковського. Від мігрені - "Весняна пісня" Мендельсона, "Гуморески" Дворжака, "Американець в Парижі", Гершвіна. Головну біль знімає "Полонез" Огінського, нормалізує сон - сюїта "Пер Гюнг" Е. Гріга.

Кров'яний тиск і серцеву діяльність нормалізує "Весільний марш" Мендельсона. Піднімає настрій і позбавляє від депресії – джаз, блюз, соул, каліпсо, реччі.

Лікар і музикант, доктор Патрік Єшвен, автор книжки "Музика і медицина" висловлювався, що музика здійснює набагато сильніший вплив на людину, ніж всі інші види мистецтва.

Але ж не всяка музика сприятливо впливає на організм людини. Особливого вивчення і соціально-психологічного аналізу в цьому зв'язку потребує такий різновид сучасної масової культури, як рок-музика. Не йдеться про її заперечення як жанру, тим більше – різновидів, пов'язаних з народними традиціями, політичною і авторською піснею.

Йдеться про об'єктивний аналіз зарубіжної і вітчизняної продукції різних напрямків цієї музики. Адже для соціальних психологів рок-музика (у всіх її проявах) може стати надзвичайно багатим джерелом пізнання, відповіддю на

безліч запитань (чому, наприклад, так званий „важкий метал” носить агресивно-вандалістський характер; чому молодь часом втрачає людську подобу й перетворюється на робота чи маріонетку; що впливає на спотворення природного людського голосу при виконанні такої музики тощо?).

Є психофізіологічні дослідження, які свідчать про негативні ефекти впливу на молодь сучасної рок-музики за умов надмірного її прослуховування. Ці негативні ефекти порівнюють з впливом наркотичних і психотропних засобів. Американський психіатр Дж. Даймонд дослідив вплив різних жанрів музики на людей і з'ясував, що класична і фольклорна музика, традиційний джаз і ранній рок-н-рол здійснюють позитивний психофізіологічний вплив на піддослідних; „важкий рок”, „металічний рок” порушують нормальний психофізіологічний ритм організму, спричиняють прояви агресивності та інші негативні емоції [9, с. 225].

В наш час спостерігається значне посилення ударної складової в музичних творах. І якщо музику, наприклад, писав композитор, який діставав від наркотиків задоволення, то це несвідомо через ударні звуки передається слухачам, а якщо в композитора (виконавця) є схильність до агресії, це може призвести до розвитку агресивності, тероризму у слухачів. Повторимо, що виділення (демодуляція інфразвуків) органами людини здійснюється тільки при високих рівнях потужності ударних звуків. Такий ефект на слухача справляє музика, коли він, наприклад, в навушниках.

Висновки. Отже, аналіз літературних джерел довів, що музика, музичне мистецтво, впливаючи на свідомість людини на емоційному рівні, може стати чи не найбільш дієвим і потужним засобом виховного впливу саме в період дошкільного дитинства.

Науковцями різних галузей, письменниками, мистецтвознавцями, педагогами та психологами доведено, що саме музичне мистецтво таїть у собі величезний виховний потенціал, використання якого сприяє формуванню особистості дитини. І як справедливо зазначив Л.Виготський - «Мистецтво прикрашає дійсність не тільки в побудові фантазій, але і в реальному перетворенні речей та предметів. Житло і одяг, розмова і читання, - все це в однаковій мірі може слугувати матеріалом для естетичного перетворення. Краса повинна із святкової речі перетворитися в потребу повсякденного побуту. І творче зусилля повинно проникнути у кожен рух, кожне слово, кожну посмішку дитини. Правилom повинно слугувати не прикрашання життя, а творче

перетворення дійсності, яка підіймає повсякденні переживання до рівня творчих» .

Література

1. Максимов В.Н. Восприятие музыки. - М., 1980, С. 176.
2. Романчук. Современная музыка в современном мире //Искусство в школе. – 2005. - №2. – С. 7-10.
3. Клеман Х. Музыка: осторожно – воздух отравлен! // Секретные исследования. 2003. №9. С. 4-5.
4. Куруленко С. Дати дітям радість. // Сарненські новини. 2003. №3. С. 5.
5. Социальная психология / Под ред. А.Н. Сухова, А.А. Деркача. – М. : Академия, 2001. – С.600.
6. Апраксина О.А. Музыкальное воспитание в Англии и США // Музыкальное воспитание в школе. - Вып. 7. - М., 1975. - С. 20-25.
7. Энциклопедический словарь юного музыканта. е68/Сост. В. В. Медушевский, О.О. Очаковская. – М. :Педагогика, 1985. – С. 6-8.
8. Ороновська Л. Феномен цінностей у музично-педагогічному процесі:теоретичний аспект проблеми//Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка. – 2005. – Вип. 5. – С. 189-192.
9. Кокарев А. Панк-рок: от А до Я. – М. :1992. – С. 12-18.
10. Володихін Д. Музыка наших дней. Сучасна енциклопедія. – М. :Аванта+, 2002. – С.430.
11. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский // Психологический очерк, 3-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – С.293

Р. Добровольська,
доктор філософії, асистент кафедри
мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ГРУПОВИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. Освітні процеси, що відбуваються в Україні нині, вимагають підвищення рівня підготовки висококваліфікованих педагогів різного профілю. Застосування активних форм навчання у викладанні фахових і загальнопедагогічних дисциплін зумовлено низкою причин: студенти мають не тільки

одержати певні знання, а й уміти застосовувати їх у конкретній практичній ситуації. Інтегративний характер інтерактивного навчання, котре вбирає в себе елементи багатьох інновацій, спрямованих на активізацію навчально-пізнавальної, самостійної, комунікативної діяльності на основі посиленої міжособистісної взаємодії, характеризує його як інноваційний процес і визначає основний напрям педагогічних трансформацій.

Ключові слова: інтерактивні технології, вчитель музичного мистецтва, методи і форми навчання, навчальна діяльність, активні форми навчання.

Enhancing students' cognitive activity through the use of interactive methods and group forms of learning organization.

Abstract. The educational processes taking place in Ukraine nowadays require increasing the level of training of highly qualified teachers of different profiles. The use of active forms of teaching in the teaching of professional and general pedagogical disciplines is due to a number of reasons: students must not only acquire certain knowledge, but also be able to apply them in a specific practical situation. The integrative nature of interactive learning, which incorporates elements of many innovations aimed at activating educational, cognitive, independent, communicative activity on the basis of enhanced interpersonal interaction, characterizes it as an innovative process and defines the main direction of pedagogical transformations.

Key words: interactive technologies, music art teacher, teaching methods and forms, educational activity, active forms of learning.

Нині в Україні склалися об'єктивні передумови для якісного прориву до нових технологій навчання. Необхідність зміни звичних засобів діяльності викладача в умовах, до прикладу, інтеграції освіти, науки й виробництва, інформатизації навчання є об'єктивним чинником виникнення потреби в науковому обґрунтуванні цих змін. Методи активного навчання ставлять за мету зробити кожного студента безпосереднім учасником навчального процесу, котрий сам шукає шляхи й засоби вирішення проблем.

Накопичений уже нині в Україні та за кордоном досвід засвідчує, що інтерактивні технології навчання сприяють інтенсифікації навчального процесу й активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Це виявляється в необхідності: аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу й тому зробити засвоєння знань більш доступним; самостійно знаходити можливі ресурси для вирішення проблеми; виробляти стратегію досягнення цілей та планувати конкретні дії; навчитись формулювати

власну думку, правильно її виражати, доводити власні погляди, аргументувати й дискутувати; навчитись слухати іншу людину, поважати альтернативну думку; моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації і їхнє переживання; вчитись будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути діалогу; знаходити спільне розв'язання проблеми; розвивати вміння проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих задумів [5, с. 69].

Активізація психологічних чинників навчальної успішності, внутрішні функціональні зміни в структурі пізнавальної сфери студентів залежать від ефективності розвитку їх пізнавальних інтересів. Важливо збуджувати пізнавальну активність, що виявляється у запитаннях, діях, дебатах. Маючи сформовані пізнавальні інтереси, студент успішно навчатиметься, в нього з'явиться зацікавленість до навчальної діяльності.

Український науковець І. Луцик визначає поняття «інтерактивне навчання» як таку організацію навчального процесу, що має проблемно-пошукову природу, здійснюється за допомогою засобів комунікації та базується на спільній діяльності, за якої педагог знаходиться в позиції фасилітатора, а студенти активно взаємодіють між собою та викладачем. Під методами інтерактивного навчання науковець розуміє такі методи, які зумовлюють активну взаємодію суб'єкта навчання з навчальним середовищем із метою досягнення визначених дидактичних результатів [6, с. 20].

Сутність інтерактивних технологій полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх, хто навчається. Це співнавчання (колективне, кооперативне, навчання у співпраці), в якому і викладач, і студенти є суб'єктами. Викладач виступає лише в ролі організатора навчання, координатора роботи груп. Інтерактивні технології навчання найбільш відповідають особистісно орієнтованому підходу в освітньому процесі. Під час застосування інтерактивних технологій, як правило, моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові ігри. Тому інтерактивні технології найбільше сприяють формуванню в студентів практичних умінь і навичок, виробленню їхніх власних цінностей, створюють атмосферу співробітництва, творчої взаємодії в навчанні, сприяють розвитку соціальної та громадянської компетентності [4, с. 18].

Інтерактивне навчання – це активна взаємодія всіх суб'єктів освітнього процесу, спрямована на організацію їхньої співпраці, за якої кожен студент має

можливість самореалізуватися, набути потрібного досвіду і професійної спроможності. Впровадження інтерактивного навчання змінює спосіб набуття нових знань і формування фахових компетентностей, створює сприятливі умови для розвитку самостійності студентів, сприяє розвитку їхньої креативності [9, с. 4].

Впровадження сучасних інтерактивних інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчальний процес сприяє налагодженню співпраці викладача та студента. Створюються умови, коли, з одного боку, студент стає помічником викладача в розробленні тих чи інших навчальних, організаційно-методичних або науково-дослідницьких матеріалів, а з іншого боку, викладач спрямовує самостійну діяльність студентів, стає «режисером» навчання, здатним розвивати кращі якості студента як майбутнього фахівця вищої кваліфікації. Мотивація студента до самостійної роботи зростає, якщо він впевнений, що результати його співпраці з викладачем будуть враховані в тому чи іншому вигляді в навчанні або дослідницькій діяльності. В спілкуванні студент вчиться думати, визначати головне, логічно висловлюватися, вчиться творчої діяльності. В співпраці зі студентом викладач визначає, що саме гальмує самостійну роботу студентів та відпрацьовує зі студентами шляхи підвищення її ефективності. В цій співпраці авторитарна система стосунків змінює вектор, навчання стає більш демократичним і гуманним. Усувається можливість виникнення конфліктних ситуацій, утверджуються толерантні відносини між суб'єктами навчання. Особистість викладача часто стає мотиваційним чинником в інтенсифікації навчальної роботи і, в першу чергу, самостійній. Викладач може бути прикладом для студента як професіонал, творча особистість, що здатна захопити студента дослідницькою роботою, допомогти йому розкрити свій творчий потенціал.

Застосування інтерактивної моделі передбачає моделювання різних життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми. Зникає домінування якогось учасника навчального процесу або якоїсь ідеї і з об'єкту впливу студент перетворюється на суб'єкт взаємодії, він сам бере активну участь у навчанні, враховуючи свої індивідуальні можливості.

Однією активних форм навчання майбутніх учителів музичного мистецтва є евристична бесіда.

Евристична бесіда – це метод навчання, за якого студенти у перебігу бесіди, старанно підготовленої викладачем, власноруч доходять запланованих висновків. Виокремлюють такі головні особливості методу евристичної бесіди: знання не пропонуються у готовому вигляді, а їх треба здобувати самостійно; викладач організовує не повідомлення чи виклад знань, а їх пошук за допомогою різних засобів;

студенти самостійно доходять висновків під керівництвом викладача. Від постановки питання викладач, в евристичній бесіді, веде студентів до порівняння і зіставлення, аналізу і синтезу, знаходження правильної відповіді і, нарешті, до встановлення логічних зв'язків, виведення висновків і узагальнень [3, с. 183].

Щоб успішно розвивати пізнавальні процеси в навчальній діяльності, необхідно шукати більш сучасні засоби й методи навчання. Використання комп'ютера з його величезними універсальними можливостями і буде одним із таких засобів.

Застосування комп'ютерних інформаційних технологій у навчанні – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Інформаційна технологія навчання – це процес підготовки і передавання інформації засобами комп'ютерної техніки.

Мультимедійна форма представлення навчальної інформації найбільш актуальна на сьогоднішній день у зв'язку з комп'ютеризацією навчання. З метою розвитку особистості потрібна інша методика представлення навчального матеріалу: вона має сприяти розвитку мислення і пізнавальної активності, забезпечувати індивідуальну траєкторію навчання. В цьому контексті наочність вимагає безперервної присутності викладача, або безпосередньо керуючи сприйняттям і переробленням інформації, або віртуально – через організацію й структуру навчального матеріалу з урахуванням психологічних особливостей сприйняття комп'ютерної інформації [2].

Найбільш доступним засобом для створення власних комп'ютерних навчальних продуктів є програма PowerPoint – майстер створення презентацій. Викладач може перетворити презентацію в захоплюючий спосіб залучення студентів в освітню діяльність. Причому презентація може стати своєрідним планом заняття, його логічною структурою, тобто може бути використана на будь-якому етапі заняття або на будь-якому виді заняття, будь то: вивчення нового матеріалу або закріплення, контроль знань або домашнє завдання тощо [1, с. 150].

Дискусія – це метод навчання, який базується на обміні думками з певної проблеми. Точка зору, яку виражає студент у дискусії, може як відображати його власну думку, так і спиратися на думки інших осіб. Вдало проведена дискусія має велику виховну та навчальну цінність, адже вона вчить більш глибокому розумінню проблеми, вмінню захищати свою позицію та рахуватися з думками і точкою зору інших людей.

Дискусія є одним із видів міжособистісного спілкування, а ця діяльність є провідною в сучасному освітньому процесі. Одне з головних значень дискусії – не стільки всебічне і глибоке вирішення проблеми, скільки спонукання учасників замислитися над нею, і тим самим самоздійснити перегляд своїх переконань і уявлень, уточнити і визначити свою позицію, навчитися аргументовано відстоювати власну точку зору і в той самий час усвідомлювати право інших мати свій погляд на обговорювану тему, бути індивідуальністю [7].

Є три джерела знань: слово, наочність, практика. Активні методи навчання – це такі методи навчання, за яких діяльність майбутнього вчителя музики носить продуктивний, творчий, пошуковий характер. До активних методів навчання відносять ділові ігри, аналіз конкретних ситуацій, вирішення проблемних завдань, навчання за алгоритмом, мозкову атаку, позаконтекстні операції з поняттями тощо.

Мозкова атака від англійського (brain stormi) – мозковий штурм – методика стимуляції творчої активності та продуктивності для розв'язання проблеми. «Мозкова атака» – це метод розв'язання невідкладних завдань за дуже обмежений час. Суть методу полягає в тому, що необхідно висловити найбільшу кількість ідей за невелику кількість часу, обговорити та здійснити їх відбір. Цей метод використовується для розвитку творчих здібностей або для розв'язання складних проблем. Метод мозкової атаки можна використати в різних формах діяльності: у роботах малими групами, командами, великими групами («гра з глядачами»), індивідуальній роботі віч-на-віч [8].

Ділова гра – метод пошуку рішень у змодельованій проблемній ситуації. Ділова гра застосовується як метод активного навчання її учасників із метою вироблення у них навичок прийняття рішень у стандартних та нестандартних ситуаціях, а також як засіб тестування здібностей. Вона є «засобом і методом підготовки й адаптації до трудової діяльності та соціальних контактів», методом активного навчання, який сприяє досягненню конкретних завдань структурування системи ділових стосунків учасників. Її конструктивними елементами є моделювання реальності, конфліктність ситуації, активність учасників, відповідний психологічний клімат, міжособистісне та між групове спілкування, пошук оптимального рішення для досягнення сформульованої на початку гри мети [10, с. 198-199].

Нині активно розробляються напрями в педагогіці, що використовують приховані можливості студентів: суггестопедія та кібернетико-суггестопедія – навчання засобами навіювання; гіпнопедія – навчання у вісні; фармакопедія –

навчання за допомогою фармацевтичних засобів. Досягнуто певних результатів у їх застосуванні в навчанні майбутніх учителів музичного мистецтва.

Психологічна допомога має індивідуалізованість своєї спрямованості та базується на глибокому проникненні в особистість людини. Нині є основні напрями психо-корекційної роботи: це аутотренінг і груповий тренінг.

Аналіз наукових літературних джерел свідчить про те, що науковці, педагоги та дослідники освітніх інновацій визнають навчальний тренінг одним із дієвих засобів підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Серед різноманіття дисциплін підготовки майбутніх учителів музики в педагогічному ЗВО важливе місце займають спеціальні дисципліни, що забезпечують освоєння профілю «Музична освіта». Це комплекс історичних і теоретико-практичних дисциплін, освоєння яких дозволить випускнику реалізувати себе в якості педагога-музиканта як вихователя, просвітителя, вчителя. Оскільки музично-педагогічну освіту поєднують різні форми роботи зі студентами – групові, індивідуальні (в цьому їх особливість), зміст і спрямованість професійної підготовки вимагає поєднання й органічної єдності традиційних та інноваційних методів. У їх числі – інтерактивні методи. У курсах теоретичних дисциплін доцільно використовувати метод проєктів, презентації й інші методи. Одна з особливостей підготовки учителів музики в системі вищої освіти – великий обсяг годин, пропонує для освоєння дисциплін в різних формах навчальної роботи. Тому крім традиційних форм і видів навчальної роботи студентів – аналіз, конспектування та реферування основних і додаткових джерел, рекомендованих в рамках дисциплін, виконання різних навчальних завдань, доцільно залучення інтерактивних методів.

Література

1. Абашина Н. С. Розвиток ключових життєвих компетенцій через метод проєктів. *Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати* : практико-зорієнтований збірник / керівник авторського колективу – директор ліцею міжнародних відносин № 51 С. М. Шевцова. Науковий керівник і редактор – канд. істор. наук І. Г. Єрмаков. Київ : Департамент, 2003. С. 257–258.
2. Батуніна В. П. Мультимедійна презентація як сучасний засіб навчання. *Пошуки і знахідки. Серія: фізико-математичні науки*. 2010. Вип. 1. С. 150–152.
3. Бондар Т. А. Евристична бесіда як метод проблемно-розвиваючого навчання. *Освітньої діяльності та розвиток педагогічної майстерності* : зб. матеріалів наук.-метод. конф., 31 січ. 2013 р. / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» ; редкол.: А. М. Колот, О. І. Олексюк, Т. В. Гуть. Київ : КНЕУ, 2013. С. 183–184.
4. Комкова О. А. Інновації у викладанні математики на заняттях у коледжі. *Збірник виступів учасників Першої науково-практичної конференції педагогічних працівників навчальних*

закладів Одеської області теми: «Використання інноваційних технологій в освітньому просторі». Київ : Філія «Білгород-Дністровський економіко-правовий коледж» Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2018. С. 66–69.

5. Лалак Н. В. Інтерактивна модель навчання студентів: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2011. Вип. 20. С. 69–70.

6. Луцик І. Г. Дидактичні умови інтерактивного навчання предметів суспільно-гуманітарного циклу в педагогічних коледжах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Кривий Ріг, 2011. 20 с.

7. Психологія і педагогіка. Особливості проведення навчальних дискусій : навч.-метод. посібник / за ред. О. І. Кадикало. Львів : ЛІБС УБС НБУ, 2013. 20 с.

8. Рижиков В. С. Теорія і практика конструювання цільових моделей (професіограм) та процесу професійної підготовки майбутніх юристів : монографія. Херсон : Вид-во «Айлан», 2010. 280 с.

9. Тягай І. М. Форми інтерактивного навчання математичних дисциплін майбутніх учителів математики : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2017. 272 с.

10. Юдова-Романова К. Ділові ігри як метод інтерактивного навчання в процесі підготовки бакалаврів театрального мистецтва: випуск нової постановки. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2015. Вип. 16. С. 198–212.

**М. Зінченко,
здобувачі ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт**

ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС У ТЕАТРАЛЬНО-ДЕКОРАЦІЙНОМУ МИСТЕЦТВІ

Постановка проблеми. У сучасному світі, завдяки швидкому розвитку технічного прогресу та активному впровадженню різноманітних нововведень у життя людини, важко зберегти традиції народної творчості. Але з розвитком сучасності не слід забувати їх традиції, які знайшли своє відображення в мистецтві живопису. Саме він наочно передає національні особливості людей та відмінності в етнографічних групах. Сьогодні необхідно нагадати нашим людям про минуле та впровадити традиції українського живопису в сучасне сучасне

мистецтво. Одне з таких поєднань - театр, який відновлює українське мистецтво завдяки використанню народних картин у декоративному мистецтві.

Виклад основного матеріалу. Будь-які вистави, прикраси та доповнення, що відбуваються на сцені, є важливими атрибутами. Іноді вони настільки важливі, що без них сценарій втрачає свою яскравість. Тому картини Петриківки слід найкраще втілити у природних об'єктах імітації, які є частиною будинку у сценічному виконанні, що є невід'ємною частиною українського життя та національності. Петриківський декоративний розпис вважається одним із унікальних проявів українського мистецтва та культури. Стародавня культура, яка виникла з історичного походження, була створена працею та талантами наших предків та сучасних людей, історія якої триває сотні років. Чиста національна культура, вільна від втручання сторонніх домішок та впливів, уособлює духовне багатство та творчість українського народу.

Русійною силою для підйому оригінального драматичного жанру та галузі драматичного мистецтва, а також попиту на декорації та причин вдосконалення, моделі, що використовуються в цих галузях мистецтва, є сучасним розвитком мистецтва. У наш час, окрім створення нових вистав за допомогою технологічних інновацій та створення спецефектів декорацій, особлива увага приділяється також традиційним творам, які відіграли найбільшу роль у деталях та точному відтворенні, особливо в українських народних виставах. Так, наприклад, у київському театрі Анюткіна Сергія багато речей справжні і природні, а деякі декорації - фальшиві, зроблені з целюлози або картону. Тривалий час він зібрав деякі необхідні предмети побуту з фольклорними картинками-мисками, ложками, стільцями, столами, лавками, скриньками тощо, щоб створити цю фольклорну прикрасу. Наприклад, були відреставровані та розвішені, як колись господині прикрашали свої оселі на печі та по кімнаті відомі петриківські «мальовки».

Народні промисли і ремесла, серед яких і народний розпис у декораційно-театральному мистецтві, є дуже важливим чинником та найбільш цінними для розвитку та виховання учнів у сучасних школах. Не вперше вони переконують, що найбільших успіхів досягає той, хто вмів може поєднати теорію і практику, яка ґрунтується на досвіді вивчення основ мистецтва.

Театральні декорації—є одним з найяскравіших прикладів застосування петриківського розпису. Якщо розглядати естетичні можливості народних

промислів і ремесел, то ми оцінюємо і їх місце у нашому житті та людській діяльності.

Без навчання учнів навичкам художнього сприйняття неможливо провести всебічний емоційний поглиблений аналіз творів мистецтва. Адже естетичне сприйняття (розвиток реальності) - це позитивне емоційне сприйняття. Для того, щоб дати можливість учням краще зрозуміти та зрозуміти навчальні матеріали народного живопису, необхідно вдосконалити систему викладання та процедури мистецького класу. Наприклад, учитель може запровадити відвідування театрів, різні фільми, дискусії та подібні позакласні заходи, використовуючи подібні декорації. Це сприятиме кращому навчанню та розвитку культури.

Люди з сильним художнім смаком можуть зрозуміти і оцінити стильову єдність предмета і відчути зв'язок між декоративним живописом та естетичними вимогами свого часу чи минулої ери. Тому за допомогою декоративного та театрального мистецтва дуже важливо виховувати вміння учнів бачити речі, пов'язані з іншими речами та потребами людини. Викладацька цінність знань народного та декоративно-прикладного мистецтва визначається завдяки використанню петриківських розписів у декоративно-прикладному мистецтві. Розглянемо такі важливі причини:

- ці художні твори дають можливість учням виховувати певне культурне сприйняття матеріального світу;
- допомагає дізнатись більше про мистецтво та вираження образотворчого мистецтва;
- допомагає формувати естетичне ставлення до дійсності.

На сьогодні одне із головних завдань вчителя полягає в тому, щоб навчити школярів розвивати багатогранність внутрішнього змісту твору прикладного мистецтва. Це можна втілити, вивчаючи театральну-декораційне мистецтво, зокрема використання в ньому петриківського розпису, тому що саме він втілює в собі і зображувальну-декораційну діяльність, і відображення народного традиційного розпису як показ народної спадщини українського народу.

Вивчення декораційного мистецтва методом використання петриківського розпису дає змогу формувати в школярів здатності сприймання й уяви, розвинути в учнів здатність до просторового мислення, композиційної діяльності.

Найголовнішими та основними завданнями художньо – естетичного розвитку школярів при вивченні петриківського розпису у театральньо-декораційному мистецтві є:

- у галузі мистецтва - це є вдосконалення практичних навичок знань та умінь;
- розвиток особистої цілісності, духовності та послідовне формування навичок естетичного сприймання та оцінної діяльності;
- стимулювання та актуалізація творчого потенціалу.

Навчально-виховне значення вивчення учнями петриківського розпису у декораційному мистецтві, дуже велике при вивченні декоративного малювання в навчальному процесі. Найбільше уваги вчитель повинен приділяти найголовніше у перших класах, у початковій школі в якій школярі вперше знайомляться починають безперервно займатися малюванням під керівництвом вчителя та формується поняття про мистецтво.

Твори декоративно-прикладного мистецтва за допомогою використання петриківського розпису у декораційному мистецтві дозволяють виховувати у школярах певну культуру сприйняття матеріального світу, допомагають глибше пізнати художньо-виразні засоби видів зображувального мистецтва, сприяють формуванню естетичного відношення до дійсності.

Приклади декораційних композицій, які виконані майстрами петриківського розпису в різних матеріалах із застосуванням різної техніки обробки форми предмета дозволяє вчителю просто та зрозуміло познайомити дітей з єдністю естетичного та функціонального в створюванні художньої речі, на прикладі декорацій та пояснити, що кожна річ створюється для людини і живе в тісному взаємозв'язку з іншими речами.

По програмі початкової школи передбачено, що одним зі змісту петриківського розпису у декораційно-театральному мистецтві полягає в ознайомленні учнів з орнаментом. Тут вчителю необхідно, велику увагу приділити ознайомленню учнів в першу чергу з мистецтвом свого краю та з українським народним декоративно-прикладним мистецтвом.

При вивченні історії народного петриківського розпису в декораційно-театральному мистецтві ми можемо зробити висновок, що особливої художньої форми у мистецтві народу зберігаються століттями та при цьому відбувається процес відновлення і розвитку традицій. При вивченні петриківського розпису у декораційному мистецтві учні початкової школи знайомляться з найкращими

зразками українського народного декоративно-прикладного мистецтва, вивчають побудову узорів, самі їх складають та підбирають кольори для оздоблення різних предметів побуту.

Дуже важливим чинником є уявлення дітей про предмет не з описів чи розповідей, а саме можливість побачити на власні очі, пощупати на дотик. Тому вчителю так важливо на своїх уроках якнайбільше використовувати наочного матеріалу. Йому необхідно показати школярам на уроках мистецтва різноманітні петриківські вироби: вишивок, мережива, кераміки з розписом, предметів, оздоблених різьбою по дереву, по кістці, та інших безумовно, пробуджує інтерес в учнів. А похід до театру дитині залишить приємні спогади, запам'ятається на все життя та закарбує в її свідомості досить великий емоційний відбиток.

Потрібно пояснювати учням основи композиції узорів петриківського розпису, а особливо на зразках народних промислів і ремесел, якими, наприклад, оформлені декорації. Такий метод дозволить сприймати учням засвоєння матеріалу як гру. Тому найкраще сприятиме засвоєнню знань з петриківського розпису в театрі, ніж на уроці.

Петриківський розпис на сьогодні ми роздивляємось як на важливу образотворчу цінність, яка виконує багато найрізноманітніших функцій. Серед них можна виділити естетичну, пізнавальну та комунікаційну. Народний петриківський розпис у декораційно-театральному мистецтві збагачується все більш новими пунктами естетичної краси, його привабливість та особливість необхідна сучасній людині, адже нині виростає його цінність у художньо-культурному аспекті.

Висновки. Таким чином, використання петриківського розпису у декораційному мистецтві має велике значення в навчанні учнів початкової школи :

- 1) розвиток творчих здібностей дітей, почуття ритму, кольору і композиції - розміщення малюнку на площині;
- 2) розвиток фантазії, образного мислення, різноманітних технічних навичок;
- 3) ознайомлення з українськими традиціями петриківського розпису;
- 4) виховувати любов до народної творчості, до природи та рідного краю;
- 5) формувати художньо-естетичне ставлення до дійсності.

Отже, ми можемо дійти до висновку, що достатньо часто та поширено практикується досвід використання петриківського розпису у декораційно-

театральному мистецтві, поєднуючи між собою народне мистецтво розпису, сучасний театр та глядача.

Література

1. Величко Ю. В. Український живопис / Ю. В. Величко // – К.: Мистецтво, 1989. – 191 с.
2. Глухенька Н. Петриківські декоративні розписи / Н. Глухенька // – К.: Мистецтво, 1965. – 64 с.
3. Миропольська Н.Є. Театр у школі: Кн. для вчителя / Н.Є. Миропольська // – К.: Рад. шк., 1990. – 155с.
4. Комаровська О.А. Театр і школа: виховують односторонці/ О.А. Комаровська // - Ніжин: Аспектполіграфія, 2006. – 92 с.
5. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.
6. Starovoit, L.V. (2010). Pedagogicheski umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkolyariv u protsesi trudovoho navchannya [Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training]. Naukovi zapysky – Scientific notes, 261-266.

Т. Коваль,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
О. Граб,
провідний концертмейстер
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. «Традиційна система освіти стурбована тим, щоб дати учням певну суму знань. Але зараз недостатньо завчити напам'ять якийсь обсяг матеріалу. Головною метою навчання має бути набуття узагальнюючої стратегії, потрібно вчити вчитися» [4, с. 36]. Ці слова належать відомому радянському психологу, який опікувався проблемами психології творчості і творчих здібностей О. Луку. Дійсно, часто вчитель вимагає від учня лише відтворення тих чи інших знань, наданих йому в готовому вигляді. Такого роду

діяльність переважно розвиває мнемонічні здібності учнів і часто виховує з школярів “зубрилок”. Втім сьогодні потребує зовсім іншого освітнього результату. Йому потрібні творчі особистості, здатні вирішувати складні проблеми, здійснювати пошук нестандартних шляхів розв’язання проблемних ситуацій.

Аналіз попередніх досліджень. Значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів присвячена дослідженню творчого процесу (В. Андрєєв, Т. Громов, В. Моляко, В. Николко та ін.), загальних проблем розвитку творчих здібностей та вихованню творчої особистості в різних видах діяльності (Д. Богоявленська, Г. Костюк, Б. Теплов, С. Рубінштейн, К. Платонов та ін.). Проблему застосування театрального мистецтва в навчально-виховному процесі школи розглядали Н. Александрова, О. Комаровська, О. Котикова, І. Михайличенко, В. Сухомлинський, Г. Шевченко. Про позитивний вплив театральних ігрових елементів на навчання молодших школярів наголошували педагоги практики Ш. Амонашвілі, Є. Сазонов, Т. Соловкіна та ін. Особливості розвитку особистісних якостей дітей дошкільного й шкільного віку засобами театрального мистецтва вивчали О. Губа, Г. Єскіна, Л. Калініна, Г. Костюшко, А. Троцко, Л. Чуриліна та ін.

Виклад основного матеріалу. Творчість є розвивальною дією, вищою формою активності особистості. Її «...завданням має бути розвиток інтересів, уявлень учнів, образного мислення, емоційності, вільне оволодіння мовою мистецтва як засобу вираження свого особистого ставлення до тих чи інших явищ життя. При цьому відбувається дієве перетворення одержаних знань та емоцій, що виливаються у продукт особистої творчості, а також в інтенсивний розвиток здібностей людини» [1, с. 117]. Дитина, що сприймає твір мистецтва, повинна у певному розумінні стати творцем. Завдання вчителя полягає в тому, щоб, вчасно помітити в учневі задатки художньо-творчих рис, зосередити увагу на їх вихованні та розвитку. У шкільних умовах зародки творчості у дітей часто не тільки не підтримуються, а й не помічаються чи не приймаються вчителями.

Важливим завданням учителя є створення педагогічних умов для творчого самовираження кожного учня. Слід сприяти вільному вибору дітьми творчих видів роботи скрізь, де є для цього можливість і доцільність. Адже важливий не результат, а бажання йти до нього. І саме «...театральне мистецтво, як форма суспільної свідомості, в якій століттями закріплювалися та акумулювалися етнічна свідомість нації, історична пам’ять та нормативні стереотипи, здатне

забезпечити розвиток художньо-творчих здібностей, сформувати навички естетичного сприймання дійсності та здатності до спілкування школярів з творами мистецтва. Заняття театральним мистецтвом являє собою комплекс видів діяльності, яке підлягає переосмисленню і трансформуванню в межах педагогічної методики, спрямованої на розвиток творчих здібностей молодших школярів» [2, с. 110].

Таким чином, ми виділяємо наступні педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів у контексті художнього виховання засобами театральної діяльності:

1. художньо-творче спілкування молодших школярів з кращими зразками вітчизняного та світового театального мистецтва шляхом перегляду вистав лялькового та драматичного театрів;
2. залучення театального мистецтва до освітнього процесу школи I ступеня;
3. художнє виховання та розвиток творчих здібностей молодших школярів у позакласній виховній роботі шляхом організації класного або шкільного театального гуртка.

Від того, яке враження у юного глядача залишать перші відвідування театру, буде залежати й те, як дитини сприйматиме театральне мистецтво й надалі. Тому перед вчителем виникає необхідність вести спеціальну підготовку дітей у таких напрямках, як: систематичне розширення знань про театральне мистецтво; підготовка учнів до сприйняття окремого спектаклю; аналіз конкретних прийомів та засобів, використаних для передачі ідеї вистави.

Роботу з відвідування театру потрібно організовувати так, щоб викликати інтерес до цього виду мистецтва. У зв'язку з цим потрібно організовувати відвідування цікавого й зрозумілого у відповідності до віку репертуару. Під час відвідування міського театру необхідно провести бесіду з дітьми перед виставою та після. Перед виставою потрібно нагадати дітям, як потрібно поводитись в театрі, а також варто повідомити на які ключові моменти вистави бажано звернути увагу (наприклад – костюми, декорації, прізвища акторів та режисера, композитора та художника-декоратора).

Після вистави ні в якому разі не можна залишати без уваги ті висновки, яких дійшли учні в ході перегляду п'єси, на що звернули увагу, які моменти викликали найбільше емоційне захоплення. Під час обговорення вистави необхідно звернути увагу школярів на сюжет, порівняти його з оригіналом,

відзначаючи розбіжність, дати можливість учням поділитися своїми враженнями. Також варто запропонувати дітям виконати творчу роботу за мотивами переглянутої вистави. Це може бути малюнок-ілюстрація, творчий переказ або міні-твір. Це допоможе учням виразити своє емоційне ставлення та враження від вистави, а також дасть учителю можливість зорієнтуватися у тому, наскільки сформоване у дітей оцінне ставлення до театрального твору.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів в освітньому процесі може здійснюватися у двох напрямках – дидактичному (активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів та реалізація навчальної мети в оволодінні учнями різноманітних знань, формуванні вмінь та навичок шляхом залучення елементів лялькового театру чи драматизації під час уроків навчання грамоти, математики, образотворчого та музичного мистецтва) і художньо-виховному (як у навчальний так і поза навчальний час).

На шляху використання драматизації та інсценізації в навчально-виховній роботі перший крок в освоєнні майстерності лялькового театру – це найпростіший і доступний для всіх *театр на столі*, який може стати щоденним помічником учителя. Для його створення знадобиться щільний ватман або картон, кольорові олівці або акварельні фарби, ножиці, нитки, клей, шпильки. Починати варто з декорацій. На одному або декількох аркушах паперу розміщується ціле королівство, або ландшафт невідомої планети, або космічна станція. У намальованих замках, палацах, будинках вирізають двері та вікна, з них зможуть виходити та визирати герої п'єси. Зовні декорації приклеюються сходи, балкони, на яких теж будуть розміщені персонажі. Ляльок можна вирізати з картону і розфарбувати. Для того, щоб вони могли рухати руками та ногами, треба вирізати їх окремо і прикріпити до тулуба ниточками. Такий театр нагадує дитячий малюнок, який раптово ожив.

Для того, щоб навчально-виховний матеріал добре сприймався учнями, лялькові герої повинні бути близькі дітям за віком, характером, особливими звичками. Слухаючи *ляльку-рукавичку* (маріонетку, тростинкову), діти ототожнюють себе з ляльковим героєм і сприйматимуть його досвід і знання, як свої власні. Використання персонажів лялькового театру на різних етапах уроку сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, мобілізації уваги та вольових зусиль, розвитку уваги, пам'яті, спостережливості. Це, однозначно, лише сприяє успішності засвоєння навчального матеріалу.

I, нарешті, драматизацію можна розглядати як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності шляхом стимулювання емоційно-чуттєвої сфери школяра, що забезпечує активне, дійове сприймання знань учнями.

Надзвичайний внесок в драматичну роботу на уроках в початковій школі зробила Заслужений вчитель України Н. С. Вітковська. Розуміння, що та або інша наукова інформація засвоюється молодшими школярами легше, емоційніше, а отже, ефективніше, коли перекласти її на образну казкову мову призвело Надію Семенівну до створення навчальних казок. Особливо ефективні навчальні казки з елементами драматургії, виразного читання, читання в особах, інсценізації тощо. На початку головним «актором» є сам учитель. Він заряджає вихованців своєю здатністю до перевтілення, вміння виконувати різні ролі, а водночас допомагає легко, непомітно засвоїти досить складні теми шкільної програми.

Незважаючи на можливості залучення театрального мистецтва до освітнього процесу безпосередньо на уроках, найбільш популярна форма існування драматичного театру в школі – це гурток. Його учасниками можуть бути учні як одного віку так і різних, незалежно від віку.

Під час роботи зі шкільним театром керівникові слід пам'ятати, що вплив на дітей – як позитивний, так і негативний – справляє не лише зміст самої вистави (хоча звісно він є визначним), а й безліч інших факторів. Як і у всьому освітньому процесі велику роль відіграє особистість вчителя, його захопленість справою, обізнаність і здатність одразу відповісти на запитання учнів. Крім того сам процес репетицій, підготовка до виступу і сценічний показ вистави є важливими важелями у вихованні дітей. В такому театрі кожний маленький актор має свої чітко встановлені обов'язки і сферу відповідальності. Завдяки цьому діти починають відчувати власну важливість і необхідність для існування всього театру. Вони вчаться відповідати не лише за себе, а й за інших. А граючи виставу на сцені, вони бачать результати власної праці, отримують задоволення від захвату глядачів.

Оскільки заняття в театральних колективах чи гуртках є цілісним предметним комплексом, що включає сценічну мову, акторську майстерність, пластику, вокал і т.д., проблема полягає в тому, що, по-перше, кожна із цих складових має свою специфіку в розвитку творчих здібностей, а по-друге, в кожному окремому театральному колективі є свій комплекс предметів-компонентів з різною питомою вагою. Є відмінності і в цільових установках

організації діяльності театральних гуртків і колективів: одні орієнтовані виключно на сценічний результат, інші – на загальнокультурний, естетичний розвиток засобами театального мистецтва. Часто самодіяльні театральні гуртки і колективи спрямовані на додаткову освіту, що актуалізує питання про те, наскільки вони є власне дозвіллевими, а не суто освітніми.

«Самоцінність драматичної діяльності полягає в тому, що з її допомогою діти залучаються до драматичної імпрорвізації на задану тему, у них формується театральна грамотність, ерудиція, глядацька, зрештою художня культура» [3, с.54].

Однак, набагато цінніша побічна дія драматичної діяльності. Драматичне мистецтво – синтетичний вид художньої творчості. Воно органічно поєднує в собі драматичне дійство, художнє слово, пантоміму, живопис, скульптуру, музику, тому вправляє і розвиває одночасно мову, інтонацію, увагу, пам'ять, уяву, асоціативні здібності, спостережливість, почуття ритму і пластики в русі, ряд технічних і конструктивних здібностей. «Завдяки цьому в дітей формується здібність оцінювати естетичну досконалість чи недосконалість явищ дійсності і мистецтва, бачити комічне і трагічне, переживати їх, розвивається прагнення самим удосконалювати життя, в тому числі себе, свої руки, мову тощо, тобто робити себе естетично виразною людиною. Драматичну діяльність молодших школярів слід визнати справжньою комплексною школою розвитку творчих здібностей та художньо-естетичного виховання» [5, с. 392].

Здатність перевтілюватися в інших, жити їхнім життям, їхньою радістю і горем впливає і на моральний розвиток дитини. Крім того, що емоційно збагачується і стає тоншим внутрішній світ особистості, без цих здібностей немає чуйності, доброти. До того ж колективна робота над сценарієм, п'єсою, розбір характерів діючих осіб, ситуацій, критичний аналіз зробленого – величезний полігон співробітництва учнів між собою і з педагогом.

Висновки. Важко недооцінити силу позитивного впливу театального мистецтва на процес формування особистості молодших школярів, розвитку творчих здібностей, на формування в них естетичних смаків, морально-етичних та духовних цінностей, загальному, фізичному та розумовому розвитку. А тому абсолютно доцільним є залучення театального мистецтва до художньо-творчого виховання молодших школярів, що в умовах педагогічного процесу початкової школи може здійснюватися за допомогою різноманітних форм і методів як у класній, так і позакласній роботі.

Засоби театрального мистецтва, які використовуються в освітньому процесі, є ефективним засобом розвитку творчих здібностей молодших школярів, засобом естетичного виховання. Мистецтво допомагає виховувати справжні естетичні якості: смак, здатність оцінювати, розуміти прекрасне і діяти за його законами. Реалізуючи повноцінне естетичне, художньо-творче виховання дитини, ми забезпечуємо в майбутньому становлення такої особистості, що поєднуватиме в собі духовне багатство, естетичні якості, моральну чистоту і високий виховний потенціал.

Література

1. В. Вишківська, О. Шикиринська. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. - № 11 (178) – С. 115-119.
2. Коваль Т.В. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи / Т.В. Коваль // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 27. Том 3. – С. 107-112.
3. Коваль Т.В., Шикиринська О.А. Мистецько-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у контексті культурологічного підходу / Т.В. Коваль, О.А. Шикиринська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – Випуск 51 / редкол. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018 р. – С. 52-56.
4. Сайфутдінова І.Ф. Роль правої півкулі в організації творчого мислення школярів молодшого віку / І.Ф. Сайфутдінова // Фундаментальні дослідження. – 2007. – № 3. – С.38.
5. Шикиринська О.А. Використання методів інтерактивних технологій у мистецькій підготовці майбутніх учителів початкових класів // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць / Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н. В.]. Вип. 29 (2-2020), 2020. Київ: Міленіум – С. 389-398.

Л. Ліхіцька,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,

ВПЛИВ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗАГАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ

Постановка проблеми. Дошкільне виховання, на думку вітчизняних і закордонних педагогів, закладає основу розвитку усіх здібностей. Саме в цьому віці необхідно максимально використовувати усі можливості, розвивати усі здібності і нахили та сприяти усебічному формуванню особистості. І музичне виховання грає одну з провідних ролей у нелегкому становленні смаків, розвитку емоцій, уподобань.

Важливість розвитку естетичних смаків в процесі музичної діяльності дитини має суттєву вагу і впливає на розвиток загалом. Світ музики – царина почуттів, але без розвитку музичного слуху, емоційної чуттєвості, здатності сприймати і відчувати, - неможливо досягти гармонії. Саме тому педагог з музичного мистецтва й виконує функцію провідника від почутого до відчутого. І дуже важливими є з наймолодшого віку виявити й розкрити усі схильності й можливості дитини.

Аналіз попередніх досліджень. На важливості музики у розвитку дошкільня наголошував видатний український композитор М. Лисенко, який писав, що музика розвивається разом із розвитком найвищих ідеалів людності, іде в супроводі величних подій історичного життя, у супроводі розвитку релігійних ідеалів. Вагомий вплив музики на процес формування особистості відмічав С. Смірнов. Проблема впливу музики на формування духовної культури особистості розглядалась у психологічних дослідженнях Л. Виготського, А. Готедінера, Б. Теплова. В. Бехтерева та інших науковців.

Метою нашого дослідження є розглянути вплив музики на усебічний розвиток дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Часто можна зустріти розповіді про дослідження науковців про те, що музика має вплив навіть на дітей у внутрішньоутробному віці. Коли матусі з періоду вагітності й після народження дитини виховують естетичні смаки ще ненародженого немовляти і таким чином здійснюють вплив на розвиток емоційної сфери дитини. Важливо при тому не припиняти вплив музики на розвиток дитини й у перші місяці її життя, формуючи і музичні здібності дитини, адже ще від народження діти вирізняють з-поміж усіх шумів і гамору музичну мелодію. Такий висновок зробили вчені, спостерігаючи за поведінкою малюків, котрі відразу завмирили, коли чули мелодію, потім реагували на музику певними рухами і звуками, котрі виказували приємність (малюки пожвавлювалися, посміхалися, «розмовляли» або ж просто здійснювали рухи руками).

Коли вже дитина дорослішає, тоді вже вона набуває здатність мислити, осмислювати декотрі зв'язки між явищами, робити певні незначні висновки щодо характеру або темпу музичних творів. Відповідно до цих узагальнень дитина вже може будувати й власну поведінку під час виконання пісні, танцю, музичної гри тощо.

Уже в дошкільному віці у дитини складаються перші музичні смаки й уподобання, вони вже дають найпростішу оцінку творам та майстерності виконання. Хоча ще п'ятирічні дошкільнята потребували підказки або підтримки дорослих, до шести років вони вже навчаються співати самостійно і навіть без музичного супроводу. В той же час відбуваються й інші зміни: голоси набувають дзвінкості, співучості, рухливості, діапазон вирівнюється, стає більш стійкою вокальна інтонація виконавця.

Тож, музичні здібності потрібно розвивати якомога раніше, разом із тим, і формувати основи музичної культури, адже у дорослому віці неможливо поповнити низький рівень або й взагалі відсутність музичних вражень. Потрібно також враховувати, що й навколишнє середовище теж має істотний вплив на формування основ культури, саме цей процес відбувається неконтрольовано, хаотично. Дитина знайомиться з усім розмаїттям музичної палітри, навчається не лише розуміти її, а й відчувати, переживати [1].

Дошкільнята у різний спосіб та різними засобами пізнають музичне мистецтво, яке суттєво впливає і на загальний розвиток дитини. Дуже важливо при тому, щоби в музичний світ дитину вводили професіонали-педагоги або й батьки/ родичі, котрі неодмінно враховували певні обов'язкові для розвитку дитини завдання.

По-перше, обов'язково потрібно пам'ятати, що любов до музики та музичний смак виховується лише за умови розвиненого вміння сприймати і відчувати музику.

По-друге, розвиток культурної обізнаності дитини повинен здійснюватися різнобічно. З цією метою необхідно залучати дітей до різноманітних видів музичної діяльності, щоб сформувати правильне й індивідуальне тонке сприйняття музики, а також найпростіших навичок виконання музичних творів. Це може бути не лише гра на найпростіших дитячих музичних інструментах, а й спів або вистукування ритму тощо.

По-третє, з метою збагачення музичних вражень важливо також знайомити дітей не лише із різноманітними різножанровими музичними творами, а й засобами виразності музики.

По-четверте, необхідно спонукати дитину до активної практичної музичної діяльності. Адже лише комплексно розвивається загальна музикальність дітей, відчуття ритму, ладовисотного слуху, сенсорні здібності, співочий голос, виразність рухів.

По-п'яте, дитина може сформувати вибірне (а згодом і оцінне) ставлення до музики лише за умов розвитку музичної уяви та вражень. Це сприяє розвитку початкового музичного смаку.

По-шосте, розвитку самостійності або ініціативи сприяє розвиток творчого ставлення до музики, на кшталт, імпровізації співанок або вміння передавати образи в музичних хороводах чи іграх [2].

Тож, усі ці характеристики вкрай важливі для розвитку дітей середнього та старшого дошкільня.

Дуже важливо при тому педагогу пам'ятати про уподобання дітей та вікові характеристики, адже вже в цьому віці дошкільня здатне приймати самостійні рішення, здійснювати вибір. Педагог не повинен забувати, що кожна дитина від самої появи на світ уже повноцінна особистість, котра здатна розрізняти (у кожному віці, щоправда, по-різному) в межах побудованого нею особистого світу, що їй добре, а що зле, що їй цікаве, а що не варте уваги, що їй потрібне, а повз що потрібно пройти швидше. І кожен педагог повинен враховувати ці уподобання й будувати свою роботу так, щоби кожна дитина із захопленням та наснагою прагла дізнатися більше, щоби їй усе було цікавим, щоби пізнання залишалося завжди природною потребою кожної особистості, що розвивається [3].

Звичайно, музичний розвиток дитини тісно пов'язаний із її фізичним, естетичним, емоційним і в решті-решт, розумовим розвитком.

В плані вирішення єдиних цілей і завдань між музичним вихованням малюка та його мовленнєвим розвитком існує багато спільного. І найбільше це стосується такого виду музичної діяльності, як спів. У мовленні, як і в музиці, завжди міститься тонова напруга, котра об'єднує мовленнєву і музичну інтонацію. Також і мова, і музика мають однакові засоби виразності, такі як сила голосу, сила звуку, висота тону, тембр голосу, ритміку, акцентуацію, паузи тощо [5].

Саме тому є доцільним комплексний підхід у плануванні методів та засобів загального розвитку дитини, застосування компаративних занять, на яких би музичний розвиток і розвиток мовлення інтегрувалися із застосуванням методу музичної ритміки.

На таких компаративних заняттях відбувається найбільший інтенсивний усебічний розвиток дитини, і одна з ключових місій у цьому розвитку відводиться музиці, як сполучній інтегруючій ланці у цьому тандемі.

Важливим засобом мовно-музичного розвитку дітей є метод фонетичної ритміки. Також важливим є і музично-ритмічний вид діяльності, який сприяє розвитку рухової активності дитини. Уже з однорічного віку дитина самостійно під звуки несподіваної мелодії поводить ся цілком природно: може похитувати головою чи рукою, розгойдуватися тощо. І хоча ці рухи ще не дуже скоординовані, недостатньо відповідають музиці, це вже є початок усіх завдатків музичного розвитку. І до трирічного віку дошкільня вже розуміє як узгоджувати найпростіші рухи під музику, рухи стають більш чіткими та відточені [2].

Музика сприяє розумовому розвитку дітей, адже бесіди про музику не лише розширюють кругозір дитини, а й дають характеристику її емоційно-образному змісту, тому словниковий запас дошкільня збагачується під час таких бесід словами та виразами образної виразності надаючи характеристики музичним творам, щодо передачі настрою, почуттів тощо. Також за музичної діяльності виконуються розумові операції (запам'ятовування, аналіз, зіставлення, порівняння), які сприяють загальному розвитку дитини: Гра на музичних інструментах, слухання, спів [6].

Ще один вид музичної діяльності – хоровий спів – впливає на формування у дитини поведінки в колективі. Не одразу досягається спів в унісон, але з часом за умови злагодженої роботи усіх членів колективу. Сприяє також розвитку легенів, покращує мову і вимову дітей, розвиває координацію голосу і слуху.

Які ж здібності формуються завдяки співу?

По-перше, це емоційне чуття музики, ладу, музикально-слухові враження, відчуття ритму, такту тощо.

Музично-естетичне виховання буде успішним лише тоді, коли задля гармонійного розвитку будуть враховані музичні особливості та вікові можливості дошкільнят, будуть використовуватися всі творчі можливості, застосовуватися всі види музичної діяльності. Наприклад, слухання музики. Перед співом або танцем дитина має прослухати музику, надихнутися нею.

Знання про те, що музичні звуки можуть бути різними по висоті і що мелодія складається із звуків, які можуть бути високими і низькими, а можуть «зависати» на одній висоті чи довготі – формують музично-слухові уявлення [4].

Висновки. Отже, музика має дуже важливе значення в розвитку особистості, допомагає розвиватися малюкові ще задовго до його народження і потім (навчає розмовляти, сприймати барви навколишнього світу, розвиває уяву і пам'ять, мислення та поведінкові якості. Неможливо, щоб музичний розвиток відбувався сам по собі, не був би пов'язаний із іншими напрямками, адже усе навколо знаходиться у безперервному зв'язку, що, врешті-решт, нам складе всебічно розвинену особистість.

Література

1. Волкова Г. А. Логопедическая ритмика : учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Г. А. Волкова. – М. : Гуманит. издат. центр «ВЛАДОС», 2002. – 272 с.
2. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта», вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків / І. О. Газіна. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. – 196 с.
3. Кисельова О. І. Морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського фольклору : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец.13.00.08.
4. Смирнов С. Эмоциональный мир музыки : исследование / С. Смирнов. – М. : Музыка, 1990. – 320 с.
5. Фоломеева Н. А. Педагогичні технології естетичного виховання дітей віком 5-10 років засобами музичного мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец.13.00.07. «Теорія і методика виховання» / Н. А. Фоломеева ; АПН України. Ін-т пробл. виховання. – К., 2001. – 22 с.
5. Яхнина Е. З. Методика музыкально-ритмических занятий с детьми, имеющими нарушения слуха : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. З. Яхнина ; под ред. Б. П. Пузанова. – М. : Гуманит. издат. центр «ВЛАДОС», 2003. – 272 с.

**Т. Маринчук,
старший викладач
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

УКРАЇНСЬКИЙ РОМАНС У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми дослідження та її актуальність. У формуванні світоглядних основ особистості, яка наділена почуттям патріотизму,

усвідомленням своєї причетності до культури народу, важливу роль відіграє її знайомство ще на початковому етапі навчання зі скарбницями національного мистецтва. Читання народних казок, вивчення українських прислів'їв та приказок, розучування народних танців, спів зразків фольклору може стати благодатним підґрунтям для закладання основ національної самосвідомості. Особливого значення набуває й знайомство школярів з професійним музичним мистецтвом українців, першим кроком в якому може стати розкриття краси й привабливості українських солоспівів, адже співоча душа українського народу в усій повноті розкрилася в його вокальній творчості. Важливе місце у цій царині займає український солоспів, адже втілюючи думки і прагнення багатьох поколінь романс став унікальним явищем в українській культурі.

Незважаючи на своє давнє походження, українські солоспіви, зокрема романси й пісні, наразі мають широку популярність. Про це свідчить проведення різноманітних «Вечорів романсу», присвячених творчості певного композитора або окремого періоду розвитку національної музичної культури; «Творчих вечорів» виконавців, в репертуарі яких представлені зразки романсу різни й естрадними співаками, що включають твори цього жанру у свій репертуар. У зв'язку з тим, що в романсі сконцентровані найкращі риси співочої душі українського народу та стильові особливості української музики, популяризація і вивчення романсу може відігравати важливу роль у збереженні духовності народу. Адже головною метою естетичного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню багатства духовної культури, однією зі складових якої постає саме український романс.

Аналіз попередніх досліджень. Українська пісня-романс в її джерелах і розвитку представлена у дослідженні О.Шреєр [12]. Питанням історичного розвитку українського романсу присвячені ґрунтовні дослідження Т.Булат [2] і Н. Гуйванюк [5], в яких розкрито взаємозв'язок становлення і розвитку вітчизняного варіанту вокальної лірики у контексті еволюції української композиторської школи. Нариси та нотатки про українську вокальну мініатюру представлені і в дослідженні Ю. Малишева [6]. Український романс радянського періоду аналізує у своєму дослідженні Б.Фільц [11].

Дослідження окремих сторін українського романсу, який належить до галузі камерно-вокальної творчості, лише незначною мірою представлено у в дисертаційних роботах сучасних вітчизняних науковців. Проблем вивчення різних аспектів української вокальної мініатюри торкаються О.Басса,

Н.Старюченко, О.Гнатишин, Л.Сидоренко. Так, О.Басса [1] вивчає особливості розвитку західноукраїнської камерно-вокальної музики у першій третині ХХ століття, що є важливим для національної культури періодом розвитку. В її дисертації досліджено особливості взаємодії композиторської творчості та виконавства як вагомого чинника розвитку камерно-вокальної культури, висвітлено питання творчих контактів композиторів з поетами, співпрацю композиторів-піаністів і співаків. О.Басса проаналізувала значний пласт вокальної спадщини – оригінальні солоспіви та обробки народних пісень С. Людкевича, В. Барвінського, Н. Нижанківського, А. Рудницького, С. Туркевич, Б. Кудрика, Я. Ярославенка, В. Безкоровайного, а також твори їх галицьких попередників – О. Нижанківського, Д. Січинського, Я.Лопатинського, що були написані на початку ХХ ст. Результатом різнобічного вивчення вокальної мініатюри стало створення типології взаємозв'язків музики і поезії у західноукраїнській камерно-вокальній музиці, виявлення основних жанрових та образно-стильових тенденцій. Особливим здобутком музикознавиці стало те, що О.Басса виявила ряд невідомих та забутих творів і довела правомірність розгляду камерно-вокальних творів західноукраїнських композиторів зазначеного періоду не лише в національному, а й загальноєвропейському контексті.

Н.Старюченко [9] на прикладі камерно-вокальних циклів українських і російських композиторів ХХ століття досліджує феномен художнього діалогу. У процесі дослідження творчої лабораторії А.Кос-Анатольського О.Гнатишин [4] звертається до вокальних мініатюр цього композитора, проливаючи світло на характерні риси творчого методу композитора саме у галузі сольного вокального доробку. О. Філатова у своєму дослідженні на прикладі камерно-вокальної творчості українських композиторів останніх десятиріч ХХ століття пропонує розгляд феномену ліричного в музиці. Дослідниця вивчає такий жанр вокальної мініатюри як «вірш з музикою».

Спробу системного дослідження розвитку жанру вокальної мініатюри здійснено Л.Сидоренко [8] на прикладі камерних вокально-інструментальних жанрів у творчості композиторів України та Польщі останньої третини ХХ - початку ХХІ століть. Авторка окреслює провідні тенденції розвитку камерних вокально-інструментальних жанрів у творчій практиці представників Львівської та Катовіцької композиторських шкіл останньої третини ХХ - початку ХХІ століть.

Мета статті. Спираючись на існуючі наукові дослідження, автор статті ставить за мету розкрити основні жанрові і стильові властивості українського традиційного романсу, які допомагають учням молодшого шкільного віку усвідомити зміст вокальної лірики українського народу.

Виклад основного матеріалу. Час остаточного формування українського романсу – друга половина XIX століття. Саме у цей час з'явилися класичні зразки цього жанру, сформувалися головні його жанрові і стильові напрями. На цей період припадає також і становлення національної композиторської школи, що відбувалося у рідніщі поєднання естетичних принципів романтизму й реалізму. Таке поєднання спостерігаємо не лише у музиці, але й у літературі й образотворчому мистецтві. Безпосередня залежність від поезії відбивалася на жанрово-стильових особливостях цього різновиду солоспіву.

Усі дослідники історії жанру зазначають, що від самого початку романс розвивався у двох напрямках:

- як вокальна мініатюра, створена неанонімним аматором або професійним композитором;
- як народна пісня-романс, тобто твір фольклорного походження.

Вони також схильні до думки про те, що народна пісня-романс стала, скоріш за все, перехідним етапом від кантової культури до професійного українського романсу.

Розвиток романсу відбувався як у галузі музики народної у вигляді пісні-романсу, так і професійної у вигляді вокальної мініатюри. Проте, в обох цих галузях виявляємо спільні ознаки. Виокремимо головні з них:

- переважання образів інтимної лірики;
- психологізація образів, що супроводжується ретельною деталізацією при втіленні почуттів;
- яскраво виражена кантиленність мелодики;
- простота форми;
- досить простий, невибагливий, а іноді й дещо примітивний, інструментальний супровід.

На формування жанрового інваріанту романсу великий вплив мало соціокультурне середовище його побутування. Від самого початку романс був різновидом камерної музики, а тому й виконувався частіше у приватних будинках, на дозвіллі, на вечорах, де збиралися поціновувачі співу. Саме камерність відрізняє романс від більшості колективних, так званих гуртових

пісень, середовище виконання яких було різноманітнішим – від приміщень до широкого простору, від супроводу певного виду роботи до масових форм народного відпочинку.

Відмінність умов побутування також вплинула на характерні властивості романсу. Якщо порівнювати романс з хоровою піснею, то можна констатувати, що саме умови побутування проявилися в їх специфічних рисах. Так, хоровий спів, що супроводжує людину у різних видах її повсякденного побуту, тяжіє до простоти й уніфікованості, а камерність, навіть інтимність, побутування романсу сприяє його прагненню до витонченості. Виконання романсу потребує інструментального супроводу, тобто відповідних умов, наявності у виконавців певної професійної підготовки, для отримання якої необхідні час, вчителі, бажання і тривале тренування на закріплення технічних навичок. Виконання гуртових пісень цих умов не потребує, адже до нього може залучитися кожний бажаний, який має мінімальний рівень володіння голосом. При гуртовому виконанні аудиторія не поділяється на виконавців й слухачів, а романсовий спів їх чітко розподіляє. Використовуючи традиційний поділ жанрів на прикладні (ужиткові) і концертні, можна констатувати, що у другій половині XIX ст. романс набуває характеру концертності, а хорова пісня залишається у площині музики прикладної.

Окрім безпосередніх зв'язків з фольклорними джерелами, народний романс розвивався у тісних взаємозв'язках з професійною музичною і літературною традицією. Це спричинило появу рис індивідуальності у вокальних мініатюрах, які невластиві більшості жанрів пісенного фольклору.

Важливу роль у романсі відіграє також якість поетичного тексту. В основі народного романсу часто були поетичні тексти, створені відомими або й невідомими широкому загалу поетами. Проте, у процесі свого функціонування вони ставали багатоваріантними, адже побутували в усній народній традиції. Досить часто варіанти виконання одного й того самого народного романсу суттєвого відрізнялися в різних суспільних і регіональних середовищах та досить далеко відходили від свого літературного першоджерела. Можна навести в якості прикладів низку романсів, які вважаються народними, але мають конкретних авторів текстів. Їх імена народна пам'ять не зберегла, проте, художність змісту, метафоричність висловів є свідченням їх літературного походження. Зокрема, сюди відносяться романси «Місяць на небі», «Чорнії брови, карії очі», «Ой покрились білим снігом полонини».

Велику роль у розвитку жанру народної пісні-романсу відіграють наступні його ознаки: усне побутування, колективність виконання та анонімність твору. Ці ознаки значно спрощують процес слухацького сприймання романсу, роблять його доступним для різних соціальних і вікових груп. Проте вони не є його обов'язковими. Усність побутування відрізняє пісню-романс від вокальних мініатюр, які створені професійними композиторами. Невелика кількість зразків романсової творчості професійних композиторів також закріпилася у народному побуті. Сюди можна віднести відомі пісні, що вважаються народними, але мають конкретні імена авторів музики, зокрема «Дивлюсь я на небо» Л. Александрової, «Нащо мені чорні брови» Д. Бонковського, «Тихесенький вечір» К. Стеценка, «Тихо над річкою» П. Батюка.

На відміну від гуртової пісні, романс, як народний, так і професійний, обов'язково має інструментальний супровід. Якщо у народній пісні-романсі супровід виконує часто роль гармонічної підтримки мелодії, то у професійному романсі від отримує риси індивідуалізованості, стає важливим компонентом художньої форми і художнього змісту. Інструментальний супровід у професійному романсі здатний доповнити нюансами зміст мелодичного образу, розкрити психологічний підтекст поетичного тексту.

Більшість дослідників солідарні у думці про те, що чітко й однозначно розмежувати романс та пісню неможливо. Адже, як і народна пісня, на етапі свого становлення романси тяжіли до строфічної форми, відрізняючись від пісень лише психологізацією змісту, тяжінням до інтимної образності та специфікою виконання, що потребувало певних професійних навичок.

Відокремлення романсу від пісні відбувалося у середині XIX ст. паралельно у багатьох європейських національних композиторських школах. Першою ознакою став вихід за межі строфічної форми, що був зумовлений прагненням композиторів детально розкрити музичний образ. Це призвело до появи романсів у дво- і тричастинних формах. Другою ознакою вважаємо появу речитативно-декламаційних розділів, що іноді замінюють пісенні мелодії. Речитативно-декламаційна вокальна манера виникла внаслідок прагнення композитора відтворити засобами музичної виразності інтонаційну специфіку поетичного мовлення. Саме ця ознака на довгий час стає провідною у жанрі. Третьою ознакою стало збагачення й розширення семантичного кола романсу.

Знайомство школярів з пісню-романсом можна почати з добре відомої їм пісні «Ой, під вишнею, під черешнею», яку вважають одним з найдавніших

прикладів жанру, створеного у другій половині XVIII ст. Навіть побіжний аналіз її музично-поетичної форми засвідчує характерні жанрові риси:

- квадратність строфічної побудови;
- чіткість ритміки;
- простота й ладова визначеність гармонічної структури з яскравою опорою на тональне мислення.

Остання риса вказує на безпосередній зв'язок пісні з міським побутовим музикуванням, а не релігійною традицією, і є віддзеркаленням в українській музиці світського раціоналістичного мислення, що прийшло на зміну теоцентричним концепціям.

Відомою для молодших школярів є й пісня «Їхав козак за Дунай». Серед можливих авторів цієї пісні – український козак Семен Климовський, про якого маємо згадки у джерелах першої половини XVIII ст. В силу історичних обставин, пісня отримала популярність в європейських країнах, де виконувалася німецькою, французькою та іншими мовами. Це є свідченням яскравості й демократичності її мелодики та художнього змісту. Опрацьовував мелодію пісні і Л.Бетховен.

Висновки. Аналіз наукових джерел і безпосередньо музичних зразків дозволяє прийти до висновку про те, що становлення українського романсу як досконалого зразка вокальної мініатюри здійснювалася на ґрунті кантової традиції, переосмисленої у народній пісні-романсі. Окрім того, на формування типових рис романсу мали вплив як пісенні фольклорні жанри (думи, історичні, побутові і ліричні пісні), так і поетична література та український театр. Сформувавшись у добу становлення національної професійної культури, український романс став виразником не лише її стильових тенденцій, але й змістовних, ідейних прагнень, що з усією повнотою розкрилися вже у XX столітті. Простота форми, опора на пісенну традицію, виразність змісту – ті якості, які дозволяють ефективно використовувати зразки української романсової лірики у навчально-виховному процесі з метою формування національної самосвідомості підростаючого покоління.

Література

1. Басса О. М. Особливості розвитку західноукраїнської камерно-вокальної музики у першій третині XX століття: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 Музичне мистецтво. Л.: Львівська національна музична академія ім. М.В.Лисенка, 2010. 18 с.
2. Булат Т. П. Український романс. К.: Наукова думка, 1979. 317 с.

3. Верещагіна-Білявська О. Є., Холодкова Л. П. Українська музика ХХ ст.: Навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2010. 279 с.
4. Гнатишин О. Є. Джерелознавчий аспект дослідження творчої лабораторії Анатолія Кос--Анатольського (на матеріалах архіву композитора) : автореф. дис... канд.. мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 -Музичне мистецтво. К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 2000. 17 с.
5. Гуйванюк Н. В. Мова пісні - душа співця. Чернівці: Спілка, 2003. 312 с.
6. Малишев Ю.В. Солоспіви: нариси та нотатки про українську вокальну лірику. К.: Музична Україна, 1968. 219 с.
7. Павлишин С. С. Солоспіви В.Барвінського: В.Барвінський. Романси для голосу в супроводі фортепіано / Упорядник С.Павлишин. Вступна стаття. К.: Музична Україна, 1993. 101 с.
8. Сидоренко Л. В. Тенденції розвитку камерних вокально-інструментальних жанрів у творчості композиторів України та Польщі останньої третини ХХ - початку ХХІ століть (на матеріалі Львівської та Катовицької шкіл) : автореф. дис... канд.. мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 Музичне мистецтво. Л.:Львівська національна музична академія ім. М.В. Лисенка, 2009. 19 с. ;
9. Старюченко Н. А. Феномен діалогу в камерно-вокальних творах на перекладені тексти (на прикладі камерно-вокальної творчості українських і російських композиторів ХХ століття): автореф. дис... канд.. мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 Музичне мистецтво. О.: Одеська державна музична академія ім. А. В. Нежданової, 2009. 20 с.
10. Філатова О.А. Жанровий генезис виконавського діалогу в музиці (на матеріалі камерно-вокальної творчості: дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Музичне мистецтво. Одеська державна музична академія імені А. В. Нежданової. - Одеса, 2005. 156 с.
11. Фільц, Б. М. Український радянський романс. К.: Наукова думка, 1970. 124 с.
12. Шреєр О. Я. Українська пісня-романс в її джерелах і розвитку (ХУІІ - ХУІІІ ст.) - К.: Муз. Україна, 1947. 125 с.
13. Якуб'як Я. В. Солоспіви Людкевича : Укр. музикознавство . Вип. 7. К.: Муз.Укр., 1972. С.39-57 с.
14. Ященко Л. І. Українські народні романси. К.: Мистецтво, 1961. 412 с. .

А. Москалюк,
асистент кафедри мистецьких дисциплін

дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
О. Андрійців,
провідний концертмейстер
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

КОМПЕТЕНТІСНИЙ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Передова частина вчителів мистецьких дисциплін, ентузіастів своєї справи, розуміє сутність національної художньої культури як колективної душі народу, мистецтва як рушійної сили, що підіймає особистість до висот людяності, моральності, духовності. Їх педагогічна діяльність є прикладом самовідданої праці. Але зусилля ентузіастів залишаються поодинокими прикладами і не виходять на рівень загальноприйнятого явища в силу невирішеності ряду проблем [4, с. 209].

На думку експертів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), метою застосування компетентісного підходу є забезпечення: продуктивності та конкурентноздатності на ринку праці; скорочення безробіття завдяки розвитку гнучкої (адаптивної) та кваліфікованої робочої сили; розвиток середовища для інноваційних перетворень в умовах глобальної конкуренції [7].

Український науковець В. Орлов зазначає, що проблема створення і впровадження прогресивних концепцій художньої педагогіки полягає головним чином у визначенні теоретико-методологічних засад, і в першу чергу у розумінні ролі та значення мистецтва у житті суспільства, процесу і механізмів формування естетичної свідомості. По-друге у розумінні мети і напрямів, змісту, форм і методів художньо-естетичного виховання засобами мистецтва і, по-третє у розумінні необхідності вироблення вимог суспільства до професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва, музики, літератури тощо. Тобто вчителів усього спектру мистецьких дисциплін, націленого на формування естетичної свідомості учнів, вчителів, спроможних не лише на репродуктивне відтворення елементарних знань, вмінь і навичок, а також на формування у свідомості учнів розуміння мистецтва як історичної духовної спадщини, що потребує розуміння і

поваги, збереження і примноження у всій своїй неповторності та багатогранності проблем [4, с. 209].

О. Ростовський вважає, успіх музичного навчання і виховання залежить від урахування вчителем вікових особливостей дітей, їх готовності до навчальної діяльності. Готовність до навчання в школі – це передусім допитливість і вміння керувати своєю поведінкою, підпорядковувати її вимогам організації пізнавального процесу, колективної навчальної діяльності. Переважна більшість дітей, прийшовши до школи, володіє такою готовністю. Їм властиве бажання і прагнення вчитися, вони охоче приймають нові правила поведінки і діяльності, виконують вимоги вчителя. У них яскраво виявляється наслідуваність – важливе джерело успіхів на початковому етапі навчання. Відома гострота і свіжість сприймання молодшого школяра, допитливість, яскравість уяви [5, с. 23].

Аналіз досліджень і публікацій. В історії художньої педагогіки проблеми естетичного виховання намагалися вирішувати різними шляхами. Ідеї цілісного пізнання мистецтва простежуються в дослідженнях методологічних проблем сучасного мистецтвознавства (Ю. Афанасьєв, В. Біблер, А. Зись, В. Михальов, Л. Столович); психології художнього сприйняття (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, П. Якобсон); теорії формування художньої культури вчителя (Е. Абдуллін, Л. Рапацька, О. Рудницька, Г. Падалка, О. Щолокова) [3, с. 186].

Науковець В. Орлов досліджуючи проблеми естетичного виховання наводить приклади вирішення даних проблем: у музиці через формування вмінь на слух читати і записувати ноти на основі слухо-співацького методу і початкового хорового музикування це декларувалося як впровадження системи З. Кодаї, спрямованої на засвоєння національного інтонаційного строю; через дитячу елементарну музичну творчість, яка розумілася, як створення свого, нового, – в системі К. Орфа; через безпосередній контакт дитини із світом великого мистецтва у всій різноманітності його видів, жанрів і форм – у системі музичного навчання Д. Кабалецького, в образотворчому мистецтві ці ідеї були творчо розвинуті Б. Неменським [4, с. 210]. Відсутність достатньої кількості наукових досліджень з даної проблеми зумовила **мету цієї публікації** – дослідити градацію художньо-педагогічної культури майбутнього вчителя, важливість його компетентності у художньо-естетичному вихованні молодших школярів та визначити основні тенденції музичного розвитку першокласників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчаючи різноманітні наукові погляди фахівців, не можемо проминути увагою твердження О.

Ростовського, що кожен учитель задумується над тим, який шлях обрати, як досягти ефективного впливу музичного мистецтва на учнів, якими програмами і посібниками користуватися. Він має право обирати таку програму, яка найкраще сприяє розкриттю його творчих задумів і можливостей; може створювати власну програму, керуватися ідеями, які найбільше збігаються з його поглядами на роль мистецтва у вихованні школярів, на сутність учительської праці. Однак творча свобода вчителя має ґрунтуватися на правильних уявленнях про природу музики, її соціальні функції та можливості естетичного впливу на дітей, на глибокому знанні досягнень сучасної науки і передової педагогічної практики, на відповідальному ставленні до дорученої справи [5, с. 24].

Б. Неменський зазначає, що зміст викладання предметів художньо-естетичного циклу слід вважати не списком творів певної програми, мистецтвознавчих понять, а ті особливі думки, переживання, які дитина відкриває в собі й в авторах художніх творів [8]. Підтвердження цієї думки знаходимо в працях О. Ростовського, який вважав, що організована музична діяльність є ефективнішою, оскільки вчитель орієнтуючись на мету музичного виховання та виходячи зі змісту музичної освіти, добирає такі форми і методи роботи, які сприяють розвиткові музичної культури дітей, їхньої духовності. Як зробити урок музики уроком мистецтва? Які методи і прийоми сприятимуть проникненню музики у серця учнів, спонукатимуть їх до роздумів над сутністю людського буття? Ці питання, насамперед, мають бути покладені в основу музичної освіти школярів, яка є не тільки галуззю музичної педагогіки, що досліджує проблеми музичного навчання, виховання та розвитку учнів, але й навчальною дисципліною, яка озброює майбутніх учителів знаннями про методіку музично-освітньої роботи з дітьми і слугує надійною основою для ефективної музично-педагогічної діяльності [6, с. 9-11].

Спостереження за поведінкою дітей свідчать, що першокласники в цілому легко входять у роль школяра, успішно переключаються на навчальну діяльність. Дітям молодшого шкільного віку властива легка збудливість, вразливість психіки, нестійкість мимовільної уваги, несформованість, тендітність всього організму, швидка втомлюваність від постійного сидіння, одноманітної діяльності. Тому виникає необхідність урізноманітнення діяльності дитини, її постійної активізації шляхом постановки нових завдань, залучення до іншої діяльності, чергування форм індивідуальної й колективної роботи тощо.

У молодшому шкільному віці багатшим стає емоційне життя дітей, накопичується певний життєвий і художній досвід. Як і дошкільники, молодші школярі дуже люблять мультфільми, охоче слухають казки, пригодницькі оповідання, вигадують неймовірні історії, фантазують. Дитяча уява створює надзвичайні сюжети для того, щоб зробити цікавішим життя, пояснити на свій розсуд те, що вони поки що не можуть осягнути й усвідомити. Безпосередній процес засвоєння нового матеріалу, в який вони так легко й охоче включаються на уроці, триває успішно лише 3-5 хвилин, після чого настає втомленість, слабне увага. Водночас діти у цьому віці здатні тривалий час брати участь у ігровій діяльності, особливо ролевій, що має мету, завдання, певні правила. Від такої гри легко перейти до гри дидактичної, яка на уроках у першому класі має посісти чільне місце [6, с. 9-11].

Відомий грузинський педагог Ш. Амонашвілі, наголошував, що ми не маємо забувати про неможливість дітей розлучитися зі своєю потребою гратися, оскільки зробимо нашу методику не добрим путівником їх у світі пізнання, а бездушною мачухою... На думку педагога почуття вільного вибору складає психологічну основу гри. Однак це не означає, що, користуючись правом вибирати, дитина віддає перевагу тільки таким формам, активності, які не будуть пов'язані з труднощами. Вибираючи гру, дитина тим самим приймає і пов'язані з нею труднощі, стає цілеспрямованою, вольовою, зосередженою у їх подоланні, що робить гру емоційно забарвленою і вмотивованою. Що поганого, коли процес навчання дитина буде переживати так само, як вона переживає гру? Тоді ми будемо говорити не про ігрове навчання, а про навчання, що ґрунтується на позиціях самих дітей, на переживанні дітьми у цьому процесі почуття вільного вибору. Адже радіє дитина грі! Вона має радіти і навчанню! Таку радість мають приносити їй – педагоги, вихователі, вчителі [1, с. 202-203].

Звісно означені можливості першокласників мають значні індивідуальні відмінності, пов'язані з індивідуальними особливостями – це і стан здоров'я, умови життя та діяльності, культурним рівнем сім'ї тощо. Тому й готовність майбутнього школяра до навчання може бути різною. Навчання першокласників має бути цікавим і радісним. Діти приходять до школи з різною музичною підготовкою і різними музичними задатками, але всі вони мають деякий досвід слухання інструментальної музики, співу пісень, бачення і виконання танців, крокування під музику тощо. Вони переглядають одні й ті ж телепередачі для дітей, кінофільми і мультфільми, стикаються з різноманітними подібними

життєвими ситуаціями та читають однакові казки. Тому й не дивно, що запас художніх і життєвих вражень дітей хоча й відрізняється кількісно, але в якісному плані він приблизно однаковий у всіх. Так складається життєвий досвід дитини, близький життєвому досвіду інших дітей. Це дозволило Д. Кабалевському зробити висновок про те, що в умовах загальноосвітньої школи в музично-виховній роботі слід виходити не із здібностей дітей і їх підготовки, а з їхнього життєвого досвіду [2, с. 7].

Спостерігаються значні відмінності в музичному розвитку дітей залежно від їх індивідуальних особливостей. Одні з них "музичні" за всіма показниками, інші відрізняються своєрідним поєднанням окремих музичних здібностей. Так, здатність сприймати і переживати музику може поєднуватися з посередніми голосовими даними, добрий розвиток музичного слуху не завжди супроводжується схильністю до творчості. Одні діти можуть слухати музику не відволікаючись, інші навіть не уявляють, щоб спеціально слухати музику; деякі діти можуть чисто і виразно виконувати знайомі пісні, мають елементарні уявлення про музику, інші байдужі до неї, оскільки жили у несприятливих для цього умовах. Зрозуміло, що внаслідок цього можливості музичного розвитку дітей на уроках музики різні. Пропонуємо розглянути загальні риси музичного розвитку школярів, які на думку О. Ростовського притаманні першокласникам:

1. Діти мають певний досвід спілкування з музикою, різноманітнішою стає музична діяльність. Виконання пісень і танців, утілення музично-ігрових образів у русі набуває виразності, що свідчить про змогу учнів передати своє ставлення до музики. У них з'являються улюблені пісні, танці, ігри, вони здатні навіть мотивувати свої музичні вподобання, оцінювати твори, виявляти художні інтереси. У дітей помітними стають вияви музичних здібностей, особливо в царині мелодійного слуху. Учні можуть впізнати знайому пісню, визначити не тільки характер музики, але й її настрій. У них поступово налагоджується вокально-слухова координація, диференціюються слухові відчуття – більшість дітей здатна відрізнити високі й низькі звуки в інтервалах квінти, кварта, терції.

2. У сфері сприймання музики можливості дітей досить широкі: їм доступні такі основні жанри, як пісня, танець і марш, близька музика зображального характеру. Через незначний обсяг довільної уваги першокласників, твори повинні бути невеликими за обсягом, з яскравим музичним образом.

3. У сфері співу можливості дітей залежать від попередньої музичної підготовки: їх співацький діапазон може складатися від кількох звуків до октави і більше. Водночас у всіх дітей голосовий апарат ще не сформувався, дуже тендітний, змикання складок крайове. Це вимагає обережного й послідовного розвитку діапазону голосу, обмеження сили звучання.

4. У сфері творчості можливості першокласників такі: вони легко та із задоволенням виконують різні творчі завдання, можуть імпровізувати на заданий образ, створювати ритмічні й мелодичні імпровізації на дитячих музичних інструментах, інсценізувати знайому пісню або інструментальну п'єсу зображального характеру [5, с. 25].

Висновки. Ознайомившись з поглядами багатьох учених ми дійшли висновку, що основною метою підготовки майбутнього вчителя початкових класів можна вважати формування активної, творчої особистості, що глибоко обізнана щодо свого предмету, володіє різноманітними методичними засобами, має ґрунтовні психолого-педагогічні та спеціальні знання, є ерудованою, культурною, творчою людиною. Адже від якості музичних занять у 1-му класі значною мірою залежить музичний розвиток молодших школярів у наступних класах. Слід враховувати, що молодший шкільний вік багатий на приховані можливості розвитку, які важливо своєчасно помітити і підтримати. Вдумливе ставлення до вікових особливостей, фізичного і психічного розвитку дітей дасть учителеві можливість цілеспрямовано, без шкоди для вихованців здійснювати їхнє музичне навчання і виховання [5, с. 26].

Література

1. Амонашвили Ш. Здравствуйте, дети! – М.: Просвещение, 1983. – 300 с.
2. Кабалевський Д.Б. Воспитание ума и сердца: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.
3. Москалюк А.М. Вплив предметів художньо-естетичного циклу на емоційно-естетичний розвиток молодших школярів // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка Випуск 66, 2012 р.– 240 с.
4. Орлов В. Сучасні тенденції художньо-естетичного виховання / Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал. – 2002. – Випуск 3(7). 256 с.
5. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
6. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч. –метод. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
7. Стратегії реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики / [за заг. ред. В. Кременя].– Київ: К. І. С., 2003.– 296 с.

8. Starovoi, L.V. (2010). Pedagogichni umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkolyariv u protsesi trudovoho navchannya [Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training]. Naukovi zapysky – Scientific notes, 261-266

Н. Олійник,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Постановка проблеми. Малювання - одне з улюблених занять дітей, дає великий простір для прояву їхньої творчої активності. Про значення малювання для розумового розвитку писав М. Калінін: «Людина, яка навчилася і звикла малювати, особливо підійде до кожного нового предмета. Він прикине з різних сторін, намалює такий предмет, і в нього буде вже образ у голові. А це значить, що він глибше проникне в саму суть предмета».

Аналіз попередніх досліджень. Багато науковці та практиків приділяло увагу розвитку творчості дітей зокрема Б. Теплов, З. Гільбух, В. Моляко та інші. Питанню розвитку творчості в дітей молодшого шкільного віку приділяли увагу в своїх працях Л. Старовойт, І. Барановська, О. Демченко, С. Рубінштейн та інші. В. Сухомлинський підкреслював, що витoki здібностей і обдарування дітей знаходяться на кінчиках пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші нитки-струмочки, що живлять джерело творчої думки. [1; с. 114]

Мета статті. Розкрити вплив образотворчого мистецтва на всебічний розвиток молодшого школяра та запропонувати цікаві види занять в роботі з дітьми.

Виклад основного матеріалу. Образотворчий вид діяльності має важливе значення для всебічного розвитку особистості молодшого школяра. У процесі створення зображення в дитини формуються спостережливність, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Також це надає можливість дитині доступними засобами мистецтва висловити свій емоційний стан, також її ставлення до навколишнього світу, допомагає розвивати вміння самостійно створювати прекрасне, і звісно бачити його у творах мистецтва та в повсякденному житті.

Опрацювавши літературу ми визначили, що кожен із видів мистецтва несе в собі конкретний вплив на свідомість особистості, для прикладу: з допомогою музики ми отримуємо гармонії звуків та розуміння природи звуку; живопис допомагає ознайомитися, вивчити та відчувати лінії, палітру кольорів навколишнього середовища, а також розкрити сюжет. Відзначимо що такі види мистецтва як хореографія, театр, кіно завдяки своїй інтеграції з кількома видами мистецтва краще сприяють впливу на психологічні і фізіологічні процеси в організмі молодшого школяра. Саме через це розвиток творчого потенціалу, формування естетичних почуттів і потреб у молодшому шкільному віці відбуваються більшою мірою в ході самостійної художньої діяльності. Відтворення власного світовідчуття і світосприйняття за допомогою барв є показником психічного стану дитини, її самоусвідомлення в навколишньому середовищі. Звуки музики, самостійна гра на інструменті є основою для виховання в особистості здатності до естетичного сприймання, вміння слухати музику природи, бачення красивого й потворного, прагнення змінити світ на краще.

Для успішного та якісного функціонування художньої діяльності школярів основним чинником є особистість та кваліфікованість вчителя. Творча активність учнів залежить від психолого-педагогічної, методичної і спеціальної підготовки вчителя та його особливих якостей. Критеріями практичної підготовленості до проблематики естетичного та трудового виховання протягом занять декоративно-ужитковим мистецтвом розглядаємо такі вимоги: уміння формулювати завдання відповідно до вікових особливостей дитини; креативно та творчо застосовувати форми та методи навчання забезпечивши їх наступність; обирати форми роботи для дітей відповідно до трудового розвитку; виховувати любов до прекрасного, до культури та народних традицій; розвивати художньо-творчі здібності; правильно оцінювати діяльність учнів; створювати атмосферу творчості; правильно розподіляти обов'язки з урахуванням умінь, знань, навичок, здібностей, побажань та можливостей учнів; займатися самоосвітою.

Змістові орієнтири естетичного виховання молодших школярів охоплюють: розуміння краси в навколишній дійсності, природі, трудовій діяльності, як у школі так і за її межами (виховуємо не лише на уроках мистецтва, а і при вивченні предмету «Я досліджую світ», а також позашкільній та позаурочній діяльності); елементарне тлумачення змісту творів мистецтва, емоційне сприймання різних видовищ тем, кінофільмів, вистав, концертів,

архітектури, пам'яток культури, вияв шанобливого і дбайливого ставлення до них (розповідаємо та показуємо на уроках «Читання» або при екскурсії до музею чи пам'ятки культури, та наголошує на основних аспектах збереження історичних пам'яток та їх цінності для майбутнього покоління); розвиток нахилів до художньої творчості (виразне читання, малювання, ліплення, аплікація) творчої фантазії, гумору; додержання елементів культури поведінки, прагнення до охайного вигляду, художнє оформлення класної кімнати (виховуємо на вивчені курсу «Я досліджую світ», а також при роботі в «класні години»); уявлення про негарні вчинки, розв'язність, прийняття неохайності й нечепурності у зовнішньому вигляді (корисно поєднувати із малюванням – запропонувавши дітям намалювати нечепуру та охайну дитину, при вивчені даної теми при вивчені курсу «Я досліджую світ», а також наголошувати на «класних годинах»).

При проведенні занять виникають сприятливі умови для формування таких якостей, як ініціативність, допитливість, розумова активність та самостійність, цікавість. Головне підтримати ці якості з допомогою заохочування або показом цікавого матеріалу, розкриттям змісту виконання якогось нового не звичного виду малювання для дітей, запрошенням місцевих майстрів пензля для передачі їх досвіду маленьким, креативним художникам.

Важливо пробудити у школярів прагнення утверджувати красу в школі, вдома, усюди, де вони проводять свій час, займаються справою або відпочивають. Дітей слід ширше привертати до того, щоб вони створювали естетичне оточення в школі, класі, у квартирі. Для цього ми пропонуємо у класі створити «куточок творчості» де будуть виставлятися роботи дітей, у домашніх умовах також батьки можуть створити подібну творчу зону із особистою виставочною зоною дитини, де вона зможе виставляти свої найкращі роботи (поробки).

Заняття з образотворчого мистецтва ми можемо проводити в ігровій формі, з допомогою цих прийомів ми зможемо допомогти дітками краще розвивати уяву та фантазію. Пропонуємо вам добірку ігрових прийомів які допоможуть вам у роботі з молодшими школярами:

1. Розкажи про колір – метою цієї гри є вивести дитину на вищий рівень художнього розвитку; вчити визначати характер чи настрій іншого кольору (різних кольорів); розвивати зорову пам'ять дітей; виховувати інтерес

до світу кольорів. Цю гру також буде доцільно використовувати на уроках «української мови» в процесі вивчення зв'язного мовлення.

2. Розфарбуйте пташку доброї Феї і злого Чарівника – мета: вчити розуміти характер і настрій кольору, відображати ним добро і зло; розвивати творчу уяву, фантазію, мислення дітей; виховувати бажання створювати своє, неповторне. Після гри можна запропонувати дітям розповісти чому вони обрали саме такі кольори.

3. День народження родичів синьої фарби- мета гри: вчити створювати нові кольори і відтінки, давати їм імена; розвивати творчу уяву, фантазію дітей, виховувати інтерес до творчої діяльності. Окрім уроків образотворчого мистецтва можна використовувати на уроках математики і в кінці запропонувати порахувати кількість отриманих кольорів.

4. Фарба з фарбою подружись, новий колір – з'явись - мета: вчити створювати нові кольори і відтінки, бачити взаємодію кольорів, розуміти їх мову; розвивати творчу активність дітей; виховувати інтерес до експериментів з кольорами. Можна використовувати дану гру на уроках «Я досліджую світ» для кращого засвоєння матеріалу та урізноманітнення навчального процесу.[4]

Окрім ігрових прийомів можна використовувати та доповнювати уроки ігровими вправами:

1. Вправа «Спонтанне малювання» - мета: розвиток фантазії, коригування негативних переживань, зняття емоційного напруження. Доречно використовувати як на уроках малювання так і на інших при вивченні складної теми для кращого засвоєння.

2. Вправа « Домалюй» - мета: розвиток фантазії, логічного мислення. Дану вправу можна використовувати як на уроках математики так і письма, дітям дуже цікаво перетворювати букви та цифри на те що вони їм нагадують.

3. Вправа «Запам'ятай та розфарбуй» - мета: розвиток пам'яті, дрібної моторики пальців рук. Пропонуємо дітям запам'ятати якийсь предмет а потім відтворити по пам'яті (колір, форму, додатковий візерунок (якщо такий є)).

4. Вправа «Хто ховається в крапках?» - мета: розвиток творчої уяви, логічного мислення, дрібної моторики пальців рук. Часто цю вправу можна зустріти на уроках математики так як допомагає дітям правильно рахувати, увагу та вміння слухати[4]

Загалом за допомогою художніх занять можна розвивати:

- уяву – що сприяє створенню нових образів ;

- фантазію – допомагає побудувати нові ідеї;
- увагу – сприяє концентрації над поставленою ціллю або задачею;
- творче мислення – нестандартне та оригінальне вирішення проблеми;
- просторове та візуальне уявлення;
- критичне мислення;
- пам'ять – швидкому засвоєнню нового матеріалу;
- акуратність;
- наполегливість – допоможе не відступати в складний момент або при першій же невдачі;
- уміння доводити справу до кінця;
- дрібну моторику рук;
- посидючість і витримку[2].

Усі вище перераховані пункти в дорослому житті допомагають вирішувати завдання, які вимагають не стандартного підходу та мислення. Коли дитина експериментує з кольорами та фарбами, вона перебирає безліч варіантів, аби обирати саме той оптимальний, що буде підходити найкраще. Саме таким чином відбувається формування необхідних навичок, що обов'язково знадобляться дитині в подальшому житті.

На сьогоднішній день актуальним та модним є вид образотворчого мистецтва такий як малюнок піском або пісочна анімація. «Малюнок піском» або «музичний малюнок» здається новим та незвичайним напрямком мистецтва, проте це поєднання зображення з допомогою піску та музики за своїми властивостями дуже схоже до малювання. Завдання, яке стоїть перед педагогом, що використовує у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами цю техніку, – це залучення дітей до активного творчого мислення, адже під час звучання пісні або мелодії завжди змінюються картинки і саме те, що дитина відчуває або «бачить» в музичних мотивах, вона зображує з допомогою піску. Великий плюс такої роботи в тому, що дитина може дуже швидко виправити недоліки або створити нове зображення. Цей вид діяльності ми також можемо використовувати на уроках але під пильним наглядом вчителя.

Висновки. Тому використовуючи образотворче мистецтво можемо бути впевнені що діти всебічно розвиваються адже творчість є важливою складовою системою виховання, в ній узагальнено весь життєвий досвід дитини – чуттєвий, ціннісний, моральний, естетичний, пізнавальний, трудовий. А як нам відомо це

лежить в основі успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок, саме тому так важливо сформувавши у дітей основи творчості, тому що це сприятиме їх успіху в дорослому житті.

Література

1. Валенко Є.В. Як виховати талановитого учня / Є. В. Валенко // Психолог. –2014. – № 11-12. – С. 89-93. В.О.Сухомлинський. Сто порад учителяві.– К: Радянська школа.1998. – 303 с.
2. “Золотий члукчик” духовності. Визначення рівнів естетичного сприймання. Стаття кандидата психологічних наук з м. Києва Ж.Масенко // Початкова освіта. – 2003. - №3. – січень. С. 10.11
3. Л.С. Выготский Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк: Кн. для учителя. / Послесл. В.В.Давыдова 3-е изд. М.: Просвещение, 1991. - 93с.
4. Чарівні пальчики. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://natalivik90.blogspot.com/p/blog-page.html>
5. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.
6. Starovoit, L.V. (2010). Pedagogichni umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkolyariv u protsesi trudovoho navchannya [Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training]. Naukovi zapysky – Scientific notes, 261-266.

**Б. Радчук, О. Радчук,
здобувачі ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І. Барановська**

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Зв'язок між зовнішніми обставинами та творчим потенціалом людини здійснюється через самореалізацію. Самореалізація

виступає як особливий суб'єктивний смисл людини, оскільки за своєю сутністю збігається з її свідомою діяльністю. Вона охоплює весь шлях внутрішньої індивідуальної мети – від першої думки про неї до матеріального втілення. Самореалізацію не можна зрозуміти за окремим її актом. Самореалізація – це свідомий процес і підсумок цілісної життєдіяльності людини, що полягає в опрідметненні всього комплексу індивідуальних здібностей і веде до перетворення особистості на суб'єкта життя. Процес самореалізації супроводжується суб'єктивними переживаннями людини під час виконання діяльності, що зумовлена не необхідністю, а власними інтересами, цілями та потребами.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема формування здатності особистості до творчої самореалізації є складною, неоднозначною, багатогранною, тому її досліджують представники різних наук. Згідно філософських поглядів (В. Гумбольдт, М. Вебер, В. Муляр, М. Недашківська, Г. Нестеренко, Л. Подолянко) прагнення людини до самореалізації – інстинктивна здатність, оскільки перше за все воно пов'язане з трудовим способом життя, наявністю розуму, наявністю другої сигнальної системи та здатністю взаємодіяти та спілкуватися. У філософському словнику В. Шинкарука дано таке визначення: «самореалізація – свідомо, цілеспрямована, матеріально-практична, соціальна, духовна діяльність особистості, спрямована на реалізацію власних сил, здібностей, обдарувань, можливостей [6, с. 597]. На переконання філософів, самореалізація, з одного боку – це життєво необхідна потреба особистості, з іншого – значима цінність суспільства.

Психологічні механізми процесу творчої самореалізації особистості вивчали А. Маслоу, К. Роджерс, К. Хорні, І. Бех, Л. Божович, Л. Коган, В. Роменець, С. Рубінштейн. Важливою складовою творчої самореалізації особистості вчені визначають самосвідомість особистості. «Суб'єкт, самотворячи, само реалізує, само реалізуючи, самотворить [5, с. 267]. Самореалізація можлива лише тоді, коли у неї є сильний мотив для особистісного росту. Самореалізація – творчий процес втілення здібностей та особистісного потенціалу. За словами В. Роменця, «творчість це й засіб самопізнання, саморозвитку, це дивовижне дзеркало, в якому відображаються найтонші намагання й очікування людини, найпотаємніші її думки, вся велич її духу, її неповторного «Я» [4, с. 286].

В педагогічній науці останніх десятиліть творча самореалізація особистості все сміливіше пов'язується не тільки з унікальністю творчого потенціалу особистості, а ще з її самоактивністю у процесі особистісного росту та розвитку (І. Барановська, Н. Зайцева, Н. Комісаренко, Н. Сегеда, Т. Сущенко). Творча самореалізація, на думку І. Барановської, «складний, свідомий, особистісний процесом, що забезпечує активність, самостійність особистості, його адаптованість в умовах навчальної діяльності, мобілізацію на якісний розвиток та втілення у ... діяльності свого творчого потенціалу» [1, с. 5].

Театральне мистецтво неможливо уявити собі без злагоджених творчих зусиль цілого театрального колективу. Театральне мистецтво дозволяє розкрити та реалізувати свої здібності та потенціал (творчо само реалізуватися) цілому колективу, та окремо кожному його учаснику, які плідно працюють у процесі створення, підготовки та показу вистави.

Мета статті: представити способи творчої самореалізації молодших школярів у театральній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Театр – це унікальний вид мистецтва, що має синтетичну природу. Тут природно взаємодіють різні мистецтва (література, музика, живопис, архітектура, хореографія, вокальне мистецтво, тощо). Виконуючи свою особливу місію, кожне мистецтво виконує свою функцію, що дозволяє створити унікальний творчий продукт – театральну виставу, спектакль.

Ця специфічна природа театру наділяє безмежним педагогічним потенціалом. Створення спектаклю – це колективний творчий процес, оскільки в роботі над виставою плідно співпрацюють драматург, режисер, актори, музиканти, декоратори, гримери, освітлювачі сцени, хореограф. Організація в умовах школи театрального гуртка, студії або впровадження елементів театрального мистецтва в освітній процес дозволяє залучити до співпраці та творчого діалогу велику кількість дітей, застосувати індивідуальних, дитиноцентричний, диференційований підходи у процесі вибору завдань, сформувати важливі для сьогодення навички soft skills.

Варто з'ясувати завдання, що дозволяє здійснити та розв'язати театр для дітей. Перш за все – це формування вільної, активної особистості, пробудження її творчого потенціалу та розвиток здібностей. Використовуючи елементи театру на уроках та в поза навчальний час вчитель надає можливість бути самостійними, творчими, стимулює до пошуку власних шляхів розв'язання поставлених завдань, створює умови для практичного застосування надбаних знань і вмінь.

Безцінною є можливість для учнів спробувати на себе різні ролі: творця, актора, режисера, глядача, сценариста, декоратора, гримера, костюмера, тощо.

Театральне мистецтво – це гарний засіб для розвитку емоційно-почуттєвої, інтелектуальної, духовної сфери особистості учнів. Знайомство з театральним мистецтвом розширює та збагачує словниковий запас дітей, розвиває увагу, пам'ять, образне мислення, удосконалює мову та вимову, розширює світогляд, формує естетичний смак, вчить впевненості, активності, співпраці в команді. Розігруючи ролі, діти вчаться аналізувати хороші та погані вчинки, передавати своє ставлення до уявного героя, засвоюють зразки поведінки, розвивають уміння відчувати і розуміти партнерів, що, в свою чергу, дозволяє їм усвідомлювати почуття, потреби та поведінку інших людей. Ось чому включення мистецтва театралізації в освітній процес школи є дійсною потребою розвитку сучасної системи освіти [3, с. 51].

Окреслимо основні етапи підготовки молодших школярів до творчої самореалізації засобами театру. Зміст та завдання кожного етапу подано нижче у таблиці.

Етапи підготовки молодших школярів до творчої самореалізації

Етап	Зміст і завдання
Підготовчий	формування перших уявлень про театральну творчість взагалі, про світ театру.
Технічний	пізнання творчої діяльності «на дотик», знайомство й практичні навички театралізації.
Знаннєвий	накопичення знань про безмежність творчості довкола, аналіз театральних технологій, закріплення спостережень у навколишньому середовищі; розширення світогляду.
Творчо-інтерпретаційний	Створення ситуацій успіху, підтримки, розширення меж для творчої активності дитини.

В процесі підготовки молодших школярів педагоги практики радять знайомити учнів з різними видами театру. Наприклад:

1. Театр рукавичних ляльок – це спектаклі за участю спеціальних ляльок, у яких тулуб пустий (сорочка, рукавичка), що одягається на руку. Рух її голови здійснюється за допомогою рухів пальців, кисті руки. Ляльки звичайно діють на ширмі, за якою ховається ляльковод..

2. Театр маріонеток – ляльок, які рухаються за допомогою ниток, що відходять від рухомих частин персонажу (рук, ніг, голови) і сходяться вгорі на хрестовині.

3. Театр естрадної ляльки – це великі ляльки в зріст людини, пошиті з тканини, набиті ватою або поролоном. Ноги та руки ляльок за допомогою резинок кріпляться до ніг та рук ляльководів, голівка приводиться в рух рукою дитини. Цей театр ще має назву «Театр “живої руки”».

4. Театр з покидькових матеріалів.

5. Театр повітряних кульок – наповнена повітрям кулька оздоблюється заготовленими деталями – очима, носом, вухами, бантиками тощо.

6. Театр коробок – будь-які коробки однакових чи різних розмірів, оздоблюються деталями і з ними розігрується інсценівка. По такому ж принципу ляльок можна виготовити з пластикових пляшок, циліндрів і поролону.

Висновки. Завдання вчителів навчити учнів пізнавати і любити театр. Застосування театрального мистецтва чи окремих його елементів в початковій школі дозволяє за допомогою ігрових технологій створити простір для художньо-творчого спілкування та діалогу на засадах партнерства, глибше пізнати себе, товаришів, світ, розкрити свої здібності а потенціал в процесі творчої самореалізації. Виховання засобами театру – це гарна інвестиція в майбутнє.

Література

1. Барановська І.Г. Методичні засади художньо-творчої самореалізації підлітків в умовах діяльності ансамблю народної музики [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/1371>.
2. Барановська І.Г. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності . Zbiór raportów naukowych. «Perspektywy rozwoju badan naukowych w 21 wieku». (27.02.2013 – 28. 02.2013) Szczecin: Wydawca: Sp. z o. o. «Diamond trading tour», 2013. С. 5 – 9.
3. Гандзілевська Г.Б. Соціалізація обдарованих молодших школярів через самореалізацію в учнівському колективі. *Наукові записки. Серія Педагогіка і психологія*. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. Вип.13. С. 86-96.
4. Роменець В.А. Психологія творчості. Київ: Вища школа, 1971. 247 с.
5. Рубінштейн С.Л. Проблемы общей психологии. Москва: Педагогика, 1976. 390 с.
6. Філософський словник / За ред.. В.І. Шинкарука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1986. 800с.
7. Demchenko O. Creativity in the structure of social aptitude / O. Demchenko // In the Sphere of Education and Artistic Work / edited by Marija Chepil, Anna Marta Zukowska, Oresta Karpenko.

І.Сандул,
здобувачі ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

РОЗВИТОК ВУЛИЧНОГО ТАНЦЮ У СУЧАСТНОМУ СВІТІ

Постановка проблеми. Двадцять перше століття – надзвичайно цікаве, несамолюбиве, неповторне. Кожного дня з'являються різноманітні ідеї, які втілюються в життя, з неймовірною швидкістю, це можна зрозуміти поглянувши на розвиток інноваційних технологій. Але попри усе люди ніколи не забувають про мистецтво, вони прагнуть досконалості у своєму самовираженні. Якщо перегорнути назад сторінки історії ми побачимо, що мистецтво зародилося ще у добу пізнього палеоліту. Та представлялося у наскельних малюнках, різьблені по кістці, камені та ритуальними танцями. Належне місце у мистецтві відводиться саме хореографічному мистецтві, основа якого танець. Про виникнення танцю історики дізналися з наскельних малюнків, та дійшли висновку, що це були тотемні та обрядові танці. В ході еволюції було доведено, що рух – засіб вираження думок, вчинків та емоцій. Як ми знаємо у танці не звучать слова, але незважаючи на це, його мова інтернаціональна та зрозуміла всім. Історія розповідає нам, що людство сприймало танець, не лише як розвагу, стародавній танець виконував виховну роль. Танець – це ряд рухів тіла, які відповідають нашому настрою та залежать від музичного ритму. Міміка, в давній час, вважалася першою мовою первісного людства та була тісно пов'язана з танцювальним мистецтвом. Та більше того, усі рухи, в давній час називали танцями. [1.]

Виклад основного матеріалу. З давніх-давен танці є відображенням матеріальної культури, етики та естетики певного часу. І так як час не стоїть на місці, так і мистецтво танцю розвивається шаленими темпами. Кожного року танець розвивається, з'являються нові рухи, стилі та форми. Танець, як і усі слідує за модою, і так само як одяг, музика – збагачується та вдосконалюється, на початку 20 століття виник сучасний танець. Того часу усі види танців мали

свої рамки, певні правила та закони, і у більшості з них вони були зажаті, щодо особистісного розвитку. Тому виникла ціла течія, яка закликала відходити від традиційної хореографії, та розвивати у танці свій особистісний розвиток. Але ці ідеї, можемо сказати, зачепили лише серця одиниць, які змогли продовжити шлях до своєї мети. Завдяки їм сучасний танець хоч повільно, але розвивався. З'явився танець, який не має чітких меж, завдяки йому люди переносили своє життя у танець та починали вірити у себе, у 70 роках сучасний танець стає масовим. Серед сучасних танців хочеться виділити вуличні танці, які привертають увагу молоді у всьому світі. Зараз величезна кількість молоді із захопленням спостерігає за його розвитком, та мріє спробувати свої сили у ньому. З назви ми можемо здогадатися, що це танці які зародилися на вулиці, але як саме це було мало хто знає.

Батьківщиною цього танцю є США, цей стиль створювався у середині минулого століття. Через те, що танцюристам було ніде тренуватися, їм доводилося відпрацьовувати свої па і рухи, просто неба. Саме у темних провулках та брудних вуличках створювався цей стиль. Важко повірити, що стиль який всього лиш за кілька років здобув шалену популярність, так жалюгідно починав свою історію. Ці танці зародилися на багатолюдних вулицях мегаполісів, та зовсім неочікувано ввійшли у життя підлітків. У ньому відбувається змішування всіх стилів. Але базою для вуличного танцю є хіп-хоп, цей вид танцю підходить під будь-яку сучасну музику.

Вуличні танці, цей термін має на увазі танці які виконуються не у стінах хореографічних аудиторій, а у різноманітних громадських місцях. Танцювальним майданчиком для них, може стати будь що: клуби, дискотеки, вулиці, двори, адже тут немає жодних меж, а правило лише одне, кожен має право бути собою, показати свою індивідуальність, кожен танцює те, що відчуває. Мабуть саме через це вуличні танці знайшли відгук у серцях молоді. Підлітковий вік дуже не простий, у цьому віці молодь думає про те, що її не розуміють, саме тому виникають конфлікти. І тут з'являється, щось настільки нове та не підпорядковане загальносуспільним рамкам. Що миттєво стає для них джерелом натхнення, адже тут вони можуть бути собою, показати себе та виразити свій протест проти суспільства. Усім нам хочеться показати оточуючим, що ми чогось варті, що теж можемо чогось досягти. Тут кожен може показати свої навички, поборотися з іншими за право називатися кращим.

Молоді люди збираються разом та влаштовують своєрідні змагання – батли. Спочатку вони створювалися абсолютно випадково, а згодом їх почали організовувати задалегідь, танцюристи почали ретельно готуватися до них. Зараз ці змагання проводяться у різних місцях земної кулі, якщо раніше вуличні танці носили імпровізований характер, то тепер вони стали визнаними, організованими де кращі можуть поборотися за перемогу. «Боротися не за допомогою зброї», а за допомогою творчості, змушує танцівників використовувати всю свою уяву, аби показати щось нове та неочікуване. Адже вуличні танці – це імпровізація, кожен робить те що він відчуває. Цей вид танцю більш індивідуальний, де кожен має зарекомендувати себе. Щоб перемогти у «танцювальній битві» потрібно мати гарно розвинену уяву, фантазувати на кожному кроці, потрібно бути швидким та рішучим у цьому, аби виконувати найрізноманітніші трюки на батлах. Загалом у вуличних танцях немає рамок для одягу, але коли проводяться змагання є певний дрес-код.[3.]

Висновки. Сьогодні вуличні танці почали опановувати у хореографічних школах, студіях та у дитячих аматорських колективах. Але звісно щоб почати навчати цьому танцю дітей вчитель має враховувати їхні психофізичні особливості та повинен дотримуватися високих естетичних критерій при постановці танцю. [2.]

Вуличний танець – вільний танець, його навіть, скажімо не навчають, а відчувають. У ньому на повну розкриваються різні відчуття: як почуття ритму, так і почуття серця.

Література

1. Вісник КНУКіМ. Серія "Мистецтвознавство" – 1'2019 – Оборська С.В., 2019. – 365с.
2. МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ЗАПИСКИ: Збірник наукових праць. – Вип. 33. – Небесник А.В, 2018. – 346 с.
3. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:8k-YWPqJMS4J:xn--d1acjtrgde.kiev.ua/2017/08/24/vpliv-horeografichnogo-mistetstva-na-osobistist-v-suchasnih-umovah-komunikatsiy/+&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>
4. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.
5. Starovoit, L.V. (2010). Pedahohichni umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkolyariv u protsesi trudovoho navchannya [Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training]. Naukovi zapysky – Scientific notes, 261-266.

В. Солодка,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО НАВЧАННЯ В МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Постановка проблеми. Інтерес - один з базових постулатів навчання і входить до числа опорних психологічних закономірностей, але при цьому проблема формування інтересу до навчання молодших школярів, незважаючи на актуальність теми, розроблена недостатньо.

Аналіз попередніх досліджень. У працях всесвітньо відомих психологів та вчителів розглядається теорія інтересу дітей до навчання: Б. Ананьєва, М.Беляєва, Л. Божовича, С. Рубінштейна, В. Мясищева, М. Цветкова, Г. Щукіної та ін. Дослідження, присвячені цій проблемі А. Архипова, Ю.Бабанського, В.Бондаревського, Н.Гамбург, А.Льовіна та ін., Багато вчителів-практиків також вивчали способи формування інтересу до знань – В.Шаталовим, С.Шевченко, С. Лисенковою. Проблему застосування різних видів мистецтва в навчально-виховному процесі школи розглядали: Н.Александрова, О.Комаровська, О. Котикова, І. Михайличенко, В.Сухомлинський, Г.Шевченко.

Мета статті. За допомогою різних видів мистецтва розкрити особливості формування пізнавального інтересу до навчання в молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Інтереси молодших школярів різноманітні, але в той же час вони нестабільні та динамічні. Якщо інтерес дітей дошкільного віку в основному зосереджений на іграх, то з входом до школи слідуватиме інтерес, навчання, пізнання.

За своїм змістом пізнавальний інтерес учнів відображає різні рівні розуміння явищ, процесів і закономірностей молодших школярів: 1) елементарний – рівень пізнання характеризується тягою до фактологічного опису конкретних явищ, до дій за зразком; низький інтерес до нових фактів явищ; 2) високий рівень – інтерес до залежностей, причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей, самостійного пошуку їх у процесі пізнання дійсності; 3) творчий – вищий рівень розвитку інтересу, який пов'язаний з інтересом до глибини теоретичних проблем, до здійснення діяльності не простим шляхом, а

своєрідним, особливим і по замислу, і по способу, підбраного самим школярем[1].

Розуміння теоретичних основ формування мотивації дітей передбачає їх застосування на практиці. Практичні аспекти настільки ж важливі, як і теоретичні, адже для успішного формування інтересу учнів до навчання необхідні навички вчителів, розуміння дитячої психології, а також психологічних особливостей кожного учня, привабливість особистості вчителя і стиль спілкування з учнями.

Виникненню і розвитку інтересу до навчання в дитини сприяють:

1) виховання широких соціальних мотивів діяльності, розуміння її сенсу, усвідомлення важливості засвоєних знань для власної життєдіяльності;

2) організація навчальної діяльності, яка відкривала б простір для вияву учнями інтелектуальної самостійності, ініціативності, вироблення навичок пошукової діяльності;

3) посилення трудності навчального матеріалу (створення проблемних ситуацій), яка спонукає учнів до творчої активності;

4) різноманітність навчального матеріалу і прийомів навчальної діяльності;

5) емоційна забарвленість навчання, привабливість особистості педагога, стилю його спілкування з учнями[1].

Етапи розвитку пізнавального інтересу в учнів (схема 1).

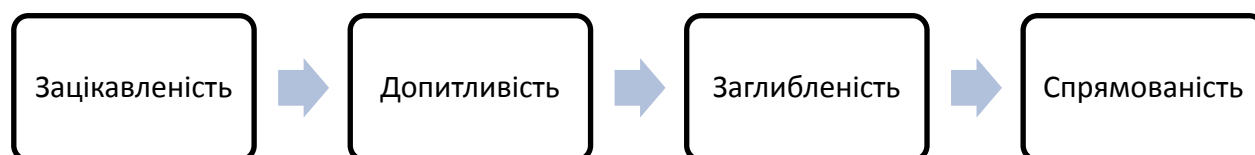

Схема 1.

Основні етапи процесу формування пізнавального інтересу учнів до навчання: створення конкретних умов, які допомагають людям до появи знань та конкретної діяльності; поява позитивного ставлення до навчання (мотивація та мотивація до навчальної діяльності); Організація пізнавальної діяльності стимулює розвиток пізнавального інтересу завдяки певній формі та способу навчання.

Виділяємо такі умови формування пізнавального інтересу:

1. Організація навчання, при якій учень втягується у процес самостійного пошуку і «відкриття» нових знань, вирішує завдання проблемного характеру.

2. Різноманітність навчальної праці. Ми можемо поєднувати різні види мистецтва при вивченні складного матеріалу. Наприклад: на уроці математики використати елементи образотворчого мистецтва або музичного. Одноманітна інформація і одноманітні способи дій швидко викликають нудьгу.

3. Розуміння потреби, важливості, доцільності вивчення даного предмету в цілому і його окремих розділів.

4. Чим більше новий матеріал пов'язаний із засвоєними раніше знаннями, тим він цікавіший для навчаючого.

5. Навчання повинно бути важким, але посильним. Тут також можна застосовувати елементи мистецтва для легшого засвоєння матеріалу.

6. Чим частіше перевіряється і оцінюється робота школяра, тим цікавіше йому працювати. Також ми можемо використати самооцінювання або партнерське.

7. Яскравість навчального матеріалу, емоційна реакція і зацікавленість самого вчителя з величезною силою впливають на школяра, на його ставлення до предмета. Семе тут використовуються практично усі види мистецтва: образотворче, музичне, театральне і т.д.[2].

Висновки. Учні отримують задоволення, якщо їм вдається реалізовувати особисті плани, займатися справами, що їх цікавлять, коли заняття збуджують їхній інтерес. Вони можуть відчувати задоволення, переконавшись, що отримані у школі знання знаходять застосування у житті. Мотивація вчитися посилюється завдяки навчанню: воно викликає запитання, готує до вирішення складних завдань та висвітлює проблеми, пов'язані з позакласним життям.

Література

1. Бровчак Л.С. Проблема творчої діяльності в музичній педагогіці і психології, Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. (30.11.2017). – Warszawa, 2017. –Р. 105-113.

2. Голінська Т.М. Поліхудожній розвиток молодших школярів засобами інтеграції мистецтв, Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наукових праць / редкол. : Т.І. Сушенко (відпов. ред.) та інші. – Вип. 26. – Київ-Запоріжжя : ЗПК, 2002. – С. 415-419.

3. Старовойт Л. В. Методика творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання та художньої праці: дис... канд. пед. наук: 13.00.02 – 2009. – С.18.

4. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.
5. Starovoit, L.V. (2010). Pedagogicheski umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkolyariv u protsesi trudovoho navchannya [Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training]. Naukovi zapysky – Scientific notes, 261-266.

Л. Старовойт,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Усі здібності і навички щодо навчання, як відомо, набуваються у початковій школі. І пам'ять, як складний психологічний процес, не виняток. Набуваючи природні риси, правильно розвинена багатоаспектна пам'ять стає регульованою та опосередкованою.

Значне підвищення вимог до ефективності пам'яті обумовлює й формування мнемічної функції. Високий рівень запам'ятовування необхідний задля виконання різноманітних навчальних завдань і для розвитку дитини загалом. Адже учень цього віку має багато і точно завчати навчальний матеріал, вміти докладно відтворити його зміст. Також учень має вміти відтворювати вивчене через певний час. Погана пам'ять впливає на успішність дитини щодо навчання, а це негативно впливає не лише на результативність, а й на негативне ставлення до школи взагалі.

Аналіз попередніх досліджень. Проблемою розвитку пам'яті переймалися багато науковців-психологів і педагогів, у тому числі і педагогів-музикантів: О. Скороходова, П. Блонський, Л. Заньков, Р.Немов, В.Григор'єв, А.Гонтединер, А.Смірнов, Я.Соловей та ін. Їхні праці однозначно переконують у важливості розвитку пам'яті засобами музичного мистецтва.

Мета статті. Метою нашого дослідження є встановити зв'язок між розвитком різних методів запам'ятовування і методами навчання на заняттях музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Учні початкової школи переважно фіксують яскраві події, емоційно забарвлені життєві факти і події, що свідчить про гарний розвиток мимовільної пам'яті, форми якої досліджено у роботі з учнями четвертих класів Я.Соловей. Групі учнів четвертих класів був даний матеріал для запам'ятовування і нескладна задача. Науковець з'ясувала, що близько 20 відсотків учнів правильно зрозуміли і умову задачі, і запам'ятали її, і точно передали зміст пропонованого теоретичного матеріалу. Близько половини школярів переформулювали зміст задачі, використовуючи лише для них прийнятні і цікаві факти, застосовуючи мимовільну пам'ять і тому розв'язували завдання не достатньо свідомо. Решта школярів (близько 30 відсотків) зовсім не змогли відповідно до завдання запам'ятати і утримати в пам'яті матеріал, мимовільно і фрагментарно запам'ятали фактичний матеріал, тому неусвідомлено відбулося і вирішення задачі [4].

Тож, задля успішного навчання, ще у молодшому шкільному віці у дитини має скластися три форми мимовільної пам'яті, одна з котрих забезпечує осмислене і систематичне запам'ятовування навчального матеріалу, а дві інші, що мають прояви у більше як 80 відсотків школярів, дають нестійкий мнемічний ефект, який значною мірою залежить від багатьох факторів та особливостей запам'ятовуваного матеріалу, від сталих, або звичних процесів, а не від фактичних завдань навчальної діяльності [4].

Звичайно, не все, що запам'ятовує першокласник, є для нього на цьому етапі навчальної діяльності цікавим і захопливим, тому однієї мимовільної пам'яті вже не вистачає для тривалого використання вивченого матеріалу.

Безперечно, необхідною умовою для розвитку пам'яті є захоплення дитиною предметом занять. Але не увесь матеріал у школі можливо підлаштувати під вподобання усіх учнів. А вдосконалення процесів пам'яті в молодшому шкільному віці обумовлене перш за все набутими у навчанні різноманітними стратегіями запам'ятовування і тісно пов'язане із організацією та обробкою матеріалу, який треба запам'ятати. Але без соціальної роботи цей процес рідко буває продуктивний через хаотичність і ненаправленість формування. Здатність молодших школярів до мимовільного запам'ятовування теж неоднакова у періоді навчання в початкових класах. Вона суттєво

відрізняється, відповідно до вікових категорій (1-2 і 3-4 кл). Для семи-, восьмирічних дітей « характерні ситуації, коли запам'ятати без докладання яких-небудь зусиль набагато простіше, ніж запам'ятовувати, усвідомлюючи, організовуючи матеріал... » [1]. Коли першокласників запитувати, як вони запам'ятовували, про що думали тощо, то найчастіше вони відповідають, що просто запам'ятали, ні про що не думали. Це віддзеркалюється і на результативності . Для молодших школярів краще виконати настанову «Запам'ятайте!», аніж докласти зусиль для запам'ятовування за допомогою будь-яких інших методів.

Із ускладненням завдань, просто запам'ятати стає неможливим і тоді дитина починає шукати інші прийоми організації процесу запам'ятовування (зазвичай це універсальний прийом багаторазового повторення) [1].

Від молодших школярів за програмою вимагається лише найпростіше відтворення невеликого за обсягом і складністю матеріалу, що можна досягти шляхом багаторазового повтору. Але можна спостерігати, як цей спосіб застосовують діти і старшого шкільного віку. Тому є дуже важливим саме у молодших школярів виховувати прийоми смислового запам'ятовування і логічної пам'яті, щоб на достатньому рівні формувати процеси довготривалої пам'яті.

В основі логічної пам'яті закладені вміння використання мислетворчих процесів, як основного засобу тривалого запам'ятовування, який базується перш за все на розумінні поданого матеріалу. У цьому сенсі доречно було би використовувати смислові порівняння, диференціацію або класифікацію, виділення головного змісту, складання простого або складного плану тощо.

Вивчення формування прийомів формування пам'яті у дітей молодшого шкільного віку доводять, що навчання мимовільного прийому запам'ятовування, основою котрого є розумова дія, має складатися із двох етапів. Перший має сформувати розумову дію як таку. Другий – навчити застосовувати уже сформовану дію мимовільно, як засіб запам'ятовування [5].

Тож, щоб застосувати як засіб запам'ятовування класифікацію, спочатку треба сформувати певні вміння класифікувати предмети і явища.

Також повинен бути спеціально організований процес формування логічної пам'яті у молодших школярів, адже самі діти у цьому віці не осмислюють матеріал задля запам'ятовування і найчастіше використовують багаторазове повторення. Тому важливе спонукання дорослими дітей

молодшого шкільного віку до застосування прийому логічного запам'ятовування матеріалу.

У різному віці навчання у початковій школі вирізняється і використання способів смислового запам'ятовування матеріалу. І до завершення початкової школи діти самі пристосовуються і знаходять нові засоби запам'ятовування під час навчання.

Мимовільна пам'ять має ще один аспект, що пов'язаний із звуками і малюнками. Це відтворення на письмі звуків через письмо. Тому вже третьокласники оволодівають опосередкованим запам'ятовуванням через письмове мовлення. Хоча у цьому віці ще цей процес здійснюється некеровано і неусвідомлено [3].

Початкова школа – найкращий вік для цілеспрямованої роботи з розвитку оволодіння мнемічною діяльністю, яка в цей період є найбільш ефективною, особливо для розвитку пам'яті. Важливою умовою є врахування індивідуальних характеристик пам'яті дитини: її обсягу, модальності (зорова, слухова, моторна) тощо. І найголовніше на цьому етапі, щоб кожна дитина усвідомила: задля того, щоб засвоїти добре матеріал, його потрібно ретельно опрацювати [3].

Доцільно навчити дітей різним способам і прийомам запам'ятовування, допомогти оволодіти найбільш ефективними (для кожної дитини по-різному) з них.

Загальна музична освіта школярів завжди була і залишається невід'ємною частиною естетичного виховання дітей. Крім естетики, музичне мистецтво сприяє покращенню пам'яті.

Сучасний погляд на урок музики підкреслює той факт, що урок музики, на сьогодні – це урок мистецтва.

Процес навчання на уроці музики спрямований на збагачення і поповнення музичного досвіду учнів, а також на освоєння способів бути причетним до цього досвіду, самому освоювати, перетворювати і поповнювати його.

В основу роботи покладено методіку дії, тобто активну музичну діяльність учня в процесі слухання і виконання музики [2].

Це досягається за допомогою багатьох методів.

Метод моделювання художньо - творчого процесу. Школяр ставиться в позицію творця - композитора, як би заново створює твір. Це проходження і проживання шляху народження музики, відтворення її як би «зсередини». У

практичній роботі багато вчителів віддають чимало часу пошуку таких питань, які б спонукали, направляли, змушували замислитися учнів. Для вчителя необхідно знати, як правильно побудувати запитання, оскільки в питанні прихована суть поставленої задачі. Вирішення питань на уроках набуває форму нетривалих бесід педагога з вихованцями. У кожній з цих бесід повинні наочно враховуватися три обов'язкових аспекти: по-перше, має бути чітко сформульоване педагогом завдання; по-друге, поступово має бути вироблено спільне рішення щодо цього завдання і, по-третє, має бути зроблено вже самими учнями остаточний висновок [1].

Саме постановка задачі, рішення якої вимагає роботи з уявним експериментуванням, дослідженням матеріалу, а також самостійного пошуку ще невідомих логічних зв'язків всередині процесу мислення – це основа, яка лежить у справжньому змісті навчальної або творчої задачі [4].

Цей метод вимагає водночас і розвитку інших умінь і якостей, таких як: самостійність у знаходженні і усвідомленні набутих знань, а також розвитку здібностей індивідуального слухання і творчої інтерпретації [3].

Ілюстрація музичного твору (Переклад музики на мову іншого виду мистецтва). Після прослуховування і аналізу музики, «перекласти» твір на мову фарб і ліній. Передати в малюнку динамічні нюанси, тембри інструментів. Кожна картина несе в собі відбиток особистості, оригінальності дитини [4]. Такий метод теж сприяє розвитку асоціативних порівнянь у дитини, що сприяє й розвитку прийомів запам'ятовування [4].

Метод «пластичного інтонування» або експресивне вираження внутрішнього емоційного стану. «Пластичне інтонування» - вираз музики в жесті. Взяти у свою руку звук і вести його, дотримуючись руху головної думки твору - прийом «слухання рукою». Діти «малюють» рукою рух музики.

«Пластичне інтонування» – це один із способів, одна з можливостей «проживання» образів, коли будь-який жест, рух стають формою емоційного вираження змісту. Жест, рух, пластика мають особливу властивість узагальнювати емоційний стан. Здатність вчителя знайти такі узагальнюючі рухи, які б висловили головне: душевний стан, відбитий в музиці, – ця здатність важлива, тому що ці рухи можуть стати настільки зрозумілими, настільки вплинути на дітей емоційно, що буквально скасовує необхідність у тривалих бесідах з приводу характеру музики.

Рухи можуть бути різними – від гнучкого спадного руху руки до імітації гри на музичних інструментах в характері музики; від похитування корпусом до радісного танцю; від легкого кроку до хороводу.

Діти частіше чекають показу готового варіанта пластичного вираження, ніж самі його придумують. Тому краще обмежуватися тільки натяками і підказками, здатними допомогти дитині. Важлива свобода творчості [2]. Цей метод теж сприяє розвитку нових форм осмисленого запам'ятовування.

Інструментальне музикування. Прослухавши твір, графічно зобразити його форму, рух мелодії, динаміку, регістр і інші елементи музичної мови.

Інструментальне музикування – це творчий процес сприйняття музики через гру на доступних дитині музичних інструментах. Інструментальне музикування дуже тісно пов'язане зі слуханням музики, вокально-хоровим виконанням, імпровізацією. Залучаючи дітей до музики через інструментальне музикування, сприяти їхній творчості, необхідно пам'ятати наступне: учень діє так, як йому підказує його музична інтуїція; вчитель допомагає вибрати музичний інструмент, що відповідає стилю та музичному образу твору; вчитель допомагає учневі знайти прийом виконання. Гра на інструментах – цікава та корисна музична діяльність дітей. Це дозволяє прикрасити життя дитини, розважити її та викликати прагнення до власної творчості. У процесі навчання гри на інструментах добре формується слухові уявлення, почуття ритму, тембру, динаміки. Розвивається самостійність у діях дитини, її увага, здатність запам'ятовувати і організованість [2].

Проспівування мелодії зі словами або мелодекламація. Мелодекламація – художня декламація віршів або прози з використанням музики [2].

Прийом «сенкану» (В перекладі з французького «п'ять рядків»).

1 рядок – заголовок. 2 рядок – два прикметники. 3 рядок – три дієслова. 4 рядок – фраза, яка передає власне ставлення, настрій, почуття. 5 рядок – висновок, одним словом або фразою. «Сенкан» доречно використовувати як індивідуальне завдання і для роботи в парах. Освоєння всіх кроків може бути поступовим, на етапі рефлексії. Наприклад:

1. Ранок
2. Раніше, сонячне, літнє.
3. Починається, встає, розквітає, сяє.
4. Радість, ніжність, теплота.

5. Природа прокидається. Краса!

Ці методи і прийоми дозволяють не лише створювати урок для дітей, щоб він сприймався ними як урок мистецтва, а й дають можливість безпосередньо залучати саму дитину до процесу творчості, розкрити її неповторність та індивідуальність. Допомагають у пошуках нових прийомів запам'ятовування [2].

Висновки. Отже, процес музичної пам'яті – це комплекс різноманітних видів пам'яті, з яких найважливішими у розвитку дитини є слухова та моторна пам'ять. За допомогою музичних занять формуються логічні способи запам'ятовування. Вони сприяють розвитку дитини і є найкращими для формування навчальних вмінь. Також важливо нормувати повторення у процесі навчання. Вони теж повинні бути активними для досягнення успіху запам'ятовування. Музикування дітей на музичних інструментах також сприяє розвитку тембрового слуху і розвиває дрібну пластику пальців, що особливо важливо для вдосконалення навичок письма.

Література

1. Готединер, А. Л. Дидактические основы музыкального восприятия / В. И. Руденко // Вопросы музыкальной педагогики. – 1975. - №2. – с. 68 – 78.
2. Григорьев, В. А. О развитии музыкальной памяти / В. А. Натансон //
3. Немов, Р. С. Психология: Учеб. для выс. пед. учеб. заведений: в 3 книгах. Кн. 1. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – С. 217 – 259.
4. Соловей Я.Г. Музичні здібності як предмет музично– педагогічного дослідження /Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України – 2012. – с.672 – 681.
5. Смирнов, А. А. Проблемы психологии памяти / А. А. Смирнов. – М.: Просвещение, 1966. – с. 324 – 358.
6. Старовойт Л.В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання // Наукові записки [Текст] / Л.В. Старовойт. – Тернопіль: ТНПУ, 2010. – С. 261-266.
7. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.

Н. Тодосієнко,
старший викладач
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

СПРИЙМАННЯ МУЗИКИ ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. У даній статті розглядається проблема формування сприймання музики дітьми молодшого шкільного віку, вплив музичної підготовки та естетичного досвіду на розвиток сприймання й інтерпретацію музичного мистецтва особистістю дитини – суб'єкта музично-естетичної діяльності. Психологічні особливості сприймання музичних творів молодшими школярами досліджено як педагогічну проблему.

Ключові слова: молодший шкільний вік, музично-естетична діяльність, музичний досвід, музичне мистецтво, особистість, сприймання музики.

Постановка проблеми. Забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення, формування інтелектуального та культурного потенціалу особистості в Державній Національній програмі «Освіта» Україна ХХІ століття визначено одним з пріоритетних напрямків реформування основ національного виховання: «у вирішенні даної проблеми особливу роль відіграє мистецтво як невід'ємна складова культури народу, як спосіб образного освоєння оточуючого світу, як складова духовного життя людини і суспільства» [2, с. 3].

Найбільш сприятливим віковим періодом розвитку музичних здібностей є молодший шкільний вік, коли закладаються основи духовності, свідомості, естетичних та моральних якостей, загальної та художньої культури. Головною метою у розвитку початкової ланки освіти є створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу, індивідуальних здібностей особистості.

Для сучасного освітнього процесу актуальною у галузі музичної педагогіки та психології залишається проблема організації сприймання музики молодшими школярами з різним рівнем музичного досвіду. Вона полягає в тому, що діти, які мають певний естетичний досвід порівнюють знайомі музично-слухові уявлення з вже відомими знаннями, тоді як у дітей без попереднього музичного досвіду виникає бажання наповнити певні звукові явища, знайти внутрішні точки опори для сприймання музики, відшукати власні приватні уявлення про музичний твір.

Отже, важливою умовою музично-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку є створення умов для поступового включення учнів у систему естетичних відносин, а саме: сприймання музичного мистецтва, надбання художньо-естетичних знань і музичного досвіду, власна творча музична діяльність. Особливе значення цей процес має у початковій школі, коли

в учнів розвивається інтерес до цінностей світового мистецтва, що дозволяє ефективно формувати естетичне сприймання молодших школярів.

Актуальність проблеми полягає в потребі сучасної освіти сформувати в учнів здатність до розуміння найкращих зразків музичного мистецтва, залучити їх до музики та художньо-творчої діяльності, але початкова освіта в сучасній школі, ще недостатньо ефективно забезпечує умови для розвитку естетичних інтересів дітей, почуття прекрасного, розуміння надбань світової музичної культури.

Проблема формування у молодших школярів навичок сприймання музики, впливу певної музичної підготовки, отриманого в минулому естетичного досвіду на розвиток сприймання та інтерпретацію музики особистістю дитини молодшого шкільного віку як суб'єкта музично-естетичної діяльності, психологічні особливості сприймання музичних творів молодшими школярами є предметом дослідження багатьох діячів педагогічної науки. Але проведений аналіз відповідних літературних джерел, результати ознайомлення з досвідом роботи закладів середньої освіти показують, що питання музичного розвитку молодших школярів у світлі сучасних концепцій педагогічної науки ще не знайшли належного розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню психологічних аспектів формування естетичного сприймання, почуттів, мислення, розвитку можливостей особистості та умов її художньо-творчої самореалізації сприяли дослідження загальної та вікової психології, психології мистецтва (І. Бех, Л. Дорфман, О. Запорожець, Л. Виготський, М. Гальперін, О. Леонт'єв, В. Ядов, П. Якобсон та ін.). Формування у дітей і молодого покоління естетичних ідеалів та ціннісних орієнтацій отримало інтерпретацію в працях Б. Андрієвського, Т. Голінської, Є. Квятковського, Л. Масол, С. Мельничука, В. Кудіна, О. Рудницької, Г. Шевченко. Дослідження в галузі музичного сприймання здійснювали А. Костюк, В. Медушевський, Б. Назайкінський.

Мета статті полягає у дослідженні педагогічного потенціалу формування музичного сприймання дитини молодшого шкільного віку як суб'єкта музично-естетичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво завжди було об'єктом дослідження багатьох наук – історії, філософії, культурології, естетики, мистецтвознавства, психології, педагогіки та ін. Естетика і мистецтвознавство, з одного боку, а психологія, з іншого, подали вагомий

внесок у розвиток психології мистецтва. Аналізуючи суперечності і проблеми, що характерні для сучасної системи педагогічної освіти, Н. Лазаренко акцентує: «Сучасна наукова думка, іноді не враховує духовності, творчості, психологічних потреб людини. Тому останнім часом науковці відкривають нові можливості для отримання передового досвіду в галузі гуманітарних наук і мистецтва, що сприяє відновленню рівноваги між розвитком творчості та найсучасніших досягнень науки, технологій, математики» [6, с. 6].

Антична філософія містить погляди про те, що все, що рухається, має звучати. «Світ є космос, що звучить. Навколо багато шумів, «звучань», ми слухом відчуваємо світ, який наскрізь звучить» [13, с. 451]. Б. Зотов запропонував класифікацію цього «звучання» таким чином: звучання світу, який ми усвідомлюємо як «музику світу», як «буття само по собі», щось фізичне, незалежне від нашої свідомості, те, що може стати подразником, привернути увагу як сигнали; звучання, яке при спрямованості уваги викликає інтерес й естетичні почуття, насолоду, пробуджує фантазію; звучання «музики» світу, втручаються в нашу свідомість, з якої виникають музичні твори [13].

У своїх дослідженнях Л. Виготський і О. Леонт'єв розглядали зовнішні зв'язки людини зі світом, відношення свідомості людини до предметного світу у зв'язку з ідеальними, а не тільки матеріальними формами її існування в суспільстві. Так, Л. Дорфман наголошує, що «відкривається істинний об'єкт психології мистецтва: один його напрямок йде в полюс суб'єкта, інший – в полюс художнього предмету. А в цілому відкривається онтологічне поле психології мистецтва, в якому співіснують взаємні вклади психічного в твори мистецтва – художнє і, навпаки, художнього – твір мистецтва, в психічне» [5, с. 144].

Термін «формування», на думку Т. Голінської, у педагогічній практиці набуває іншого значення, воно поглиблює феномен розвитку, який як відомо, детерміновано обставинами життєдіяльності людини, цілеспрямованими процесами виховання і навчання [3, с. 418].

Сприймання є цілісним актом, де відбувається пізнання не окремих якостей предмета, а пізнання його в цілому в багатоманітності всіх властивостей. Воно структурне за законом єдності елементів; рухливе в часі і просторі; узагальнююче; усвідомлене, тобто, коригується свідомість і пов'язане з минулим досвідом людини [1, с. 229]. Під сприйманням слід розуміти процес безпосереднього відображення у свідомості людини предмета або явища у сукупності всієї багатоманітності його властивостей, які тісно пов'язані з іншими

психічними процесами людської особистості.

На думку В. Медушевського, «при дефіциті часу отримана інформація в процесі обробки встигає пройти тільки через найбільш уторовані нервові шляхи, через найбільш натреновані блоки розпізнавання. При достатньому же кількості часу до процесу розпізнавання підключається безліч і інших, більш складних і менш натренованих програм. Їх взаємодія і забезпечує повне адекватне і деталізоване сприймання» [9, с. 66].

Таким чином, С. Назайкінський підкреслював, що «музичний досвід формується як специфічна надбудова над загальним життєвим досвідом і немов вбирає в себе багато його елементів» [10, с. 13]. Вчений вказував на особливу роль соціокультурного елементу для формування музично-перцептивної функції. Цінність музики як субстанції і виду мистецтва зумовлена тим, що музика існує як спосіб ціннісної взаємодії людини з світом, при цьому музика виводить особистість людини на «внутрішній діалог» із самою собою.

Слід звернутися до проблем психологічних основ сприймання мистецтва, зокрема музичних творів і розглянути особливості і стадії формування музичного сприймання, які виділені дослідниками як основні, найбільш важливі умови, що впливають на якість музичної перцепції. Складові перцептивного процесу, сприймання музики – це суб'єкт (слухач), об'єкт (музична тканина в цілому) і сама ситуація сприймання, спосіб їх взаємозв'язку, формування та розвиток чуттєвого образу. Об'єктом сприймання тут виступає музика як система організованих звуків, комплексний подразник, що впливає на суб'єкта сприймання і викликає його цілісну реакцію. Суб'єктом сприймання музики виступає особистість з усією сукупністю психічних проявів.

Суб'єктні особливості – характеризують особистість, насамперед як суб'єкта певної діяльності. Виділення цих особливостей, звичайно, має відносний, але повністю визначений зміст. Отже, О. Готсдінер у своїх дослідженнях з питань формування музичного сприймання виділяє чотири стадії формування музичного сприймання і підкреслює, що з психологічної сторони немає обмежень для сприймання музики кожною людиною, але ступінь її розуміння, глибина переживання і тонкість розуміння ідейного та художнього змісту буде відрізнятися: у різних людей, в різному віці, в різних умовах. Відмінності будуть визначатися вродженими особливостями людини, реактивністю, тими чи іншими мимовільними факторами, що змінюються об'єктивними і суб'єктивними умовами, певною мірою підготовленістю

слухача, його рівнем культури [4, с. 89].

Стадія сенсомоторного навчання. Основні її функції – формуюча, пристосувальна і пізнавальна. Основу складають первинні пізнавальні процеси, які характеризують елементарний рівень сприймання. Сприймання музики на цьому етапі характеризується аморфністю, нерозчленованістю, що не дозволяє вважати таке сприймання змістовним психологічним процесом.

Стадія перцептивних дій. Вона характеризується появою голосових реакцій, емоційних вигуків, елементів мовлення. Сприймання музики на цій стадії знаходить чуттєво-предметний зміст.

Стадія утворення естетичних моделей. На даному етапі відбувається вироблення розумових операцій, наприклад, порівняння, оцінка, формування елементарних «еталонів». Можна констатувати перехід від почуттєвого до чуттєво-логічного сприймання, більш усвідомленого, логічно-аналітичного характеру сприймання музичного твору.

Евристична, або творча стадія характеризується співучастю слухача в творчому акті відтворення музичного твору. Музична антиципація тісно пов'язана з музичною обдарованістю, освіченістю і набутим музичним досвідом слухача. Сприймання стає більш усвідомленим, відбувається частковий аналіз структури твору, засобів музичної виразності.

Основні ознаки сформованих стадій завжди присутні на вищих рівнях музичного сприймання, зазнаючи деякі якісні зміни. У професійних музикантів інтеріорізовані перцептивні дії здійснюються як миттєвий психічний акт без усвідомлюваного аналізу змін реєстру; емоційні реакції більш диференційовані і виступають в новій якості – як естетичні емоції [4].

Значну роль в процесі сприймання музики відіграє апперцепція – накопичені музичні знання слухача. Аперцепція трактується як різновид і властивість сприймання, в яких виявляється залежність сприймання від попереднього індивідуального досвіду людини, її знань, інтересів, актуальних для неї знань, полягає у включенні нових об'єктів до наявної в людини системи уявлень [13]. Німецький філософ Г. Лейбніц, вперше запропонував цей термін, розумів апперцепцію як усвідомлене сприймання душею певного змісту [7], стан особливої ясності свідомості, його зосередженості на чомусь. Розрізняють два види апперцепції: стійку апперцепцію – залежність процесу сприймання від стійких характеристик суб'єкта; тимчасову апперцепцію – де виявляють себе ситуативні виникаючі психічні стани: емоції, експектації, установки.

Аперцепція – вплив музичного досвіду на сприймання – готує емоційну реакцію на очікуваний музичний твір і сприяє створенню установки на сприймання. Прояви аперцепції можуть бути як позитивними, так і негативними. У першому випадку музика виправдовує очікування і узгоджується з минулим досвідом, що породжує до неї позитивне ставлення. У другому випадку музика сприймається не відразу, оскільки відрізняється від прослуханої раніше, і поки операції зв'язання і порівняння не підкріпляться позитивними емоціями, музика не буде повноцінно сприйматися.

Сприймання мистецтва особистістю дитини індивідуальне, у кожного учня є свій улюблений вид мистецтва, тому залучення учнів до різних видів мистецтва, їх синтез розширює межі їх пізнавальних можливостей, ціннісних орієнтацій, асоціативних уявлень [14]. Так, у своїх дослідженнях до показників естетичного сприймання Г. Шевченко [14] відносить такі, як емоційність, оціночне відношення до предмета на основі знань, емоційної пам'яті і досвіду, активна позиція – співпереживання. Що стосується діагностування музично-естетичного досвіду молодших школярів, то тут можна виділити таких наукові роботи Е. Печерської, Н. Миропольської та О. Рудницької [12], які обґрунтовують важливість діагностування рівня музичної вихованості молодших школярів й подають критерії музично-естетичного розвитку дітей.

З метою стимулювання процесу сприймання музики нами досліджено методичні особливості включення дітей молодшого шкільного віку в музичну творчість, запропоновані наступні форми, методи та прийоми: естетична бесіда, твори-описи, метод гри, інсценізація та театралізація пісні, малювання музики твору, що сприяє активізації творчих здібностей, розкриттю творчих можливостей учнів початкових класів.

В результаті роботи за запропонованою нами методикою розвитку музично-слухових та колористично-зорових уявлень учні експериментальних груп продемонстрували позитивну динаміку в формуванні музичного сприймання, певний зріст творчих можливостей. Результати експерименту показали зростання рівня музичного сприймання, формування художньо-естетичної оцінки, включення дітей молодшого шкільного віку в творчу мистецьку діяльність після проведення контрольного експерименту, але без спеціального стимулювання даний процес протікає досить повільно.

В процесі дослідження обґрунтовано, що процес формування музичного сприймання у молодших школярів буде успішним за наступних педагогічних

умов: зміцнення мотиваційної основи процесу музичного сприймання із врахуванням їх психофізіологічних, вікових та індивідуальних особливостей; створення естетичного середовища; реалізація системного інтегрованого підходу до організації художньо-оціночної діяльності дітей; збагачення творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку у процесі залучення їх до мистецької діяльності; опора на попередній естетичний досвід дітей.

В процесі дослідження формування музичного сприймання у молодших школярів були запропоновані для слухання та аналізу наступні музичні твори: українські народні пісні «А ми просо сіяли», «Огірочки», «Гречаники», «Дударик», «Я коза ярая», «Журавель», «Спи, дитино, спи», «Щебетала пташечка», «Іди, іди, дощику», «Край долини мак», «Котився снопочок», «Вийшли в поле косарі», «Край дороги мак», «Ой вербо», «Ой на горі жито», «Благослови, мати», «Соловейку, сватку, сватку», «Верховино, світку ти наш», «Мак», «Ой на горі льон», «Їхав козак за Дунай», «А вже весна», «Жучок», «В понеділок раненько», «А ми просо сіяли», «Чом, чом земле моя», «Котику сіренький», «Ходить сон коло вікон», «Два півники», «Гуси-гуси», «Ходить квочка», «Ой заграйте дударики», «Ой єсть в лісі калина», «Ой на горі тай жєнці жнуть», «Прилетіла перепілонька», «Ой гиля, гиля гусоньки на став», «Гей там на горі Січ іде» в обробці Я. Степового.

Висновки. У статті розглянуто проблему формування навичок сприймання музики дітьми молодшого шкільного віку, впливу музичної підготовки дитини, її естетичного досвіду на розвиток сприймання, інтерпретацію музичного мистецтва особистістю – суб'єктом музично-естетичної діяльності. Досліджено психологічні особливості сприймання музичних творів молодшими школярами як педагогічну проблему. Висвітлено проблеми музичного виховання особистості молодшого школяра, окреслено пошук нових творчих підходів до формування музичного сприймання у дітей молодшого шкільного віку та впровадження їх у освітній процес сучасної школи. Здійснено апробацію комплексу методів активізації музичного сприймання у дітей молодшого шкільного віку, визначено пороги чутливості до соціальної спрямованості та індивідуально-психологічних особливостей, включаючи музичні установки, переваги, потреби, слухацький досвід, рівень музичної освіти, що обумовлює рівень сприймання музичного твору, сприяє виникненню інтересу до мистецької творчості під керівництвом учителя.

Література

1. Андрієвський Б. М. Взаємодії художньо-виразної мови музики та живопису в естетичному вихованні молодших школярів // Пед. науки: зб. наук, праць ХДУ. Вип. 26. Херсон, 2002. С. 229-232.
2. Бровчак Л. С., Старовойт Л. В. Попереднє слово. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду): Матеріали Всеукраїнської наук.-практ.конф. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2016. 312 с.
3. Голінська Т. М. Поліхудожній розвиток молодших школярів засобами інтеграції мистецтв // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наукових праць / Редкол.: Т.І. Сушенко та інші. Вип. 26. Київ-Запоріжжя: ЗПК, 2002. С. 415–419.
4. Готсдинер А. Л. Музыкальная психология [Текст] / М.: Магистр, 1993. 327 с.
5. Дорфман, Л. Я. Эмоции в искусстве [Текст]: Теорет. подходы и эмпири. исслед. / - М.: Смысл, 1997. 424 с.
6. Лазаренко Н. І. Суперечності, проблеми і парадокси в системі педагогічної освіти / Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник. наук. праць Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 5 – 8.
7. Лейбниц Г. В. Новые опыты о человеческом разуме. М., 1936. 266 с.
8. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Упор. Л. М.Масол, О. В.Гайдамака, Е. В.Белкіна, О. В.Калініченко, І. В.Руденко. Харків: Ранок, 2006. 256 с.
9. Медушевский. В. В. Интонационная теория в исторической перспективе [Текст] / Советская музыка. 1985. № 7. С. 66-70.
10. Назайкинский. Е. В. Оценочная деятельность при восприятии музыки [Текст] / сб. статей: Восприятие музыки. М., 1980. 234 с.
11. Психологічний словник / за редакцією члена-кореспондента АПН СРСР В.І.Войтка. Київ, Видавниче об'єднання «Вища школа», 1982. 679 с.
12. Рудницька О. П., Миропольська Н. Е. Критерії музично-естетичного розвитку дітей // Початкова школа. 1985. № 3. С. 38-43.
13. Субота М. В. Суб'єктні особливості емоційного сприймання музики (когнітивний та експериментальний аспекти) [Текст] / Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. Том X, Вип. 9. С.435 – 451.
14. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе: учеб.-метод. пособие. Киев: Рад. школа, 1985. 114 с.

А. Філіпович,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,

УКРАЇНСЬКА ПОЕЗІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ В ЇЇ ВПЛИВАХ НА ВОКАЛЬНУ ТВОРЧІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМПОЗИТОРІВ

Постановка проблеми дослідження та її актуальність. Щороку у березні національна спільнота святкує день народження видатного поета, славетного сина українського народу – Тараса Григоровича Шевченка, який на недосяжну висоту підняв українське слово, виразив думки і прагнення нашого народу в умовах поневолення російським царатом. Саме його творчість привернула увагу широкої громадськості не тільки до громадянських проблем українського народу, але й до його мови, що співом проявилася у віршах як самого Т.Шевченка, так і С. Руданського, Л. Глібова, Ю. Федьковича, С. Воробкевича і багатьох інших вірних синів України.

Зі словом великого Кобзаря, українською поезією школярі знайомляться вже у початковій школі, адже вона сприяє вихованню почуття любові до Батьківщини, закладає підґрунтя патріотичного світогляду дітей. Проте, більш дієвий вплив на формування національної свідомості дітей молодшого віку, на нашу думку, може здійснити співане слово, яке допомагає краще запам'ятати вірш, розвиває емоційний світ житини, сприяє становленню її естетичного смаку. Тому використання на уроках у початковій школі пісень і романсів, створених на вірші українських поетів, набуває особливої актуальності у процесі становлення нової української школи, покликаної виховувати особистість, здатну до самореалізації у сучасному суспільному житті.

Аналіз останніх досліджень. Для вивчення можливостей використання української співаної поезії на уроках у початковій школі автор статті звернулася до літературних джерел, розміщених у двох площинах. Перша з них дозволила проаналізувати зміст української поезії, з якою знайомлять школярів на прикладі читанок О.Савченко [9, 10], авторських колективів у складі О. Верес, Г. Кирпи, Д. Чередниченко [1], С. Коструби, Н. Івасьо, О. Жовнір [4] та Н. Скрипченко, О. Савченко, Н. Волошиної [12], У цих збірках значне місце відведено саме поезії Т.Шевченка. У другій площині знаходиться література, присвячена вивченню особливостей музичної інтерпретації поетичного слова українських авторів. Дослідження М. Грінченка [2], Н. Гуйванюк [3], О. Кошиця [5], С.

Людкевича [6], Ю. Малишева [7] розкривають жанрово-стильові і змістові особливості українського романсу.

Мета статті. Спираючись на аналіз змісту української поезії, історичних відомостей, результати досліджень особливостей засобів виразності українського романсу, ставимо за мету визначити специфіку впливу української поезії ХІХ – початку ХХ ст. на становлення жанрів вокальної мініатюри у вітчизняній музиці.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, що наймогутніший вплив на українську народну пісню виявила творчість Тараса Шевченка. Овіяні духом щирої народності, поезії Кобзаря надзвичайно близькі до зразків народнопісенної творчості, але й мають яскраві індивідуальні риси, притаманні перу великого митця. Відомо, що вже за життя поета з'явилися перші музичні зразки його поетичної творчості, складені невідомим авторами з народу. Існують й авторські пісні на слова Т. Шевченка, які стали народними, зокрема «Нащо мені чорні брови» на музику Д. Бонковського, «Реве та стогне» на музику Д. Крижанівського.

Виділимо типові образи, що притаманні поезії Т. Шевченка та найчастіше резонують у народних піснях-романсах. Образ самотньої дівчини яку зрадили чи скривдили втілено в «Ой одна я, одна», «Нащо мені чорні брови». Образ козака, який знайшов свою загибель на чужині, віднаходимо у «Тече вода в синє море». Образ чумака, що помирає у забутті посеред безкраїх краєвидів серед степу, зустрічаємо в «Ой не п'ються пива-меди». Особливою привабливістю виділяються образи рідної для душі поета української природи, розкриті у піснях-романсах «По діброві вітер виє», «Плавай, плавай, лебедонько». Звичайно, важливе місце посідають образи України та її народу, що постають гіркими роздумами Т. Шевченка у «Думи мої», «Все йде, все минає», «Єсть на світі доля».

На розвиток жанру романсу в українській професійній музиці мала вплив і творчість видатних українських поетів С. Руданського, Л. Глібова, Ю. Федьковича, С. Воробкевича, а також багатьох майстрів слова з народу, кожен з яких збагатив народнопісенну культуру новими художніми образами й настроями, властивими його творчій індивідуальності.

В творчості видатного українського композитора М. Лисенка (1842-1912) остаточно сформувалися класичні риси української професійної музики, зокрема й у галузі камерно-вокальних жанрів. Композитор створив більше ста

двадцяти солоспівів. Звертаючись до цього жанру впродовж усього творчого життя, М.Лисенко постійно вдосконалював його стиль, що призвело до еволюції солоспіву в його творчості. Проте, піднести український романс до рівня сучасного світового музичного мистецтва М.Лисенку вдалося ще й тому, що в його поетичній основі знаходилися високохудожні поетичні зразки. С. Людкевич вказував, що у творчості М. Лисенка солоспіви були «тією стихією, що в ній найлегше і найкраще виявлявся природний талант композитора» [6, с.355]. Про музику до «Кобзаря» С. Людкевич писав, що це «справедливо... найвищий і найкращий вислів оригінальної лисенківської музики» [там само].

Пісні й романси М. Лисенка створені на тексти багатьох українських поетів, зокрема Т. Шевченка, П. Куліша, Є. Гребінки, С. Руданського, О. Кониського, Лесі Українки, М. Максимовича (на текст із його перекладу "Слова о полку Ігоревім"), О. Олеся, М. Вороного, В. Самійленка, М. Старицького, Я. Щоголева, І.Франка та інших. Найбільше камерно-вокальних творів – понад 60 (пісень, романсів, вокальних ансамблів) – М. Лисенко написав на вірші Т. Шевченка, причому переважна більшість з них була складена у перший період творчості митця, ще до 1880-х років. Саме в піснях і романсах на тексти Т. Шевченка яскраво виявилася «народна» лінія стилю композитора. У камерно-вокальних творах М. Лисенко довершено поєднав слова і музику, зумівши надзвичайно чуйно відтворити особливості змісту поезії та її психологічні підтексти .

Особливо помітний вплив поетичного дару Т.Шевченка на організацію ритмічної сторони мелодики камерно-вокальних творів М. Лисенка. Поетична ритміка віршів Кобзаря спирається на різні віршові системи. Особливо часто зустрічаються народно-пісенна силабіка та силабо-тонічний вірш різних розмірів. Проте, музична ритміка в піснях і романсах М. Лисенка значно багатша й відрізняється від мовної ритмічної схеми багатством метроритмічної організації.

Творчі й естетичні засади М. Лисенка, що виступив засновником вітчизняної професійної композиторської школи, надалі розвинули композитори наступного покоління, зокрема К. Стеценко, Я. Степовий, С. Людкевич, В. Барвінський та ін., в творчості яких романс також посів значне місце. Композитори звертаються як до поезії Т.Шевченка, так і митців початку ХХ ст., у віршах яких яскраво проявляються риси національного поетичного стилю.

Висновки. Багатство поетичних образів, художність і виразність поетичного мовлення, яскравий національний колорит, що стали ознакою творчості Т.Шевченка та інших українських поетів, заклали міцний фундамент, на якому вкоренилося розлоге дерево вітчизняного романсу. Від солоспівів М. Лисенка на вірші Великого Кобзаря започатковується традиція національної музичної Шевченкіани, що постійно збагачується й донині.

Література

1. Верес О.І. Кирпа Г.М, Чередниченко Д.С. Біла хата : читанка для 3 кл. чотириріч. поч. шк.. К.: Освіта, 1992. 288с.
2. Грінченко М. О. Шевченко і музика. Вибране К. : Рад. письменник, 1959 р. 456 с.
3. Гуйванюк Н. В. Мова пісні – душа співця. Чернівці.: Спілка, 2003. -312 с.
4. Коструба С.С., Івасько Н.С., Жовнір О.Д. Чиста криниця: читанка для 4 кл. чотириріч. поч. шк. К.: Форум, 2002. 351с.
5. Кошиць О. А. Про українську пісню й музику. К.: Муз. Україна, 1993.
6. Людкевич С. П. Форма солоспіву у М. Лисенка (Спроба аналізу) *Дослідження і статті*. К. . 1976 . С. 159-170
7. Малишев Ю.В. Солоспіви: нариси та нотатки про українську вокальну лірику. К.: Музична Україна, 1968. 219 с.
8. Нудьга Г. А. Пісні та романси українських поетів : в 2-х т Київ : Рад. Письменник,1956.
9. Савченко О.Я. Літературне читання: підручник для 3 класу. К.: Освіта, 2013. 192с.
10. Савченко О.Я. Читанка: підручник для 2 класу. К.: Освіта, 2010. Ч.ІІ. 160 с.
11. Сердюк О. В. , Уманець О. В. , Слюсаренко Т. О. Українська музична культура: від джерел до сьогодення (Навч. монографія). Харків.: Основа, 2002. 426 с.
12. Скрипченко Н.Ф., Савченко О.Я., Волошина Н.Й. Читанка: підручник для 4 кл. чотириріч. поч. шк. К.: Освіта, 1993. 336с.

В. Федоренко ,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – старший викладач Т. Маринчук

СЛУХАННЯ УКРАЇНСЬКОГО РОМАНСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК СКЛADOVA ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Постановка проблеми дослідження та її актуальність. Відчуття причетності до культури своєї нації починає закладатися на основі знайомства дитини з кращими мистецькими надбаннями власного народу. На уроках у

початковій школі учні залюбки слухають українські народні казки і легенди, пробують декламувати вірші вітчизняних поетів, вивчають прикмети народного календаря, співають народних пісень. З особливою емоційною силою на формування патріотичних почуттів та естетичного смаку школярів впливає музичне мистецтво, знайомство з яким найзручніше розпочинати з вокальних жанрів. Поєднання слова і мелодії робить музику зрозумілішою для дитячого сприйняття, особливо у тих творах, де втілені образи рідної природи, імітуються звуки лісу, поля, птахів, шуму дерев. Попередній аналіз української вокальної мініатюри засвідчує наявність значної кількості творів, де ці образи проявляються з особливою силою. Такі пісні й романси бажано використовувати для слухання з учнями початкової школи, адже вони можуть стати важливою складовою системи їх патріотичного виховання.

Аналіз попередніх досліджень. Український романс вивчався науковцями у різні періоди. В останній третині ХХ ст. ґрунтовні дослідження у цій галузі здійснили Т.Булат [1] і Б.Фільц [3]. Розкриваючи особливості творчості українських композиторів ХХ ст., О.Верещагіна-Білявська і Л.Холодкова, характеризують пісні й романси Я.Степового, К.Стеценка, Ф.Надененка та інших композиторів [2].

Мета статті. На основі вивчення змісту зразків українського романсу та аналізу наукових джерел, автор статті ставить за мету розкрити особливості втілення образів рідної природи у вокальних мініатюрах українських композиторів, зразки яких можна використовувати для слухання музики з учнями початкової школи, адже формування патріотичних почуттів варто починати з формування розуміння краси українських краєвидів, захоплення поетичним багатством образів рідної природи, відчуття власної причетності до життя свого краю.

Виклад основного матеріалу. Жанр романсу в Україні має особливе значення, адже саме в галузі вокальної музики втілюються демократичні тенденції національної культури і саме тому ця музика є доступною за розумінням її змісту вже у молодшому шкільному віці. Зазвичай, зміст романсів пов'язаний з втіленням ліричних почуттів, проте, розкриваючи їх, часто зображуються картини природи, які композитори насичують емоційністю і пристрасністю. До речі, психологізація образів природи, їх зображення через людські почуття є однією з типових рис національного мистецтва. Для дитячого сприйняття доступним є зміст романсів МЛисенка, в яких провідними стають

образи природи в романсах М.Лисенка – „У гаю, гаю вітру немає”, „Садок вишневий”, „Місяцю-князю”, „На сірій скелі мак цвіте”, „Айстри”, „По діброві вітер віє”, „Княжна” тощо.

Серед цих романсів зустрічаємо опору на жанри баркароли і ноктюрну, в центрі яких постає саме природа. До романсів-ноктюрнів відноситься „Місяцю-князю” М.Лисенка на слова І.Франка. Ознаки ноктюрну тут – інтимність висловлювання, відсутність раптових емоційних зрушень.

На жанр баркароли спирається романс М.Лисенка „Садок вишневий”. Його типові ознаки – хвилеподібний малюнок фортепіанного вступу, що створює ефект коливання хвиль. По-особливому змальовує звуками природу М.Лисенко в романсі „Княжна” на початкові строфи однойменної поеми Т.Шевченка. В ньому композитор засобами музичної виразності передав зорові уявлення (картини природи), а також вивів на передній план людину, змалював цілісний художній образ, який не має відповідника в поетичному першоджерелі. У змалюванні природи Дніпра композитор також вдається до жанру баркароли. Можна стверджувати, що використання жанрових ознак ноктюрну і баркароли у романсах М.Лисенка втілює прийом „узагальнення через жанр”, за якого певний жанр виступає носієм ліричних почуттів. .

„Ноктюрн” Я.Степового, „Місяць закоханий в ніч” П.Сениці, „Вечірня пісня” К.Стеценка, „Гаснут заката лучи” та „Южная ночь” В.Сокальського також спираються на ознаки жанру ноктюрну, змальовуючи образ нічної природи. Поетизує народну пісню в романсі-ноктюрні на слова Нікітіна „Вот уже вечер идет” Підгорецький. Жанр ноктюрну створює особливо поетичний настрій від спілкування людини з природою в романсі „Гаснут заката лучи” на вірші Ю.Шпажинського цього ж композитора.

Зазвичай, дітям подобається знаменита „Вечірня пісня” К. Стеценка, в якій також присутні ознаки ноктюрну, що поєднуються з характерними рисами колискової. Ознаки колискової – тип заколисувального руху та характерні інтонації низхідного секвенційного звороту. Ознаками ноктюрну стали особливий колорит тональності Ля-бемоль мажор з м’яким звучанням мелодії; хроматизація голосів фортепіанного супроводу; струнке гармонічне начало, якому підкоряється уся хроматизація; наявність органних пунктів, що стають тлом для хроматичного руху, стабілізують його і привносять в музику відчуття спокою, характерне для жанру ноктюрна.

Романси і пісні К.Стеценка посідають особливе місце в українській камерно-вокальній музиці. Композитор у своїх мініатюрах майстерно втілює образи природи, світ людських переживань, роздуми про долю народу. Звичайно, учням молодшого шкільного віку найближчими для сприйняття будуть солоспіви, в яких відтворюються образи природи, імітуються її звуки. Іноді у романсах К.Стеценка з'являється прийоми звуконаслідування. Так, у романсі на вірші Т.Шевченка „Вечір” („Сонце заходить, гори чорніють”) композитор відтворює спів пташки на словах „пташечка тихне” у партії фортепіано. Зовсім інший настрій панує в романсі К.Стеценка на вірші Лесі Українки „Дивлюсь я на яснії зорі”. Застиглість холодних байдужих зірок, що ніби глузують над героєм мініатюри, передається по-особливому організованому мелодичному руху вокальної партії. Дві фрази першого речення однакові за інтонаційним і ритмічним складом, що підкреслює їх статику, застиглість. Споглядальне і драматичне органічно поєднується у вокальній мініатюрі, створюючи особливе відчуття ліричного пейзажу.

Звукообразжальні моменти присутні в іншому романсі К.Стеценка на вірші Лесі Українки „Стояла я і слухала весну”. Повтори фраз мелодії в партії фортепіано створюють відчуття луни, співзвучної настроям ліричної героїні романсу.

Досить часто у романсах українських композиторів стан природи резонує душевним настроям їх героїв. В якості прикладу можна навести солоспів Підгорецького на вірші Бальмонта „Чайка”. Образ птаха стає втіленням трагічної безвиході, глибинного суму. Тут композитор не використовує прийоми звуконаслідування, але втілює образ природньої стихії, співзвучної душевному стану героя. Бурхливі сплески мелодії, напружені гармонії, поривчатий ритм розкривають увесь трагізм змісту.

С.Людкевич, який досконало володів засобами звукообразжальності, у вокальних мініатюрах відтворює усі нюанси картинної образності поетичних текстів, ніби ілюструючи текст музикою. Голоси птахів відчуваються у вокальній партії та партії супроводу романсів „До соловейка”, „День і ніч падають сніги”. За допомогою прийомів фортепіанної фактури композитор передає образ бурхливого потоку гірської ріки в солоспіві „Черемоше, брате мій”, дзвонів – у „Подайте вістоньку”. Багато звукообразжальних моментів з'являється в романсі на вірші Т.Шевченка „За байраком байрак”: спів півнів в мелодії голосу та інтонаціях супроводу, легке дихання ранкового вітерця у фортепіанних пасажах.

Висновки. Узагальнюючи наші спостереження над образним змістом і засобами музичної виразності у камерно-вокальній музиці українських композиторів початку ХХ століття, можна прийти до висновку, що романси вітчизняних авторів є доступним для сприймання учнями молодшої школи, здатні виховувати у них почуття захоплення красою рідної природи, формувати відчуття причетності до культури рідного краю та основи національної свідомості.

Література

1. Булат Т. Український романс. К.: Наук. думка, 1979. 314 с.
2. Верещагіна-Білявська О. Є., Холодкова Л. П. Українська музика ХХ ст.: Навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2010. 279 с.
3. Фільц, Б. М. Український радянський романс. К.: Наукова думка, 1970. 124 с.

О. Шикирінська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
Ю. Якименко,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

СПЕЦИФІКА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СІМ'Ї

Постановка проблеми. У Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) вперше виділено розділ «Родинне виховання», у якому йдеться про те, що необхідно створити умови для психологічного і фізичного розвитку особистості. Формування у дітей художніх потреб, смаків, інтересів значною мірою залежить від умілого поєднання батьками корисного і прекрасного, живої емоційності й поетичності творів мистецтва.

Рівень загальної культури сучасної людини значною мірою залежить від родинного виховання. Саме сім'я покликана бути осередком формування у дітей основ загальнолюдської моралі та передачі їм сімейних традицій. Необхідність

підвищення виховного потенціалу сім'ї зумовлена тим, що вона, як соціальний інститут, відповідальна за весь комплекс відтворення людини, родина є для дитини тією макромоделлю суспільства, через яку засвоюється духовна культура особистості, що формується протягом століть нагромаджуючи та удосконалюючи існуючий суспільний досвід і пристосовуючи його до певних конкретних суспільно-історичних обставин [2].

Естетичне виховання підростаючого покоління є актуальним питанням сьогодення. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає залучення дітей до культурного досвіду людства, творчої діяльності, що є основою естетичного виховання особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення ролі сім'ї в естетичному вихованні дітей дошкільного віку. Дитина в сім'ї одержує перші знання і враження про навколишній світ і життя. В сім'ї формуються соціальні, психологічні, моральні, естетичні основи людської особистості. Необхідність дослідження ролі сім'ї в естетичному вихованні дітей дошкільного віку обумовлюється труднощами, пов'язаними з керівництвом процесом естетичного виховання в сім'ї, особливо у віці, коли її вплив є домінуючим.

Аналіз попередніх досліджень. Підґрунтям для дослідження проблеми естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї слугують ідеї щодо цінностей родинного виховання, висвітлені в публікаціях Т. Алексеєнко, О. Докукіної, В. Кравця, В. Постового, М. Стельмаховича, Н. Стрельникової, П. Щербаня та ін. Вивчаючи шляхи реалізації потенціалу родинного виховання, дослідники (Епіфаній Славинецький, С. Новикова, О. Радищева) наголошують на важливості ролі батьків у формуванні особистості дитини. Значну кількість праць В. Белінського, О. Герцена, М. Добролюбова, М. Пирогова присвячено проблемі сім'ї та домашнього виховання. У сучасних науково-педагогічних дослідженнях (А. Кошелева, А. Співаковська та ін.) виокремлюються такі напрями наукового пошуку, як психологія сім'ї, визначення тактики домашнього виховання тощо. Активно працюють над вивченням механізмів сімейного інституту, дають важливі конкретні рекомендації щодо побудови процесу родинно-сімейного виховання сучасні українські педагоги та психологи – Г. Авдіянц, Т. Алексеєнко, М. Боришевський, О. Вишневський, О. Докуніна, К. Журба, Г. Кришталь, Д. Луцик, Т. Руденко, І. Сіданіч, О. Сухомлинська та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що проблема естетичного виховання цікавила багатьох учених (К. Абульханова-Славська,

Д. Леонт'єв, М. Недашківська, А. Маслоу, В. Петровський, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). Об'єктом дослідження виступали різні аспекти цього феномена: зокрема, значна увага приділялася вивченню специфіки музично-педагогічної діяльності, необхідності усвідомлення цінності мистецтва для формування особистості дитини, значення розвитку творчих здібностей у процесі естетичного виховання дітей (О. Апраксина, Л. Арчажникова, Г. Ніколаї, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, С. Русова, Ж.-Ж. Руссо, В. Шацька, О. Щолокова та ін.).

Метою статті є визначення специфіки естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Естетичне ставлення людини до світу формується і розвивається протягом всього її життя. Разом з тим, не всі періоди в житті рівноцінні для естетичного розвитку. Багато письменників, педагогів, діячів культури (Д. Кабалевський, Б. Неменський, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський та ін.) констатують особливе значення дошкільного дитинства з точки зору естетичного виховання та формування художньо-естетичного ставлення до життя. Саме в цьому віці здійснюється найбільш інтенсивне формування естетичного ставлення до світу, яке поступово перетворюється у властивості особистості. Новітні дослідження доводять, що прогалини в естетичному вихованні дітей дошкільного віку виявляються не виправними навіть при систематичній роботі у середніх та старших класах школи [6].

У словнику з естетики О. Петрушенко зазначено, що *естетичне виховання* – це система заходів, скерованих на вироблення і вдосконалення в людині здатності сприймати, правильно оцінювати, створювати прекрасне і піднесене у житті і мистецтві, мета якого полягає у сприянні всебічному розвитку особистості. Найбільш суттєвими ознаками поняття «естетичне виховання» є здатність сприймати, відчувати і розуміти прекрасне; художня діяльність; розвиток художніх здібностей; формування естетичної культури, розвиток естетичних поглядів, смаків та відчуттів.

Естетичне виховання як органічна складова формування особистості забезпечує діалектичну єдність психічного, морального, фізичного і соціального становлення дитини; значною мірою визначає й активізує розумову, емоційну, духовну діяльність дітей, сприяє суттєвим змінам у переконаннях, розширенню досвіду, а також комплексному розвитку особистості дошкільника. Ставлення до

дійсності у дитини дошкільного віку формується відповідно до збагачення естетичних почуттів, суджень, ускладнення естетичних потреб, набуття умінь емоційно-образної оцінки дійсності, вироблення ідеалу. Тому естетичне виховання вимагає наявності не тільки спеціальноорганізованого педагогічного впливу на почуття і свідомість особистості через провідні види її спілкування і діяльності, а також й створення сприятливих умов у сім'ї [5].

Сімейне виховання – форма виховання дітей, яка поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків із впливом повсякденного сімейного побуту. Головне завдання сімейного виховання полягає у підготовці підростаючого покоління до життя в наявних умовах соціуму, набуття дітьми знань, умінь і навичок, необхідних для формування особистості в родинних умовах. Основою родинного виховання є формування в дітей гуманістичної моралі, готовності до праці, захисту рідної землі, патріотичних почуттів, а також естетичної культури [3, с. 29].

Важливість ролі сім'ї у вихованні молодого покоління у своїх працях відзначали відомі педагоги А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Зокрема, К. Ушинський наголошував на необхідності естетичної освіти для батьків, без якої важко безпосередньо естетично впливати на дітей [4, с. 73].

Окремі аспекти проблеми висвітлено вченими у працях галузі теорії виховання, історії педагогіки, методики організації музично-творчої діяльності дітей різного віку. Зокрема, досліджені історико-педагогічні аспекти сімейного виховання в зарубіжній педагогіці (О. Демченко, Г. Фінчук та ін.), специфіку та досвід сімейного виховання в Україні (В. Кравець, М. Стельмахович, В. Федяєва), особливості розвитку музично-естетичних орієнтацій молодших школярів в умовах сім'ї (М. Волос) та музично-творчого розвитку молоді у сучасних формах дозвілля (Б. Брилін), взаємодії сім'ї і школи у вихованні дітей (Т. Кравченко).

Особливо відчутний вплив на дитину сім'я здійснює у ранній період її розвитку, коли батьки та інші члени родини є для дитини найавторитетнішими особами. У вихованні роль сім'ї оцінюється найвище, адже саме із своєю сім'єю, наприклад, 86 % учнів молодшого шкільного віку пов'язують власні успіхи і невдачі [1, с. 18]. Головна духовна сила виявляється у внутрішньо-сімейних, родинних стосунках, психологічною основою яких виступає природна прихильність, дитяча довіра. Тому дитина піддається впливу сім'ї більше, ніж будь-чому іншому, через що сім'я виступає основним фактором успішності

виховання. Діти, позбавлені сім'ї, значно більшою мірою піддаються небезпеці одностороннього чи запізненого розвитку, ніж ті, що живуть у сімейному колі.

На сім'ю покладено пріоритетність передачі дітям національних традицій, які протягом багатьох століть сприяли формуванню духовності, високих моральних чеснот, вихованню працелюбності, поваги до старших, любові до рідного краю. У сімейному колі успадковуються традиції родинних поколінь. Близько 60 % загального обсягу етнокультурної інформації, яка у подальшому становить основу етнічної само ідентифікації особистості, засвоюється саме у сім'ї [1, с. 19]. У процесі глобалізації суспільного життя підґрунтям естетичного виховання особистості також є сім'я.

Формування загальнолюдських еталонів поведінки, здійснення перших кроків соціалізації особистості та естетичне виховання дитини відбувається шляхом навчання спілкуванню в сім'ї. Перелік обов'язків батьків щодо виховання та розвитку дитини міститься у Сімейному кодексі України (розділ 3, ст. 150), серед яких, зокрема, є зобов'язання батьків піклуватися про моральний та духовний розвиток дитини, а також й про її естетичне виховання, ефективність якого залежить від прилучення сім'ї до засобів культури і мистецтва. Зокрема, це художня література, образотворче мистецтво, музика, театр, кіно тощо, які значно впливають на збагачення духовного світу родини. Нажаль, нині у більшості сімей спостерігається тенденція до зменшення активності спільної культурно-дозвілдової діяльності, пов'язаної з мистецтвом: сім'ї рідко відвідують театри, виставки, музеї, концерти класичної музики тощо. Наявність значної диспропорції у способах прилучення українців до культурних цінностей певною мірою пояснюється тотальним розширенням можливостей засобів масової комунікації: збільшенням кількості передач, теле- і відеофільмів, які відчутно знизили потребу людей в читанні літератури, а використання аудіо продукції зменшило потребу родини співати разом, відвідувати театри та концерти. Для більшості сімей характерним є пасивність в культурному житті громади, переважання позиції споживачів, а не творців духовних цінностей. На нашу думку, помітних зрушень у структурі дозвілля населення можна досягти шляхом сприяння поширенню активних форм родинного дозвілля, насамперед, різноманітних видів самодіяльної творчості.

Основні *принципи* естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї полягають у наступному:

- аналіз освітніх потреб батьків в галузі естетичного виховання дітей та очікуваних способів їхнього вирішення;
- цілісне й концептуальне узгодження з батьками шляхів взаємодії школи та сім'ї в аспекті естетичного виховання дітей;
- розробка механізмів науково-методичного та правового забезпечення взаємодії в системі «батьки – діти – вихователь»;
- емоційно-практичне включення батьків у взаємодію освітнього процесу в галузі естетичного виховання дітей.

Основними завданнями естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї на сучасному етапі постають засвоєння моральних цінностей, естетичних ідеалів, національних культурних традицій, вивчення українських народних казок, пісень, прислів'їв, приказок, лічилок тощо; формування естетичних смаків, розвиток естетичних почуттів, уміння розрізняти прекрасне в мистецтві й житті; прилучення дітей до національних народних традицій та звичаїв, обрядів, виховання в них національної свідомості і самосвідомості; повага до української мови, культури, традицій та звичаїв, виявлення шанобливого ставлення до національної літератури, радіо і телебачення; забезпечення сприятливих умов для вільної творчої діяльності дітей тощо.

Естетичне виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї характеризується такими основними рисами:

- завдання виховної діяльності орієнтовані на розвиток у дітей творчих здібностей, естетичного смаку, любові до мистецтва;
- формами виховання є організація та проведення свят та ігор дітьми за участю батьків;
- методами виховання є практичне знайомство з музикою: слухання, гра, спів, інструментальне музикування;
- методами організації та стимулювання мистецької діяльності дітей є розвиток особистої зацікавленості кожної дитини до мистецтва і до кожного окремого виду роботи, індивідуально-творчих здібностей, стимулювання всебічного творчого розвитку, формування позитивної Я-концепції, відмова від примусу, індивідуальний підбір форм діяльності, використання тільки неформальних, здебільшого позитивних оцінок діяльності.

Сім'я є саме тим соціальним осередком, де діти одержують найперші «життєві уроки» та долучаються не лише до національної культури, а й до формування культурної особистості, естетичного виховання загалом.

Надзвичайно сприяють цьому сімейні домашні вечори, ігри та родинні свята. Необхідною умовою колективної творчості сім'ї є ініціатива батьків, активність всіх членів родини. Зацікавлення певним видом мистецтва у сім'ї супроводжується відповідно поповненням інформації із різних джерел, вивченням батьками спеціальної літератури, спільного з дітьми колективного відвідування культурних закладів: екскурсій до історичних пам'яток культури, концертів, театральних вистав, музеїв, виставок тощо. Результативність такого культурного проведення вільного часу оцінюється переважно особистісними здобутками кожного члена родини. Адже відомо, що головним засобом виховання завжди був, є і буде особистий приклад батьків, тому ефективність зусиль вихователів залежить, насамперед, від їхніх власних вчинків, поведінки, способу життя загалом.

Висновки. Отже, як стверджують дослідники проблем сімейного виховання, сім'я є першим і найбільш важливим ступенем входження дитини в життя, світ мистецтва та музики зокрема. Саме батьки закладають основи світогляду, моралі, естетичних смаків дітей. Цей досвід має свою історію і своїм корінням досягає глибин народної етнопедагогіки. Природність і невимушеність обстановки, спільне слухання музики, особлива тепла сімейна атмосфера, яка створюється під час спілкування з найріднішими людьми – все це визначає потужні можливості естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї.

Література

1. Волос М.М. Взаємозв'язок музичних інтересів батьків і дітей у формуванні музично-естетичних орієнтацій молодших школярів // Наукові записки Тернопільського педуніверситету. Серія: Педагогіка і психологія. – Тернопіль: ТДПУ, 1998. – Вип.3. – С. 17-19.
2. Коваль Т.В., Шикирінська О.А. Мистецько-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у контексті культурологічного підходу // «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» // Зб. наук. пр. – Випуск 51 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. – С. 52-55.
3. Мадорский Л.Р. Музыка начинается в семье – М.: Знание, 1982. – 96 с.
4. Ушинський К. Д. Про сімейне виховання / упоряд. О. Т. Губко. – К. : Радянська школа, 1974. – 150 с.
5. Шикирінська О.А. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку // «Педагогічні науки» // Науковий журнал – Випуск 74 / – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. – С. 36-40.
6. Якименко Ю. І. Використання елементів Орф-Шульверк підходу на уроках мистецтва як запорука творчого розвитку дитячої особистості // Актуальні проблеми мистецької

підготовки майбутнього вчителя: Матеріали всеукр. наук.-практ. конференції з міжн. участю (м. Вінниця, 21-22 листопада, 2018 р.). – Вінниця, 2018. – С. 81-84.

М. Ярмошкіна,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. На сучасному етапі актуальним є питання щодо розвитку здібностей школярів початкової школи на уроках трудового навчання. Сьогодні дуже важлива готовність людини діяти проєктивно і творчо за будь-яких обставин – це соціальний запит, що відповідає потребам дитини бути самостійною, знати та вміло використовувати (реалізовувати) свої можливості.

Сучасні діти стали більш проінформованими, багато хто володіє комп'ютером, більшість, приходять до школи й вже уміють читати. Школа покликана надавати індивідуальну допомогу дітям у здійсненні базових первинних потреб. Крім того, вона створює умови для вільного створення фізичних, інтелектуальних, емоційних здібностей і можливостей, встановлених природою, і допомагає дитині в духовній і творчій реалізації.

Аналіз наукових досліджень. Дослідженням проблеми творчості молодших школярів займалися: С. Рубінштейн, Л. Виготський, З. Фрейд, Дж. Піаже. Питаннями трудового навчання та виховання школярів займалися такі видатні вчені як: Я. Коменський, А. Макаренко, Й. Песталоцці, С. Русова, Г.Сковорода, К. Ушинський.

Виклад основного матеріалу. Найбільш сензитивним для розвитку творчості дитини є період навчання та виховання у початковій школі. У цей вік

діти найбільше прагнуть до творчості та розвиваються, особливо завдяки урокам трудового навчання. Найважливішою метою на уроках трудового навчання виступає розвиток творчості школяра, формування творчих умінь та навичок, наукового світогляду. На уроках трудового навчання формуються естетичні смаки учнів, розвиваються творчі здібності.

На думку психолога Л. Виготського, творчість є нормою розвитку дітей. Розвиток творчих здібностей є найважливішим завданням початкової освіти, адже цей процес пронизує всі етапи особистісного розвитку дитини, пробуджує ініціативність і незалежність прийнятих рішень, звичку до вільного самовираження, впевненості в собі. Людина, яка здатна творчо та креативно мислити, вміє знаходити вихід із нестандартних ситуацій та легше адаптується в житті [1, с. 150]

Видатний педагог В. Сухомлинський зазначив, що дуже важливо, щоб дивовижний світ природи, краси, музики, фантазії, творчості, що оточує дітей перед школою, не закrywся перед дверима дитячого класу. Молодший шкільний вік характеризується великим прагненням до творчості, пізнання, активної діяльності. Він вважає, що властивості людської психіки, основи інтелекту і всієї духовної сфери виникають і формуються в основному у період дошкільного і початкового дитинства, хоча результати розвитку зазвичай зустрічаються пізніше. Відсутність творчості, як правило, стає непереборною перешкодою в середній школі, коли необхідно вирішувати нестандартні завдання. Завчаючи навчальний матеріал, ми забуваємо про основне джерело знань – навколишній світ та природу [6, с. 205].

На нашу думку, дуже важливо, щоб на уроках діти безпосередньо встановлювали контакт пов'язаний з роботами майстрів. Увага дітей ще нестійка, їх привертає все яскраве і незвичайне. Необхідно знайомити дітей з такими матеріалами, як пластилін, папір, картон, природні матеріалитощо. Також я вважаю, що має бути умова творчості – право вибору. Діти можуть вибирати, яку фігурку зробити, а наприкінці уроку вже матимуть велику радість від того, що їм це вдалося.

З перших кроків на уроках трудового навчання потрібно:

- розвивати необхідні компетентності;
- розвивати спостереження, естетичні почуття;
- систематично виконувати роботу;

- використовувати візуально-виразні засоби мови (порівняння, епітети, уособлення);
- грамотно та послідовно описувати свої дії [7, с. 60].

З програми трудового навчання для учнів початкових класів (1-4 класи), можна підкреслити, що у кожному із класів вивчаються п'ять основних розділів повторно. При їх вивченні, в учнів збільшується обсяг знань з одних і тих самих тем, отримують нові якісні знання, що є складними, відповідно до віку молодших школярів [7, с. 60].

Поштовхом для творчості, можуть бути нетрадиційні форми навчання, а саме:

- урок-турнір (лицарський, екологічний);
- урок-гра;
- урок-дослідження;
- урок-подорож;
- інтегровані уроки;
- сюжетні (казкові) уроки [7, с. 81].

На уроках трудового навчання, дитина реалізує власні можливості, завдяки творчій діяльності. На відміну від навчальної, творча діяльність не спрямована на засвоєння вже відомих знань. Вона сприяє прояву дитячої самодіяльності, самореалізації, реалізації власних ідей, які спрямовані на створення нових. Здійснюючи ці види діяльності, діти вирішують різні завдання і з різними цілями. Творча діяльність вирішує пошукові та творчі завдання з метою розвитку здібностей дитини.

Художня обробка паперу, аплікація, конструювання, квілінг, паперова пластика, орігамі, декупаж знайомлять школярів з передачею форми, кольору, співвідношення розміру і передачі просторових відносин предметів в межах аркуша паперу та в різних техніках. Проявляється творча уява та фантазія. Різноманітність видів роботи з папером і картоном забезпечує різнобічну та активну роботу всіх аналізаторів і позитивно впливає на розвиток загальної та дрібної моторики. Вона також має велику освітню цінність, оскільки учні засвоюють досвід спільної діяльності, визначають важливість особистих зусиль для успіху спільної роботи.

Необхідно спиратися на життєвий досвід дитини, отриманий у ЗДО, а також вдома.

На кожному етапі навчання необхідно закріплювати навички культури праці:

- правильно організувати робоче місце після отримання знань про майбутній виріб: підбирати матеріали, підбирати інструменти, розташувати так, щоб було зручно ними користуватися;
- дотримуватись порядку на робочому місці протягом усього уроку, виконувати трудові дії якісно: красиво, точно, доводити розпочату справу до кінця;
- економно витратити матеріали, раціональне використовувати інструменти;
- строго дотримуватися правил безпечної роботи з інструментами;
- постійно стежити за правильністю виконання завдання.
- знаходити помилки та виправляти їх.

На думку О. Савченко є важливим використання природного матеріалу на уроках трудового навчання, що обумовлено розвитком творчих здібностей, спостережливості, уяви, сприяє екологічному вихованню, формує творче мислення. Діти навчаються розпізнавати красу природи, виготовляти вироби з різноманітного матеріалу своїми ж руками (4). В свою чергу, Г. Сковорода стверджував, що творчі здібності закладені у дитини від народження, головне створити умови для їх подальшого розвитку. М. Левіна наголошує, що на уроках трудового навчання як вдома так і в школі, можна навчитися великої кількості корисних речей, користуватися різними матеріалами та доцільно використовувати їх [1, с. 121].

Висновки. Таким чином, можна сказати, що для сучасного суспільства, у якому необхідно адаптуватись до навколишніх умов, навчитись пізнавати світ, потрібно мати розвинені творчі здібності. Для цього необхідно, щоб у початковій школі були оптимальне середовище. Уроки трудового навчання є одною із основних ланок для розвитку даних здібностей. В таких умовах творча особистість молодшого школяра буде комплексно сформована.

Література

1. Выготский Л. С. Воспитание творчества, эстетического суждения и технических навыков. Педагогическая психология. Минск: Педагогика, 1991. 480 с.
2. Закон України «Про освіту». URL: zakon.rada.gov.ua/go/1060 (дата звернення: 22.03.2001).
3. Левина М. Беляков Е.А. 365 весёлых уроков труда. Минск: Рольф, Айрис пресс, 1999. 256с.

4. Національна доктрина розвитку освіти. Київ: Шкільний світ, 2001.
5. Савченко О. Я. Розвивай свої творчі здібності : навч.-метод. посібник для молодших школярів. Київ: Освіта, 1993. 224 с.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ: Рад. шк., 1988. 304 с.
7. Старовойт Л. В. Методика творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання та художньої праці: дис... канд. пед. наук: 13.00.02 – 2009. – С.18.
8. Lazarenko N. I., Brovchak L. S., Starovoit L. V. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference, 24–25 May 2019. Vol. IV. P. 422–439. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/3999>.

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Збірник матеріалів науково-практичної конференції
викладачів і студентів

Серія
«Мистецтво»

Відповідальний за випуск: Старовойт Л.В.
Комп'ютерна верстка: Безкоровайна І.В.

Підписано до друку 04.2021
Формат 64x84/8. Папір офсетний
Друк цифровий
Умов. друк. арк. 18.Обл.-видавн. арк. 36.27
Наклад 100 прим. Зам № 567

Віддруковано з оригіналів замовника.

ФОП Корзун Д.Ю.

М. Вінниця, вул. 600-річчя, 21а.

Тел.: (0432)69-67-69, 603-000

e-mail: tvory2009@gmail.com